

MLADIKA

LETNIK VII. DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI 1926. ŠT. 11.

Kruh.

Povest Slovenske Krajine. — Spisal Matija Malešič.

Dvajseto poglavje.

Gezi se zdani.

Potr in ko oropan slehernega svetlega pogleda v bodočnost sedi Geza v temnem kotu ozke sobice in si podpira glavo.

Ko tat se je splazil pod okna nove Rito-perjeve hiše in pogledal v gostilniško sobo. Ivanovemu pismu ni docela verjel. Videl je dovolj. Za roke sta se držala Lina in šolnik, smejala sta se in ljubeznivo pogledavala. Zazdelo se mu je, da je šolnik sumljivo zasukal njeno glavo k svojim ustnicam. In se ni branila. Ko je to videl, ni mogel več dvomiti.

Mati je zarila glavo v zglavje na postelji in joče. Geze ne gane njen jok. Nad kom naj bi znesel svojo jezo? Zakaj ni odpotovala?

»Prebedasto je, kar počenjaš, Geza!« Ujec vstopi v sobico in zapre trdo vrata za seboj. Njegov glas je zadirčen in neprijazen. Tako ni govoril z Gezo vse od tedaj, ko mu je na marofu povedal, da se je mati vrnila. »Kaj je mati kriva?«

»Zakaj me ni ubogala in odpotovala?«

»Kaj bi bil s tem na boljšem?«

»Že vem, kaj in kako! Vse načrte mi je podrla, vso bodočnost uničila, ker ni odšla.«

Horvata zbode in je piker. »Zemljč ni bil prismoda. Modrijan je bil proti tebi. Morda je bil oče njegove Line dober in pošten človek in je imel srce za siromaka. Ritoper vsekakor ni bil. Ritoper je le eden.«

Ko da ga je pičil modras, plane Geza pokonci. »Kam namigujete s tem?«

»Na tvojo jezo in izbruh na mater, ki ni sinovski. Mati ni tega zaslužila. Mati ni ničesar kriva.«

»Zakaj me je rodila, če mi ne privošči boljšega življenja, ko ga živite Vi?«

»Misliš, da bi se Lina ne onegavila s šolnikom, da je mati odšla? Misliš, da bi čakala nate? Misliš, da bi ti jo Ritoper dal?«

»Ujec! Gezi vzplamte oči. »Odkod veste? Ha, Veren, Ivan! Sram naj ju bo! Obljubila sta mi, da bosta molčala.«

»Veren in Sukičev mi nista ničesar povedala. Ujec več vidi in ve, ko si misliš. Prav ima Ritoper.

nekaž tuje krvi se pretaka po tvojih žilah, sicer bi si ne zamislil tega. Naše to ni, mi mislimo trezno. Da bi Ritoper dal svojo edinko Horvatovemu Gezi?«

»Ne dražite me!«

»Izbiti ti moram iz glave blazno misel.«

»Zakaj ste mi branili, da nisem odšel z marofa? Bolje bi bilo, lepše bi se izmotal, drugačen bi stal pred svetom. Sedaj... sedaj je vse izgubljeno. Bil sem poljski delavec ko vsi drugi — o Geza, kam si prišel?« Geza ogleduje svoje žuljave roke, ko da se sam sebi smili. In z jezo pogleda po zgrbljenih dokolenicah, ki so izgubile žolto barvo, in z žalostjo gleda po svoji mestni obleki, ki je oguljena.

»Spoznal si, kako se služi kruh — do sem si do-spell! In to spoznanje odtehta prazno misel na Rito-perjevo Lino.« Očetovski je ujčev glas, nič zadirčnosti ni v njem. »Mati ne more več služiti kruha, preživljati jo boš moral, kakor je ona preživljala dosedaj tebe. Mestnih oblek ne bo več iz Budimpešte, tudi dokolenic ne...«

»Tudi cekinov ne!« Geza zakriči. Vsa kri mu plane v obraz, očitačoče in v silni jezi gleda ujču v oči.

»Fante, kdo ti je dajal streho? Kdo te je hranil, ko si pohajkoval in nisi ničesar delal?« Horvat gleda temno in komaj zadržuje jezo.

»Mati! Pošteno Vam je plačala! Še več Vam je poslala, ko sem zajedel pri Vas!«

»Mati ima svoj kot pri koči. Dokler bo bajta moja, je ne bom gonil izpod strehe. Kako jo preživiš, glej! Na tvoji skrbi je!«

»Na poljsko delo bom hodil! Prerekal se bom z Ritoperjem za vsako zrnce. Izposodim si pri palirju kadar mi zmanjka denarja, v svoje kremplje me dobi Ritoper, da niti izbirati ne bom mogel, s katerim palirjem pojdem na poljsko delo...« Geza bruha s takim sovraštvom iz sebe, da Horvata razkači.

»Letos si prislužil nekaj silja. Prodaj ga, kupi gosposki naslanjač, postavi ga pred hišo, sedi vanj. Glej na Ritoperjevo novo hišo, misli na Lino, sanjaj o Rito-perjevem bogastvu. Kruh in meso, jed in pijača, pečene gosi in slaščice bodo na tvojo željo padale z neba...«

Silen srd kipi v Gezovih očeh. »Zakaj me je rodila? Ali sem sam kriv, da sem na svetu? Zakaj mi vsaj že v mladosti ni povedala, kdo je moj oče, čigav sin sem...«

Mati glasneje zaihti.

»Bahati si se hotel pred ljudmi. Sam si šaril z baronstvom in grofovstvom...«

»Ujec!« Geza se ko pobesnel zakadi v ujca.

»Fante, blede se til!« Ko železne so Horvatove pesti. Zgrabijo Gezo za rame in ga stresejo, da mu zobje zašklepetajo.

»Križani Bog, še pobijta se!« ječi mati Mariška, plane s postelje in se hoče vrniti med brata in sina.

»Proč! Iztresem vso sanjavo norost iz njega, ker drugače ne gre. Potem se pametno pomeniva.« In Horvat trese, trese Gezo, da mu šklepetajo zobje ko da udarja kamen ob kamen.

Geza hlasta z rokami in jih steza po ujčevem grlu. Kri mu sili v oči. »Pustite me...«

»Ne izpustim, dokler se ne iztrezneš!« In Horvat trese, trese, trese nečaka. »Ko se iztrezneš, povej!« In spretno umika vrat, da ga ne dosežejo Gezove roke.

»Pusti sina! Saj mu pohaja sapa!« S silo se vrže sestra na brata.

»Sem te iztreznil?« Horvat hrope in pritisne nečaka na klop. »Zdaj pa poslušaj trezno in resno besedo. Brez dela ni jela. Streho imaš pri meni, jelo služiti si se naučil na marofu. Pohajkovati brez dela, sanjati po Zemljičevo o lepem življenju brez dela, misliti na bogato nevesto, ki te reši s svojim bogastvom dela...«

Siloma se hoče Geza dvigniti. Trde ujčeve pesti ga pritisnejo na klop.

»Poslušaj, potem pa stori, kakor veš in znaš! Za sedaj imaš pri meni streho, tudi tvoja žlica je pri bajti. Morda čez nekaj dni ne bo več bajta moja, prodana bo tudi tvoja žlica z bajto...«

»Torej je res! In toliko sem ti poslala, da bi kupil novo hišo...« Mariška lomi roke in onemoglo omahne na posteljo.

»Z Gezo govorim,« se obregne Horvat na sestro. Temno gore njegove oči, hripavo, presekanost govori v nečaka. »Kriv sem pred tvojo materjo!... Kriv sem pred samim seboj!... Kriv sem pred družino!... Kriv sem pred Bogom in pred ljudmi!... Še več je kriv črni Ritoperjev pohlep po bogastvu! Naj bo z menoj, kakor že bo, sestri se oddolžim! Po tebi, Geza, se oddolžim sestri! Stradati ne sme, trpela je dovolj, tudi prislužila je toliko, da ne sme stradati na stara leta. Zanj boš skrbel ti, Geza! S svojim delom!«

Geza je ves zmeden po čudnem ujčevem nastopu. Vse žile še drhte v njem od tresenja. Temni ujčevi pogledi prodirajo vanj. Tako čuden izraz se bori na ujčevem obrazu, da ga prevzame in niti ne poskuša več planiti s klopi.

»Zdaj me morda še niti ne razumeš ne! Ali ko nas požene Ritoper iz bajte, ko boš v trdi zimi ko cigán

na snegu, pa ne boš imel šotora, da bi ga razpel nad seboj, tedaj boš razumel. In ne boš imel kedaj sanjariti po Zemljičevo! Če ne boš hotel poginiti v snegu od mraza in lakote — boš moral prijeti za delo. Ujec ti ne bo nudil strehe, mati ne bo poslala ničesar iz Budimpešte. Mati bo stokala ob tebi in te prosila kruha in gorkega kota. In če umre od glada in če zmrzne ob krepkem, mlademu sinu — na čigavo glavo pade njena smrt?«

Strahotno delujejo temne Horvatove besede.

Gezi se vse meša v glavi.

»O Bog, Bog, zakaj nisem umrla? Zakaj sem morala dočakati ta strahotni dan?« ječi Mariška.

»Četudi je borna moja kočica — moja je še! In pod lastno streho je lepše ko pod tujim grajskim krovom...« Hipoma zamre ujcu beseda v grlu, na njegov obraz, v njegove oči lega obupna žalost.

Gezi se zdi, da gre ujcu na jok. Godrnjavemu, zbadljivemu, čemernemu ujcu na jok! Gezo pretrese. Vse druge misli odbeže iz glave, le ujčeva žalost se zaje v možgane.

Horvat stopi naglo proti vratom. Ko da hoče skriti svojo žalost, ko da ga je sram pred sestro in nečakom. Pri vratih obstoji, si potegne z roko po čelu in prime za kljuko. Pa ne odpre vrat. Čelo nasloni na podboj in premišlja. In diha težko, težko.

Geza zadržuje sapo in bulji v ujca, ko da vsega tega ne razume. Mariška joče, joče in moti tišino.

Sunkoma se ujec obrne. Vse rdeče so njegove oči, ves zaripel je v obraz. »Razumeš sedaj, Geza, zakaj sem ti branil pobegniti z marofa? Razumeš, koliko je vredno silje, ki si ga prislužil s svojimi rokami?« Strahotno suh je ujčev glas. »Mlad si, močan si, dolgov nimaš! Če hočeš delati — delati moraš — ali se ne poniža visoko okno? Nizko bo, čim več boš delal, tem nižje bo! Skozi pogledaš in boš videl dosti, dosti listega, kar želiš. — O, da nimam dolgov, teh grdih, črnih, umazanih dolgov! Grdih, črnih in umazanih zame, še grših, še bolj črnih in še bolj umazanih za Ritoperja!«

Geza razume samo toliko, da zveni iz ujčevega glasu tiha naklonjenost njemu, besno, zakrknjeno sovražstvo Ritoperju. Ničesar ne reče. Ne ve, kaj naj reče.

»Ko te je zbadal Ritoper z baronsko krvjo...«

»O...« Grgraje se izvije Gezi glas iz grla. Ko da mu je šele v tem hipu jasno vse ujčevo vedenje in govorjenje in ko da so zadivjale po možganih misli, ki jih je mislil, ko je vstopil ujec v sobico, plane s klopi, se zgrabi za glavo in hoče uteči izpred ujca in matere. Težko diha, ko da ga duši v grlu.

»Nočem te zbadati, nisem Ritoper, ujec sem ti, ki ti hoče le dobro...« Horvat ujame nečaka za rokav.

»Pustite me! Pustite me!«

»Samo to mi še povej: vprašal si me na marofu, kako bi pokazal Ritoperju svojo hvaležnost...«

»Povejte!«

De Vigne.

Sirota.

(Muzej v Bruxellesu.)

»Povem ti! Mislim, da se bliža ura, ko ti povem.«
Vse zagonetne so poteze na ujševem obrazu.

»Prekleti!« Geza sikne ko da je stisnil v besedo ves svoj srd, ves svoj gnev in vso svojo razdvojenost. In ko da ni nihče, nihče drugi pod božjim solncem kriv vse njegove nesreče ko Ritoper.

»Prekleti, stokrat prekleti!« poudari ujec in spusti nečakov rokav.

Geza napeto in vpraševaje pogleda v ujšev obraz. Stroge in mrke so poteze, razbrati iz njih ničesar ne more. Ujec tudi noče ničesar več povedati.

Geza odvihra v temno noč.

Horvat s sklonjeno glavo zapušča sobico.

Mariška joče, krčevito joče.

Enoindvajseto poglavje.

Ritoper si mane roke.

Pred novo Ritoperjevo hišo je živo ko na semnju. Ritoper deli silje svojim delavcem. Z vrečami so prihiteli po zaslužek, nekateri so jih pripeljali na vozičkih in samokolnicah. Otroci so prišli z očetmi, žene spremljajo može, matere spremljajo sinove in hčere, sestre spremljajo brate. Vsa vas je na nogah, radovednežev ne manjka, ko jih ni manjkalo pri sklepanju pogodbe spomladi. Moj Bog, najboljši so garali vso pomlad, vse poletje, pozno v jesen za to zrnje. Otroci so sanjali o tem svečanem dnevu. Težko so čakale matere na ta dan; vsako minuto so prosili otroci kruha, ki ga je budil oče tam daleč.

Polni vozovi zvrhanih vreč stoje pred Ritoperjevo hišo. Kaj bo kruha, kaj bo kruha iz vsega tega zrnja!

Ritoper samozavestno nadzira skladanje vreč z voz in tehtanje silja. Beležnico ima v roki, pogleduje vsak hip vanjo in si nekaj zapisuje. Česar je še samozavestnejši. Odriva ženske, ki se zgrinjajo k vozovom in otipavajo zrnje v vrečah, ko da ne zaupajo Ritoperju, ali ni klenega, lepega zrnja z marofa kje zamenjal in pripeljal preperelega in plesnivega?

Otroci vrišče in se prerivajo. Radostno jim žare oči. Kruh se je prebudil, oče ga je prebudil in se vrnil, materi je odbežala skrb z obraza. Žene so ponosne na svoje može.

Za čudo tihi so moški, ki čakajo na plačilo za svoje delo.

»Veren, tristoindevetdeset kil pšenice dobiš in petsto kil rži in sto kil ječmena in sto kil ovsa.« Ritoper ne pogleda Verenu v oči, odtehtuje mu pšenico.

»Štiristoindvajset kil pšenice dobim, petsto kil rži, sto kil ječmena in sto kil ovsa.« Veren govori s poudarkom. Rdečica mu plane v suha lica. »Zmotil si se za trideset kil pšenice. Petstoindvajset kil pšenice bi dobil po pogodbi, sto kil si mi izplačal v denarju. Dobim štiristoindvajset kil pšenice in drugega zrnja kakor si povedal. Natanko sem si preračunil.«

»Res? Preračunil si natanko? Tudi jaz sem natanko preračunil. Po mojih računih dobiš tristoindevetdeset kil pšenice...«

»Kako to?«

»Čisto enostavno! Na marofu bi dobil štiristoindvajset kil pšenice oziroma petstoindvajset in petsto kil rži in po sto kil ječmena in ovsa. Plačal sem vse stroške, da sem spravil silje z marofa sem. Misliš, da so mi za božje plačilo prepeljali silje iz graščine na železnico? Misliš, da mi je železnica zastonj vozila? Več stroškov sem imel ko za trideset kil pšenice. Doplačam jih iz svojega, ker si dober delavec in si se letos izkazal z delom. Trideset kil pšenice pa ti moram, moram odtegniti.«

»Ritoper!« Veren zavpije, da hipoma utihne semenjski trušč pred hišo.

»Ali naj plačam vso prevoznino in vse druge stroške iz svojega žepa?«

»Saj ne misliš resno! Trideset kil...« Veren se premaguje. »Ali veš, koliko pomeni meni in moji družini trideset kil pšenice?«

»Že tako imam izgubo!«

»Kakor vsako leto! Iz samih izgub si si sezidal to palačo!« krikne nekdo iz gneče.

»Poglej moje roke! Ali so bile katero leto bolj žuljave ko letos? Za tri sem delal...«

»Prepodil si mi Sukičevega, kriv si, da je prišel Andraž ob roko...«

»Ritoper!« Veren krikne, da se ženske plaho stresejo. »Upaš se mi očitati Andražovo roko?«

Andraž se prerine iz gneče. Prazen mahedra desni rokav suknjiča. Suh in bled je v obraz, prestane bolečine so zapisale vanj svoje črke. »Da je Veren kriv moje nesreče, pravite?«

»To praviš, krvolok, ki si kriv?« Sotlička se prerine za sinom. Strašna je.

Ritoper stopi za tehtnico in je nekoliko zmeden. »Prevoznino in druge stroške za silje sem plačal; za Zemljiča, Sukičevega Ivana in Andraža mi niso ničesar izplačali, tudi za Ilonko so mi odtegnili. Potov in skrbi nisem imel nobeno leto toliko ko letos. Ali naj za vse to še iz svojega dodajam in trpim izgubo?«

»Iz samih izgub si si postavil to palačo!« kriči spet nekdo iz gneče. »Vsako leto izgubljaš, drugi bi prišel na boben — Ritoper si sezida palačo.«

»Ne mudi se mi z razdelitvijo!« Česar se je preril do Ritoperja. Ritoperju vzraste pogum. »Če me ne pustite v miru in ne odpodite Sotličke, ne razdelim danes.«

»Jutri, na Vse svetnike, bomo stradali. Niti toliko niso prislužili naši može vseh dolgih sedem mesecev, da bi se jutri nasitili!« razlaga neka žena v gneči.

»Ritoper, ali res nimaš srca?« Po Verenu vre in kipi, pa se kroti in hoče zlepa. Odrine Andraža in Sotličko. »Ali ni bilo vse delo opravljeno tudi brez Zemljiča in Ivana in Andraža? Ali ga nismo opravili?«

Pa nam hočeš odtegniti teh par kill! Namesto, da bi nas nagradil za delo, ki smo ga storili čez pogojeno. Ne pozna se ti teh par kill! Nam se pozna, in kako pozna!»

»Pogodba, pogodba!« vzkipi Geza. Ves rdeč je in vznemirjen. Tam na pragu nove prodajalne stoji Lina, mladi šolnik stoji ob njej in ji nekaj pripoveduje, čemur se Lina smehlja. »Kakor smo se pogodili, tako nam izplačaj!»

»Kaj vam nisem ponudil na marofu izplačila? Tam bi vam dal toliko, kakor je zapisano v pogodbi. Niste hoteli! Račune imam o stroških! V računih je zapisano, da sem več stroškov plačal, ko vam odtegnem.«

»Kaj si nam povedal, da sicer odtegneš stroške za prevoznino?«

»Kje pa je zapisano v pogodbi, da plačam prevoznino ali da razdelim doma? Pokaži mi!« Ritoper moli Verenu pogodbo pod nos.

Verenu je vroče. Ne pogleda v pogodbo, ko s prošnjo za pomoč se ozre po množici. Pogled se mu ustavi na Horvatu.

Ledeno in nepremično zre Horvat v Ritoperja. »Ali odtegneš vsem stroške za prevoznino?«

»Vsem! Za vse sem plačal!«

Tišina.

»Iškarijot ni storil hujšega greha ko ti, krvolok!« Sotlički je dobro došla tišina.

»Ali veš, kako si mi spomladi govoril, ko si me vabil na delo?« Veren ne more več krotiti jeze.

»Če ne bi imel izgube, ne bi odtegnil ni zrnca. Vsaj svoje stroške in pota in skrbi moram kriti.«

»S čim si pa sezidal to hišo?« vpraša Horvat.

»S tvojim denarjem!« Proti Horvatu ima Ritoper vedno dosti poguma.

»Z mojim denarjem! In s svojimi izgubami, ki jih imaš z nami! Z našimi žulji si jo sezidal! Goljuf!« Horvatove oči so vse rdeče, ko s krvjo zalite.

»Horvat!« Ritoper je ves zelen v obraz. »Še ta teden obračuniva! Bomo videli, koliko dobiš iz bajte in svoje peščene zemlje. Česar, Horvatu ne damo ni zrnca. Saj še tako ne dobim vsega povrnjenega, toliko mi je dolžan.«

»Še to zrnje požri, hudič! Prodaj mi bajto, poženi nas po svetu; saj vem, da komaj čakaš na to! Ali ... ali ... že dobro!« Divje gleda Horvat.

»Kriste, kaj blebečeš?« Horvatki spadejo vreče iz rok. »Ali naj gremo beračit?« Zakrije si obraz s predpasnikom in bridko zajoče.

»Brat, pamet!« Mariška se prerije do brata in mu položi roko na ramo. »Kaj bomo jedli pozimi?«

Horvat jo sune od sebe. »Pa bi ostala, kjer si bila! Geza, pojdival!«

»Geza, vsaj ti bodi pameten! Vsaj tvoj zaslužek ...«

»Naj požre še moje zrnje! Goljuf!«

»Geza, pazi, kaj govoriš!« kipi v Ritoperju.

»Goljuf, goljuf, goljuf!« Ljudje se čudijo, da se je Geza tako razvnel. »Ujec, pojdiva; poveste mi! Judež je dobil svoje plačilo, ni vrag, da bi ga Ritoper ne!«

Horvatka joka, Mariška ji pomaga. Ženske se plaho spogledujejo, otroci se stiskajo k materam, moški mrko gledajo.

Ritoper je razjarjen. Vrže beležnico na vrečo pšenice na tehtnici. »Vsak pes si že upa obregnuti se ob Ritoperja. To je zahvala za to, da sem pripeljal te množine silja z Ogrske.«

»Kdo pa ga je pridelal?« Verenova jeza kipi.

»Brez mene bi nikdar ne našli pota na marof.«

»Kaj bi sirote, da nimamo Ritoperja?«

»Veren, tristoindvetdeset kil pšenice dobiš, petsto kil rži, sto kil ječmena, sto kil ovsa ...«

»Štiristoindvajset kil pšenice ...«

»Če misliš, da ti delam krivico, toži! Z računi dokazem! — Andraž!«

»Ali res ne daš, kar sem zaslužil in dobim po pogodbi?«

»Andraž!«

»Ritoper! Ali mi ne daš štiristoindvajset kil pšenice?«

»Tristoindvetdeset! Več ne! Ne morem! Povedal sem ti že! Toži! Boš videl, kje je pravica, na moji ali na tvoji strani.«

»Pravica? Ritoper, ali misliš, da ni Boga v nebesih, ki vidi, kaj počenjaš? Ali misliš, da ti ne povrne vsega tega?«

»Andraž, za tri mesece ti izplačam; tudi za ves julij ti dam, dasi nisem dobil za julij zate ni zrnca ...«

»Čakaj, Ritoper!« bruhne Veren s silovitim srdom iz sebe, zagrozi z roko in hoče oditi.

»Križani Bog!« zaječi žena. »Ali naj gladu poginemo? Ali se nismo dovolj nastradali?«

»Atek, atek!« Otroci se mu zapleto med noge in ga pridržujejo. »Ali ne dobimo pšenice? Ali ne bomo jedli jutri belega kruha?«

»Ritoper naj vas ima na svoji črni vesti!«

»Saj se pomiri, saj se pomiri!« zatrjuje Verenka Ritoperju.

Ko da je šinila jeza iz Verena na ljudi, zahrumi med gnečo val nejevolje. Gorke padajo na Ritoperjevo goljufijo.

»Ne razdelim danes!« odloči palir.

Vsi sveti so jutri, tako velik praznik, prvi Božič — pa naj bodo lačni? Pa si naj ne privoščijo belega kruha? Po tolikem gladovanju? Po tolikem pričakovanju?

»Štefan, kaj naj jutri kuham?« Proseče gleda žena Verena. »Kvas sem že postavila za kruh — ali naj se vrnem prazna domov?«

»Naredi, kar hočeš!« Veren se iztrga otrokom in korači ko brez cilja po vasi. Domov noče.

Verenka preprosi Ritoperja. In Ritoper ji odtehta. In še druge prosijo Ritoperja. Moj Bog, trmasti so moški! In Ritoper se vkljub svoji jezi omehča in jim odtehta.

»Ali vzameš danes, Andraž?«

Andraž ne ve prav, ali bi vzel ali ne bi.

»Še čudno, da ti sploh kaj ponuja!« pripomni Ivan.

»Ne vzemi!« brani mati. »Roko, zdravo, mlado roko naj ti vrne!«

»Andraž, pridi sam, kadar hočeš! Matere mi ne privedi s seboj, sicer ti ne izplačam za ves julij!«

Andraža speče. »Pa se premislite! Ako je kje kaj pravice na svetu, jo najdem!«

»Najdeš, Andraž, najdeš!« hiti mati. »Zavarovati bi te moral, da bi dobil odškodnino. Ali se roke gubijo za nekaj kil silja? Pastor in plebanoš sta rekla, da bi moral dobiti odškodnino! Pravica mora nekje spat na svetu! Prebudiš jo! Pusti mu silje! Iz moke, ki se je drži kri, bi ne mesila kruha!«

»Pastor je rekel in plebanoš je rekel! Glej, glej, kaj vse vesta učena gospoda!« Ritoper se prisiljeno nasmeje. »Tudi jaz poznam postave! Ko pribito je, Andraž, da se še za plačo za mesec julij obrišeš pod nosom, če ne vzameš takoj, kar ti ponujam. Iz svojega ti nekaj navržem danes, ker se mi smiliš! Do jutri se morda premislím.«

»Pljuni mu v obraz!« prigovarja Ivan.

»Pljuni, pljuni!« prigovarja mati.

»Časar, koliko je številka pri Sukičevih?«

»Res ne vem!«

»Poglej ob priliki! Neko ogrsko sodišče je rado vedno, kje je gospod Ivan Sukič mlajši, ki ima zavraten napad na svoji vesti.«

»In vendar sem vkljub zavratnemu napadu poštenejši ko Vi s svojim zatiranjem in izmозgavanjem delavcev. Ilonki seveda tudi ne izplačate tistega, kar je vložila v Vašo hišo?«

»Časar, spomni me ob priliki, ko pojdem v Sobototo! Tožiti moram nekatere, ki so po svoji krivdi prelomili pogodbo. Če iztožimo, plačam Verenu stroške za prevoznino, tudi Andražu navržem nekaj kil pšenice. Zase ne obdržim ni zrnca.«

»O, niti zrnca! Da Vas ni sram take hinavščine!«

»Čuli stel!« Ritoper pogleda po navzočih. »Pričali boste!«

»Sto tožb mi naprtite, madeža s svojega čela ne zbršete. In dan plačila pride tudi za Vas! Za vse hudobije pride dan plačila! Morda prej ko si mislite! Pojdiva, Andraž!«

»To je zato, ker ste potlačili tisto zadevo z upraviteljem!« pripomni Časar glasno.

»Ni še vseh dni konec!« vpije jezno Ritoper.

Ivan sliši, pa mu ne odgovori. Skoro vleči mora Andraža, ki se ne more odločiti.

O, koča se seseda, zrna ni v njej, ni ne enega krompirja, ni soli, ni praška moke! In Andraž, mladi,

močni Andraž nima desne roke. In delati s samo levico ne more. O Bog! Večje nesreče, večje bridkosti ni na svetu ko biti mlad, močan, imeti voljo za delo — delati pa ne moreš! Jutri so Vsi sveti. Z materjo bosta lačna.

»Krvolok, krvolok! Desno Andražovo roko si zazidal v svojo hišo. O, da bi jo gledal vsako minuto v spanju, okrvavljeno, zmečkano Andražovo roko!« Sotlička vpije, da čuje vsa vas.

»Kaj hočeš od krvoloka?« bruha Ritoper in od-riva Horvatko, ki prosi za silje.

»Ali naj jutri jemo nezabeljen krompir?«

»Še nezabeljen krompir bo dober, samo če ga boste imeli.«

»Križani, ali nas res poženete po svetu?«

»Iztrgaj svojemu staremu gobezdaču jezik, ali mu ga vsaj zaveži! Potem vas morda pustim za gostače v bajti.«

»Kaj res nimate srca? Ali naj vpričo vseh poklekнем pred Vas in vzdignem roke ko k molitvi?«

»Babše, kaj si ponorelo? Ne čuješ, da sem krvolok? Pred krvoloka bi pokleknila?«

Horvatka si ne zna pomagati. Strah, da pride praznih rok domov, jo prevzame. In hoče poklekniti pred Ritoperja.

»Vse sem, samo človek ne! Kadar vam teče voda v grlo, kadar ste lačni, je pa kruti in krvoločni Ritoper dober. Nekaj ti dam iz smile. Ne kleči!«

Napolni ji vrečo.

»Ali ne bo za njegovo grofovsko milost, visokorodnega gospoda Gezo, poniževalno, če bo jedel kruh iz pšenice preprostega palirja?« vpraša Gezovo mater, ki ponižno čaka z vrečami in se ne upa prositi.

Ostareli Mariški zatrepečejo ostre črte po obrazu. Nobene besede ne reče, ne pogleda Ritoperju v obraz, le vrečo nastavi.

Mora, težka mora, leži na vasi. Ni veselja, dasi so napolnili skrinje s pšenico; ni vriskov, dasi kupi oče iz izkupička za pšenico novo obleko; ni petja, dasi so prebudili kruh iz dolgega spanja. —

Ritoperka sedi v prostrani novi huhinji. Roke ima sklenjene v naročju. Ko v težke misli zatopljena gleda skozi okno na pokopališče, kjer krasijo ljudje grobove. Petindvajset let je preživela v tesni kuhinji v stari hiši. Delala je, delala iz jutranje zore v trdno noč, rok ni držala sklenjenih v naročju in ni v težke misli zatopljena strmela brez dela skozi okno. Lepa je kuhinja v novi hiši, prostorna je in svetla in solnčna. Pa je Ritoperka ni vesela. Tesno, tesno ji je pri srcu vse od tedaj, ko je izrekla Sotlička strašne besede, da je zazidana v te zidove roka njenega sina.

»Si slišala, kaj so vse počenjali?« prilomasti mož v kuhinjo.

O, to so tisti njegovi redki trenutki, ko jo poišče, da se izgovori in ji dopove, da je vkljub vsemu ljudskemu mnenju ravnal pošteno in pravično.

»Posmehovali so se mi, ko smo sklenili pogodbo. Mislili so, da so potegnili Ritoperja. Ha, mene! Nikdar! Pa jih je rajši Ritoper potegnill!«

Žena vzdihne.

»Zakaj vzdihuješ?«

»Trudna sem. Najrajši bi, da me kmalu ponese te tja!« In pokaže na pokopališče.

»Lina!« Ritoper presenečen obstoji ob njej in jo motri. Koliko let je že ni poklical po imenu?

»Zdaj bi umrla, ko imamo vsega? Novo hišo, da je ni take ni pod papinskim ni pod evangeličanskim

sin! Naj bo vesel, da mu je nisem zagodel, kakor je zaslužil! Pa Veren! Pa Horvat! Kaj misliš, ali naj zadržnem Horvatu vrat?«

Žena vzdihne.

»Kaj vzdihuješ? Povej!«

»Saj ne narediš tako, ko rečem. Od kedaj me že nisi vprašal za svet?«

»Pa te vprašam sedaj. Novo življenje začnemo. Tudi ti boš govorila — tako bo novo življenje. Kaj naj naredim s Horvatom? Ne veš, kak jezik ima! In kako je strupen! Še grozi mi! Preveč je! Poženem ga!«

Slovenski botri in birmanci v cerkvi sv. Cirila in Metoda v Sheboyganu (Wisc.), U. S. A.
Župnik je Rev. Jaka Črne, birmoval je škof dr. A. B. Jeglič.

zvonom! Denarja na posojilih in v hranilnici! Klet polna, trgovina polna, skladišče založeno, žitnica napolnjena. Za Lino gleda celo odvetnik iz Sobote! Dosedaj smo delali, garali, se mučili, sedaj šele začnemo živeti! Kaj pa si imela dosedaj od življenja? Kaj pa sem imel v življenju razen skrbi? Sedaj bo bolje!« Ritoper sklence roke na hrbtu, korači po kuhinji in govori, ko da si hoče lajšati srce. »Palirja obesim v dim v staro hišo. Naj se tam suši. Kaj mi je treba tolike jeze in skrbi in potov? In še obregne se obme vsako ščene, ko da nimamo več pod palcem ko vsa vas s Sukičem povrhu! Le kako se je repenčil njegov

Žena vzdihne.

»Misliš, da bi mu še prizanesel? Zaradi žene in dece?«

»Le še bolj se osovraži pri ljudeh! Ako je to sploh mogoče!«

»Žena!« Ritoper ogorčeno vzklikne. V ženinih očeh ni ponižnosti in vdanosti. Žalostno gleda in zamisljeno, ko da njene misli resno blodijo po grobovih. Ritoperja premaga in omehča njena žalost. »Reci, naj mu prizanesem — in prizanesem mu.«

Žena molči.

»Prizanesem mu! Radi tebe. Si zadovoljna?«

»Le radi sebe mu prizanesi! Saj veš, kaj mislijo ljudje o nas!«

»Naj mislijo, kar hočejo! Da je po tvoje, bi čepeli še vedno v stari hišici — če bi sploh še tisto imeli. Vse bi razdala, nikjer bi ne znala zaslužiti! Nove hiše bi ne imeli, v tej gosposki kuhinji bi ne kraljevala. In za Lino bi ne gledal odvetnik, niti šolnik, kvečjemu kak — Geza!« Ritoper se prisiljeno zakrohota.

»Le še z Lino trguj in jo ponujaj odvetniku! Z vsem trguješ, nič ti ni svetega, vse ti je le trgovina in dobiček.«

»Žena, da mi ni šlo letos tako dobro od rok in da nisem sklenil obesiti palirstvo v dim — drugače bi te pogledal za te besede. Že veš, kako znam pogledati.«

»O, vem!«

»Sitna si. Vsega tega ne razumeš. Kar je zvelkel s težkim trudom Ritoper na kup, bi sipala z obema rokama in zadnjemu ciganu. To znaš! Ceniti tega, da sediš kot gospodinja v taki kuhinji, ne znaš.«

»V stari kuhinji sem bila bolj zadovoljna. Me vsaj srce ni bolelo.«

»Vidiš, cmerikavost! Da beračiš in priberačeno razdaješ — tedaj bi bila zadovoljna?«

»Srce bi bilo morda bolj mirno.«

»Rekel sem že stokrat, da si prišla k Ritoperju ko cigan h grofovski mizi.« Ritoper hodi naglih korakov po kuhinji. »Saj ne veš, kaj imaš in koliko sem prestal, preden sem se dokopal do tega.«

Bleda je Ritoperka. Še mož opazi njeno bledoto.

»Prazno slamo mlativa! Dobre volje sem danes! Pustim palirstvo! Novo življenje začnemo! Še ti se razvedriš v novem življenju.« Pomane si roke in stopi k njej. »Še kuharico vzamem, da ti olajšam delo. Vsega imamo — pa bi se še ubijala? Kaj se nisva dovolj namučila?« In jo hoče pobožati po bledem licu.

Ritoperka odmakne glavo.

»O žena, boš videla! Vsa leta in v vsem trpljenju in delu sem mislil na ta dan in na to, kar sem ti sedaj povedal.« In Ritoper si mane roke, koraka po kuhinji in razlaga, razlaga, kako si uredijo življenje, novo, lepo, udobno, brezskrbno življenje.

In še Lini dovoli, da odkloni odvetnika in vzame šolnika, če ga res tako rada vidi.

Ritoperke njegovo govorjenje ne razvedri.

Dva in dvajseto poglavje.

Ritoper si puli lase.

Otočički luči svetijo po temi. Svetli stebri se dvigajo iz zemlje v noč, ko da hrepene bele kosti rajnkih po svojih dušah nad zvezdami. Medlo brlijo nebeške zvezde, ko da jih je prižgal Usmiljeni tistim, katerih grobovi so pozabljeni. Tajinstven nemir plove nad pokopališči, hiti od lučce do lučce, od ognjenega stebra do ognjenega stebra. Vsa noč je polna skrivnosti in nemira, ki lega težko in turobno na dušo in

srce. Ko da so priplavale duše rajnkih obiskat svoja telesa in svoje drage: iščejo, iščejo, begajo, begajo. In so plahe. In so žalostne. In bi rade govorile. Prerade bi povedale nekaj preskrivnostnega, z onstran grobov... Zvonovi zvonijo, žalostno zvonijo, begajočim dušam.

Polna so srca, plahe so misli.

Svetli stebri se dvigajo v noč po Dolinskem, po Ravenskem, po Goričkem. Nekateri so medli, ko da so nehale klicati bele kosti po svojih dušah. Nekateri ognjeni stebri plapolajo vse živeje. Visoko v nebo se dvigajo svetli odsevi. Ko da vpijejo bele kosti v zemlji k nebu in prosijo pomoči.

Tam na Goričkem se dviga visok ognjen žar. Raste, raste, vse više sega proti nebu, vse obširnejši je.

Na katerem pokopališču kličejo bele kosti tako obupno proti nebu? Katere duše so priplule obiskat svoja telesa in prosijo tako silno in neutolažljivo pomoči?

Vse večji in obsežnejši je ognjeni steber na Goričkem. Iz hipa v hip raste. Ogromen je. Svetli zublji švigajo iz njega.

O Bog, saj tam ne prosijo duše pomoči! Saj tam gori!

Gori, gori, gori! Silen požar je vzplamtel na Goričkem.

Ljudje hite s pokopališč, turobnosti v srcih se pridruži groza.

Gori, gori!

Plat zvona tone v zvonjenju za mučene duše.

Gori, gori!

Pri Ritoperju gori!

Vsa je v plamenih stara, s slamo pokrita hiša, v plamenih je stari hlev in kolarnica, stogovi slame in sena dogorevajo. Iz oken nove hiše švigajo plameni, gost dim se vali iz podstrešja, v podstrešju poka in prasketa. Goreče svitke meče novi hlev na okolico.

Podstrešje stare hiše se s truščem zruši, ognjeni stebri planejo v novo hišo. Zruši se podstrešje starega hleva, silni ognjeni stebri bruhnejo v novo hišo. Zruši se kolarnica, naravnost na novo hišo planejo ognjeni curki. Ko da se nekaj strašnega kuha v novi hiši, vre v njej, kipi, poka, škriplje, prasketa, bruha gost, dušeč dim, izmetava debele, goreče svitke po vsej vasi.

Otroci jočejo v grozi in brez varstva. Očetje so na strehah hiš, z rjuhami so pokrili slamnate strehe, ženske donašajo vodo, da močijo rjuhe. Taki goreči svitki padajo po strehah, da niti na mokrih rjuhah ne ugasnejo. Z dolgimi kolci otepajo moški svitke s streh in rjuh na tla, na tleh jih teptajo ženske z nogami.

Med jok, vzklike, kričanje, tekanje, med zmešnjavo, razburkanost in vznemirjenje zadoni v silnih sunkih gasilski rog.

Kako bodo gasili brez vode? Vodnjaki dajejo komaj vode za polivanje rjuh na strehah. Kdo se more samo približati silnemu žaru, ki puhti iz nove Ritoperjeve hiše?

Nekaj žensk bega s polnimi škafi vode okoli požara, pa jim v zmešnjavi nihče ne odvzame vode, ker se v razburjenju nihče ne domisli, kam naj jo izlije, kje bi pomagalo.

Ko da je brez rešitve vse Ritoperjevo stanje zapisano požaru. Ko da je ni sile, ki bi rešila iz nove hiše vsaj košček pohištva.

Gasilci vpijejo povelja, orožniki silijo ljudi, naj donajašo vodo v brizgalno, s silo jemljejo vodo iz vodnjakov.

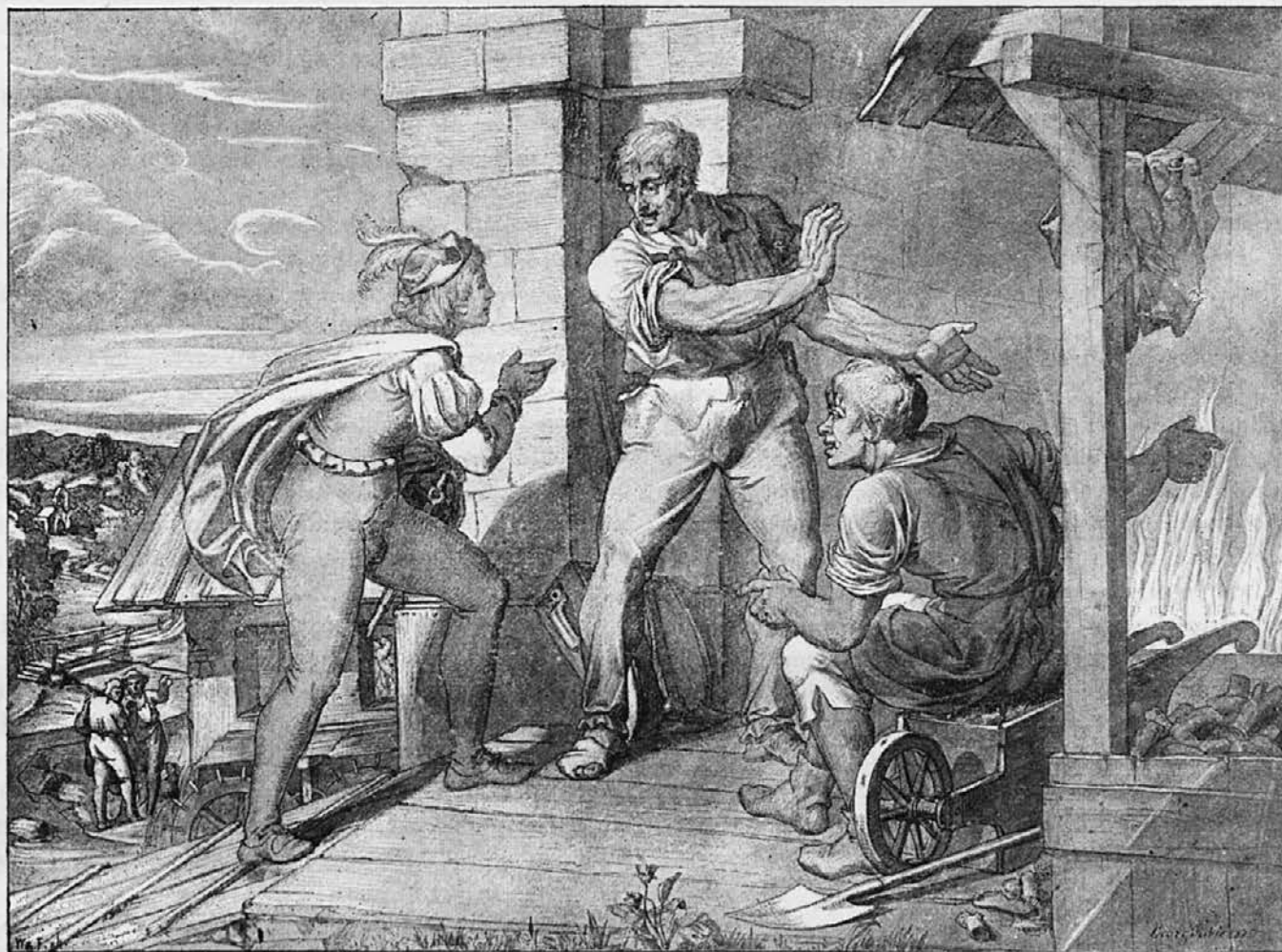
Svetli bajoneti se zasvetijo pred Ritoperjevimi očmi.

»Kdo je zažgal?«

»O, da bi mu črvi razjedli hudobno roko!«

»Koga sumite?«

»Kaj pomaga, kaj pomaga?! Moja hiša, moja nova hiša! Moje vse! Trud vsega mojega življenja, misel vseh mojih misli, hrepenenje mojih hrepenenj.

Jurij Šubic: Hoja na plavž.

Ritoper teka razoglav in brez suknje okoli požara. Puli si osmojene lase, maha z rokami, kriči, prosi, besni in teka, teka ko brez glave okoli goreče nove hiše. Vse rdeče oči buljijo strašno, skoro blazno v požar in zmedene ljudi, ki ne vedo, kako bi pomagali. Ritoper misli, da nočejo pomagati. Ritoper misli, da mu privoščijo.

Ritoperka ječi in stoka na vrtu pod staro jablano. Opekla si je roke in obraz.

Lina plaka ob njej in vije v obupu roke. Šolnik teka med njo in ognjem in ne najde besede, s katero bi jo potolažil.

moj ponos, moj spomenik...« Ritoper si puli osmojene lase. Orožniki iz njega ne morejo izvleči nobenega sledu.

Orožnikom se pridruži Časar. Dober nos ima Časar, sam je bil včasih orožnik.

Orožniški poveljnik govori s Časarjem dolgo, dolgo in si nekaj zapisuje.

Vse v zmešnjavo in kričanje in razburjenje in prasketanje silnega ognja zabolijo ljudi pretresljiv jok Verenke in njenih otrok.

»Da bi Veren zažgal?« se zdrznejo vaščani in ne morejo verjeti v svojih srcih.

Orožniki so neizprosni, ne gane jih rotnje in zatrevanje obupane žene, ne gane jih pretresljivi jok otročičkov.

»Ste grozili včeraj Ritoperju?«

»Sem!« Mirno odgovori Verena. »Zoper vso pravico in poštenje mi je odtegnil trideset kil pšenice. Jezen sem bil in obupan. Tem mojim otročičkom si upa pograbit izpred ust kos kruha! Sam ne vem, kaj sem govoril. Prišežem, da zažgal nisem!«

»Kje ste bili današnji popoldan in zvečer? Na pokopališču Vas ni bilo, tudi v vasi Vas ni nihče videl. Kod ste hodili?«

»V Radgoni sem bil.«

»Kdo Vas je videl?«

»Žena ve. V jutranji temi sem odšel, ko je že gorelo, sem se vrnil. Otrokom sem šel kupit obleke.«

»Kdo Vas je videl?«

»Vsa Radgona.«

»Kdo Vas pozna v Radgoni?«

»Ne vem, če me kdo pozna.«

»Ste se med potjo kje ustavili? Vas je kdo videl?«

»Nisem se nikjer ustavil. Nimam denarja za gostilne.«

»Z nami pojedete!«

»Za božjo voljo!« Verena se zgrozi. »Vendar ne mislite, da sem zažgal? Nisem, nisem! Prišežem!«

»Ni, ni, ni, Štefan ni zažgal.« Žena moli malega Andražka proti orožnikom. »Glejte, najmlajšega! Kdo nas bo hranil, kdo nas bo branil, če odvedete očeta?«

Prošnje, jok, rotnje ne gane orožnikov.

Ivan je čisto zmeden in ko da ne razume, kaj pravzaprav hočejo orožniki. Rdeče so njegove oči, obleka mu je pomečkana, drži se je slama. »Jezilo me je, ker je tako grdo naredil z reveži, ki so mu s svojimi žulji postavili novo hišo...«

Orožniki so pozorni na Ivanovo govorjenje.

»V jezi sem morda rekel besedico preveč.«

»Ali niste rekli, da pride za Ritoperja dan plačila?«

»Morda sem rekel, ne spominjam se. Razburjen sem bil.«

»Kod ste pa hodili današnji popoldan in zvečer?«

»Spal sem.«

»Doma?«

»Ne. Ob stogu slame za domačim hlevom sem se prebudil, ko so ljudje skričali, da gori.«

»Kako pa, da ste spali v tem mrazu zunaj in ne doma? Kdo Vas je videl, da ste spali ob stogu slame vse popoldne in ves večer?«

»Spal sem in nisem mogel videti, ali me je kdo opazoval. Napila sva se z Gezo že dopoldne, na jezo sva se napila. Sram me je bilo, da bi se kazal pred ljudmi. In sem legel k stogu, da prespim pijanost.«

»Ali niste rekli, ko ste prišli k požaru: 'Vse pogori! Ni pomoči! Ničesar ni mogoče rešiti. Naj izgori za trpeče duše!'«

»Ne vem, kaj sem rekel. Ves zmeden sem bil. Saj sem še sedaj ves zmeden. Opoldne sem bil hudo pijan. In naravnost iz pijanega spanja sem pritekkel k požaru.«

»Tudi Vi greste z nami.«

»Zakaj?« Ivana pretrese, ko da se mu je šele sedaj razjasnilo v glavi. »Vendar ne mislite, da sem zažgal? Jaz? Nikdar!«

»Moj sin ni zažgal!« Vsa silna vnema starega Sukiča, vse zatrevanje Ivanovo ne pomaga. Orožniki so neizprosni.

Tudi Geza je ves zmeden. Napil se je z Ivanom, ločila sta se za Sukičevim hlevom. Kam je Ivan odšel, ne ve. Sam se je zavlekel v stog sena za vasjo in zapal. Prebudil se je, ko je bilo že vse v ognju.

»Ali niste rekli, ko ste prišli k ognju: 'Zdaj ima plačilo!'«

Geza je še bolj zmeden. Ne spominja se, da bi rekel kaj takega.

»Ali niste včeraj obljubili Ritoperju, da dobi svoje plačilo, ko je dobil Judež svoje?«

»To so bile besede, izgovorjene v jezi in razburjenju. Kako pa nas je ogoljufal!«

Geza mora stopiti k Vereni in Ivanu.

Ko da je ponorel skoči Ritoper v Horvata, ko ga zagleda med orožniki. »Ti... ti... ti! Ti si zažgal!« Le s silo ga orožniki odtrgajo od Horvata. »Vidiš, pa sem mu hotel prizanesti!« Ritoper ne opazi ženinih bolečin in kriči vanjo: »Vidiš, kam vodi dobrota! Vidiš, vidiš! O tepec, tepec!« In se bije s pestmi po čelu in si puli lase.

»Nisem zažgal! Kstanje sem pobiral po gozdu. Šele ko je že gorelo, sem prišel v vas.«

Nihče ni videl Horvata ne popoldne ne zvečer niti na vasi niti na pokopališču, nihče ga ni videl v gozdu.

Ko pobesneta se zakadi Sotlička med orožnike. »Kaj izprašujete mojega Andraža? Pustite ga pri miru! Ritoperja, zver brez srca, vklenite in odvedite pred sodnika. Naj odgovarja za sinovo desnico, za živo meso in kri in kosti...«

S silo se otepajo orožniki besne starice. Silijo ljudi, naj bi povezali norico in jo odvedli. Pa se ne upa nihče dvigniti roke na ubogo vdovico.

Sotlička grabi po orožnikovi puški, razreže si dlan ob bajonetu. »Krivičniki! Ritoper je kriv, pa ga ne izprašujete! Andraž je nedolžen ko jagnje... Kaj mu hočete?... Pustite me, o, pustite... Ni zažgal Andraž, ni, ni!«

»V norišnico z norico!« odloči orožnik, ki ga je do krvi vgriznila v roko. »Župan, to je Vaš posel! Mi imamo drugega dela več ko preveč!«

Župan prisili može, da stegnejo roke po Sotlički in jo potegnejo od orožnikov.

»Ne, ne, ne, ne dam sina v roke tem ljudem! Imejte usmiljenje z menoj... Može, sosedje...« Krvave pene silijo starici na usta v obupnem naporu,

da se oprusti trdih pesti. »Andraž, Andražek, kaj ne vidiš, kaj delajo s tvojo ubogo materjo?«

Andraž ji hoče priskočiti na pomoč in jo pomiriti in pregovoriti sosede. Orožniki mu zastopijo pot, poveljnik mu položi roko na ramo.

»Sum je opravičen! Niste dokazali, kod ste hodili...«

Sotlička se z nadčloveškim naporom iztrga iz trdih pesti in se zaleti v orožnika. »Na sinovo roko polagaš roko? Na Andražovo, ki je nedolžen?«

Orožnik silnemu in nepričakovanemu navalu podleže in omahne. In ker trpi njegov ugled, ga zgrabi jeza. »Kaj sem rekel, župan? Tako izpolnjujete svoje dolžnosti?«

Župan sam je v strahu.

Sotličko zgrabijo trde pesti. Ko uvidi, da ji ves upor in vse prošnje ne pomorejo in da pesti ne popustijo, se naglo umiri. »Pustite Andraža!... Saj povem, vse povem po pravici in resnici...« reče ko da je vse jasno in mirno v njeni glavi.

Trdo jo drže pesti in jo vlečejo od pogorišča. Nihče ne opazi pomena njenih besed.

»Glejte, sosedje, na slehernem grobu so gorele lučce... Gorele so strohnelim kostem, gorele prahu in pepelu... Še črvom, gnusnim črvom, so gorele... Roki mojega Andraža, iz živega telesa iztrgani roki, pa ni gorela nobena lučka... Ali zdaj razumete?... Glejte, kaka luč gori na grobu roke mojega sina...«

Možje se spogledajo, pesti popuščajo.

Ko da je čakala na ta trenutek, se jim izmuzne Sotlička iz rok in plane k orožnikom. »Vidite, ha, vidite, kaka luč gori danes mrtvi roki mojega Andraža... Ritoper, to je luč na grobu Andraževe desnice... Ha, ha, ha, Ritoper, vidiš? Čuješ?«

Možje jo ujamejo.

»Pustite me Vi; uklenite me, orožniki! Odpeljite me, sodijo naj mene! Ne bo težko soditi sodnikom! Vse priznam! Zažgala sem luč na grobu sinove desnice... Sodila sem, naj me sodijo!«

Grozotne so Sotličkine besede. Ljudem ledeni kri po žilah.

»Mati,« se zgrozi Andraž.

»Nora je! Ne ve, kaj govori! Le sina bi rada izvlekla iz rok pravice!« Orožniki vklenejo moške.

»Kaj nisem priznala?... Čemu jih vežete?... Čemu ga vežete, Andraža, nedolžnega...?«

Hripavo se trgajo glasovi iz Sotličkinega grla. Možje napenjajo vse svoje moči, da se jim ne izmuzne iz rok. Grozotno in strahotno padajo hripavi, pretrgani glasovi v ognjeni žar, v zmedo in preplašenost in v krčeviti jok Verenke in njenih otrok. Ko bodljaji z nožem režejo v srca.

»Ivan, Ivan! Zvezan...«

Plah in v ihtenju zadušen klic plane do Ivanovih ušes.

Ne ozre se Ivan... Povesi glavo in si potisne z desnico klobuk na oči.

O, kako skeli Ilonkin jok.

(Konec prihodnjič.)

V nočeh.

Počasi ure v stolpih tikajo,
kazalci tiho se pomikajo — v nočeh.

Zvonovi stražijo, ne jenjajo,
četrt si vsako klic izmenjajo — v nočeh.

Ni ena luč ne bdi za okni hiš,
le v mesecu blesti na stolpu križ — v nočeh.

Ob bledih stenah mrtvi vstajajo,
pogledat na svoj dom odhajajo — v nočeh.

Psa Kuštra moti senca njih,
ko jih spozna, se jim dobrika tih — v nočeh.

Če ni kaj prav, prej ko se poslove,
na spečih vest koščen prst polože — v nočeh.

Zvonov glasovi jih pokličejo
in groba vrata spet zaškripljejo — v nočeh...

Jesenska žalost.

Solze biserne rosijo
kradoma v planino,
kjer je tih večer
in so zvezde daleč
in pastirčkova piščal
plaka v svojo tugo,
v svojo grenko zapuščenost
jadno in bolešno...

Ni več sladkih sanj nikjer.
Kamorkoli misel roma —
vsepovsod neskončna žalost.
Kdaj že pesemce škrjančkov
vzela je slovo od doma!...

Ni več sladkih sanj nikjer.
Tiho, mrtvo vse kot v grobu;
le šepet vetrov nad vsem
poje pesem žalostinko
o srcu trudnem, žalostnem...

O vseh svetih.

Marija Kmetova.

Casih se zbudiš sredi noči in na široko odpreš oči: »Ali je resnica ali se mi je sanjalo?« Videl si človeka, govoril z njim, se smejal. Hodil je s teboj, še slišiš odmev njegovega glasu in čutiš toploto njegove desnice v svoji. Pa veš, da ga ni več na naših potih, da je že zaprl vrata za seboj in je že mrtev. Strese te misel, nehote skrčiš noge in se tesneje zaviješ v odejo.

Pa spet vidiš človeka, ki ga ni več in si pravkar živel v sanjah z njim, in misliš:

Mrzla je zdajle zemlja in krsta je ozka in tesna. Prav nad obrazom je pokrov. Še zgeniti se ne moreš, ne da bi se zadel ob deske. In zgoraj je kamenje in prst, in spodaj tako, in na desni in na levi takó. Pa polzijo kapljice dežja in čebļjajo, ko se pretakajo od kamenčka do kamenčka, in se priplazijo do krste in živijo, živijo... In živijo koreninice krog in krog in se oklepajo prsti in kamenčkov in srkajo življenje vase... In prav zgoraj, zgoraj živi trava in se razcvetajo popki in ptiček prileti in čebelica in pika-polonica, pa mravlje in pajki... Vse živi. In če je noč, pada rosa in slana in leze mesečina od listka do listka in obseva žilice in barve rož... Pa če je solnce, ah, solnce! — kako vse teka in diha in živi vrh zemlje! Kako se leskečejo lučke modro in zeleno in rumeno in rdeče s koščka črepinjice, ki leži vsa skrita med travami. Vse živi! A oni v krsti? Bled je in mrzel, voščén, mrtev, mrtev... Potem zaživi tudi on, da razpada v zemljo in se pretvarja v prst in koreninice in trave in rože. Zaživi tudi on? Torej ni smrti?

Zares, ni je!

In vse tisto, ko nas je groza smrti?

Tako preprosto nam povedo besede: »Smrt? Ločitev duhá od telesa.« Telo gre v zemljo in živi, duh gre k Bogu — in živi.

Smrt — smrt je vse kaj drugega:

Kadar se kakor z nožem zadeneš z ostro in zlo besedo v bližnjega: to je smrt.

Kadar si mračen in druge delaš mračne in se oklepaš z železjem obupa: to je smrt.

Kadar se v dnevih solnca in zdravja zaklepaš v brezdelje in tavaš v nemóci in »Bogu čas kradeš«: to je smrt.

Kadar se upiraš Bogu in ga ne pripoznaš in nočeš videti Njegovih čudežev dobrote in ljubezni: to je smrt.

Kadar drugim veselje greniš in jim jemlješ vero v Boga: to je velika smrt.

A najhujša: ko hvališ temò in greh in si uničuješ telo in dušo!

In toliko drugih smrti je še, ki smo je deležni pri sebi in svojcih, da hodimo — ubijavci — okrog in nas nič ne peče vest. Ali pomisliš kdaj na vse one otroke, ki so jih ubili starši s svojim zgledom? Ti »živi mrtveci« imajo potem tudi sami svoje otroke in svoje domove — in ubijajo dalje. In potem je časih mrtev ves kraj, mrtva vsa dežela, država. In vzroji svet in je nemir in vojna in so grozote, da odmeva od njih vse od zemlje do neba. Ali pomisliš kdaj?

To je smrt.

Ko pridemo pa na grobove in prižigamo lučke, smo živi med živimi. Praznik vseh svetnikov je in njih god, in god onih v zemlji in naš god, ki se jih spominjamo in hodimo še navkreber. V življenju vsega življenja smo združeni živi in mrtvi in meja ni in ne konca.

Iz življenja rastlin.

Doktorica Angela Piskernik.

Rastlinska doživetja v prejšnjih zemeljskih dobah.

Naša zemlja je starka, ki šteje že več milijonov let. Brezobzirno so ji znanstveniki to dognanje vrgli v obraz, ko so jo zasacili, da bi bila rada mlajša, nego je. Neprestano so iskali in merili njene gube, pretehtavali kamenine, iz katerih so sestavljene, vrtali v dno in hiteli od grebena do grebena. V svoje veselje so opazili, da se njeno površje grbanči tudi sedaj, polagoma sicer in neznatno, a vendar venomer naprej brez prestanka. In tako jim je postalo jasno, da so se one velikanske izpremembe, ki so jih na zemlji zasledili,

mogle izvršiti samo v dolgem, nepreglednem času. Ves ta dolgi čas zemeljskega obstoja so razdelili v več dob, katerih vsaka naj je trajala več sto tisoč let.

Nas zanimata le dve izmed njih, ker sta bili važni za razvoj našega rastlinstva: terciarna in ledena doba.

A. Terciarna doba.

Pred kakimi pol milijona leti je doživljalo rastlinstvo naših krajev takozvano terciarno dobo. Podnebje je bilo takrat vse bolj prijetno kakor je danes. Poletja so bila topla, vendar ne prevroča, zime pa so

bile mile in deževne; mrzlih zim in ledu Evropa takrat ni poznala.

Približno tako rajsko lepo je bilo, kakor je danes v ameriški Floridi, na južnem Japonskem in na Kanarskih otokih. Ti kraji imajo izredno ugodno podnebje, mile zime in ugodna poletja. To je subtropsko podnebje, ki je vladalo v terciarni dobi tudi pri nas.

Kako sta nastali koroška in kranjska kotlina?

V začetku te dobe je bila sedanja Slovenija vsa drugačna kakor je danes; niti koroških niti kranjskih velikih ravnin (kotlin) takrat še ni bilo; tam pa, kjer se razprostira ob vznožju Karavank cvetoča Rožna dolina in se zajeda Drava v njene plasti, vedno tiše, vedno globlje, kjer je Vrbsko jezero položeno med zeleno gričevje, kakor da bi bila zajeta strta solza v lep smaragd, in kjer se naslanja Podjunsko polje na mehke obronke stare Pece, tam povsod je bilo nekdanj visoko gorovje, nepretrgana gorska vez od Dobrača do Obirja in še dalje proti vzhodu. Na Kranjskem je bilo tedaj zvezano Triglavsko pogorje s Kamniškimi planinami; Pokljuka in Jelovica sta bili spojeni s kranjskim Storžičem in Krvavcem, notranjski Kras pa je segal daleč proti severovzhodu.

Sredi terciarne dobe pa se je vse to zvezno gorovje pogreznilo, posedlo se je in izgnilo; Zadnjica (Sattnitz) na Koroškem in Šmarna gora pri Ljubljani in drugi samotni griči in vrhovi sredi kotlinskih nižin so preostali spomini na nekdanjo mogočno zgradbo, ki jo je zemeljska sila zrušila, razkosala in pokopala.

Terciarno Sredozemsko morje.

V nastale kotline Koroške, Štajerske in Kranjske pa se je izlilo od vzhoda terciarno Sredozemsko morje in segalo do osrčja naših planin. Od vzhoda je pridrla to morje, ne čez Kras. Po južnem Francoskem je valovalo najprej proti severu, se okrenilo potem na vzhod, zalilo je Ogrsko in del Balkana, poplavalilo spodnje Podonavje in se končno poizgubilo v aralskih nižinah. Z Ogrskega je privrelo v nastale kotline naših krajev in se v zalivih in zatokih zajedlo v gorovje. Tako se je pretakalo takratno Sredozemsko morje okoli današnjega Gradca

in njegovi valovi so se zaganjali v obronke Korice, Obirja in Dobrača ter Pohorja, Kamniških planin in triglavske skupine, Podjunsko polje in Rožno dolino, Ljubljansko in Ptujsko polje in vse nižinske pokrajine pa je zalilo, da so dremale globoko pod vodo; više ležeči kraji pa so tvorili obal tega toplega morja ali pa njegove bujne otoke.

Jurij Šubic: Pred lovom.

Terciarno rastlinstvo.

Pod takim ugodjem se je razvijalo terciarno rastlinstvo na našem ozemlju. Nabrežja in holmi so bili zarasli z gostim zelenjem grmičev in dreves, na katerih so se razkrivali cveti in sadovi čudovitih barv in oblik. Takrat so dozorevale pri nas pomaranče in limone. Po gričih je rasel rožmarin v visokih grmičih, in ko je neokretna žival pomandrala ozkolistno vejje, se je razlil rožmarinov vonj daleč naokoli. Lavo-

rika, kafrovci in cimetrovci so bili vsakdanja drevesa. Med njimi so se razpenjali strehasti smokovci (figova drevesa) in s širokimi listnimi ploskvami lovili in pretakali solnčno svetlobo. Da je takrat že živel človek, s kakšnim veseljem bi bili plezali otroci po drevesih za pomarančami, figami in rožiči! Gospodinje bi bile nabirale v gozdu cimetovo skorjo in muškat, nagelj-nove žrebice, poper, kafro in druge vonjave. Nevesta pa bi bila sedla pod mirtov grm in si prepletla kite z belim cvetjem. Prave akacije z okroglimi dehtečimi razcvetji so rastle povsod kakor danes robinija, njena bratranka. V nepreglednih, vedno zelenih gozdovih je po obsežnosti in debelosti nadkriljevalo vsa druga ogromna drevesa mamutovo drevo, po visokosti pa sloki evkalipt. Ob morju so zasegle prostor bujno rastoče palme in njihove šopaste listne pahljače so se zibale nad valovi.

V zdajšnji Sloveniji je uspevalo takrat rastlinstvo, ki sestavlja danes floro toplejše Amerike, Azije in Avstralije; še več je bilo onega, ki diči obrežja Sredozemskega in Jadranskega morja. Od naših gozdnih dreves pa so živela že tudi v tej davni prošlosti na tem ozemlju bukev in hrast, beli in črni gaber, brest, javor in trepetljika, kostanj, leška, jesen, oreh in borovci; pod drevesi pa so poganjale cvetke, trave in zeli, ki se tudi v zdajšnjih gozdovih najbolje počutijo v njihovi senci in bližini. — Tako in sorodno rastlinje je pokrivalo vso Evropo tja do Grenlandije in severnih otokov in je sličilo radi istega podnebja tudi rastlinstvu severne Amerike in vzhodne Azije.

Konec terciarne dobe.

Protí koncu terciarne dobe pa se je podnebje zelo poslabšalo. Mnogo je deževalo in mraz je pritiskal. V Alpah in vseh drugih višjih pogorjih pa je snežilo in zmrzovalo.

O vzrokih, zakaj se je podnebje naenkrat tako zelo poostrilo, si znanost še ni na jasnem.

V naših krajih je zavladovalo ostro podnebje prav gotovo tudi radi tega, ker so vprav proti izidu terciarne dobe vzkipele Alpe do svoje največje višočine in se je takratno morje pričelo umikati iz našega ozemlja. Ob današnji gornji Donavi in ob Rodanu se je terciarno Sredozemsko morje pretrgalo; južni del se je polagoma zmanjšal v zdajšnje Sredozemsko morje, severni pa se je spremenil v velikansko jezero s sladko vodo. Ko so se jezerska tla zopet dvignila, tu več, tam manj, se je razdrlo jezero v mnogo manjših jezer, ki so pokrivala tudi naše ozemlje in se naposled odtekla proti jugovzhodu. Tako so ob času, ko so se dvigale naše planine, izginili polagoma zadnji ostanki velikega terciarnega morja s slovenskih tal. Takrat so bile Kamniške planine, Karavanke in Triglavsko pogorje še dosti višje nego so danes; poznejša ledena doba in večstotisočletno glodanje padavin je znižalo vrhove za nekaj sto metrov.

Spomini iz tople terciarne dobe.

Neugodno podnebje je uničilo večji del terciarnega rastlinstva. Prva je omagala v naraščajočem mrazu gorkote vajena flora (rastlinstvo). Izginile so palme in drugo rastlinje, ki se novim razmeram ni moglo prilagoditi ne ubežati. Samo v premogovnikih (v Zagorju, Dobrni, Soteski nad Vojnikom, Medvodah in drugod) so ohranjeni spomini na sedaj večinomoma tujo nam floro terciarne dobe. Ob terciarnih povodnjih so namreč priplavile reke in potoki rastline in njih dele, debla, veje in odlomke, sadove, listje in korenine v morske, odnosno pozneje v jezerske zalive, kjer jih je sčasoma pokril glen, da so tam zogljenele, se spremenile v premog in se tako do danes ohranile.

Planika in rhododendron.

Druge pa so neugodje prestale in predstavljajo danes najvažnejše sestavine alpske flore. Ker so v Aziji zastopane v dosti več vrstah kot pri nas (pri nas raste n. pr. samo ena vrsta planik, na Altaju pa več), se zdi, da je njihova prva in prava domovina res tam kje na vzhodu (Sibirija, Altaj, Himalaya), a so v terciarni dobi bile že pri nas močno razširjene in so torej približno iste starosti kakor naši listnati gozdi. V to vrsto spadajo kamenokreči, alpski jegličiči in encijani, ravš (rhododendron) in planinska nebina ali astra ter kras naših planin, v gosto belo volno odeta planika.

Terciarnega izvora so med mnogimi drugimi tudi Blagajev volčin, koroška vulfenija ter Zoisova in rogata vijolica, katerih doživetja pa morem opisati šele pozneje, ker so v tesni zvezi z ledeno dobo.

B. Ledena doba.

Najhujši preket je doživelo naše rastlinstvo, ko je prestajala naša zemlja ledeno dobo. Vsi vrhovi, ki so bili višji od 1400 m, so bili ogrnjeni v stalni sneg, ki se je zbiral, kupičil in zgoščal v mogočne ledenike. Samo najstrmejši vrhovi in grebeni so moleli goli iznad ledenikov. Spočetka je zasegel trajni ledeni oklep samo vrhove, polagoma pa se je pričel pomikati navzdol in je zakril vedno razsežnejše prostore. Ledenik se da primerjati mogočni zmrzli reki, ki predrči v letu povprečno 100 m.

Od Velikega Kleka na Koroškem je segal 1000 m debeli Dravski ledenik skozi celovško kotlino prav tja do Podjunskega polja. (Zdajšnji ledenik Visokih Tur, Pastirica, meri 10 km, a je vendar pravi pritlikavec v primeri z nekdanjimi ledeniki!) Bohinjski in Gorenjski ledenik sta segala do Radovljice, kjer sta se strnila. Od strmih sten Planjave je prodiral po Logarski dolini 10 km dolg ledenik do Podbreznika, na južni strani pa se je pomikal Bistriški ledenik proti Kamniku. Krajši ledeniki so polnili Jezersko dolino, Robanov kot in Belsko kotlino (nad koroškim kopalščem Bela). Tudi Raduha in Korica sta imeli svoje ledenike.

Ledeniki so izdolbli v naših pogorjih koritaste doline s širokim dnom, strmimi pobočji in polukrožnimi sklepi, kakor jih poznamo vzorne iz Belske, Jezerske in Logarske doline. Čim bliže prihajaš po teh dolinah gorovju, tem bolj se ti zapira svet in naposled imaš res občutek, kakor da ti je zaplankan.

Kakor so bili ledeniki tudi razširjeni in pogosti, vendar niso zakrili vse Slovenije. Doline so bile zledenele samo v svojih gornjih delih, predgorja in nižine pa so bile povsem izven območja večnega snega. — Znanost beleži štiri ledene dobe. Med temi najjačjimi izpadi ledenih mas pa je bilo podnebje zopet milejše; to so topla ledeniška meddobja. Celotna ledena doba je trajala zopet 200.000 do pol milijona let.

Rastlinstvo v ledeni dobi.

Da je bil vpliv ledene dobe na rastlinstvo naravnost uničujoč, je kajpada umevno. Na razsežnem ozemlju je bilo skoraj vse zmrzlo in uničeno. Samo deloma so se rešile nekatere rastline z begom bodisi v bližnja zavetja, bodisi v kraje izven oledenelega pasa, kjer so nato životarile in se prilagodile trdim novim razmeram.

Blagajev volčín, Zoisova vijolica in koroška vulfenija.

Raztresena najdišča Blagajevega volčina (*Daphne Blagayana*) so posledica uničujoče sile snega in mraza. Dolgo časa so smatrali lepo dehtečo rastlino, ki jo je pri nas leta 1837 prvi odkril grof Blagay, za pravo Kranjico. Šele v zadnjih desetletjih je bila najdena tudi na Štajerskem ter v Srbiji, Bosni, Albaniji, Macedoniji in na Sedmograškem. V terciarni dobi je rastla prav gotovo nepretrgoma povsod od Črnega morja preko Balkana in Slovenije še daleč proti zahodu. Ledena doba jo je neusmiljeno iztrebila v velikih vrzelih, tako da se je ohranila samo še na maloštevilnih krajih omenjenih dežel.

Zanimiv preostanek terciarne dobe je tudi koroška vulfenija (*Wulfenia carinthiaca*). Celo stoletje je bila znana samo iz pogorja med Ziljsko in Kanalsko dolino, naposled pa so jo zasledili tudi v Črni gori in v Albaniji. V vseh vmesnih deželah jo je zatrl mraz ledeniške dobe.

V isto vrsto terciarnih rastlinskih preostankov spada tudi rumena Zoisova vijolica, ki jo je l. 1785 našel na Stolu baron Karel Zois, a se nahaja tudi v Bosni, Hercegovini in Črni gori.

Preseljevanje rastlin.

Koroške, tirolske in švicarske Alpe so pošiljale preko Bavarske planote ogromne ledenike, pred katerimi so bežale alpske rastline in se naselile — miljenke planin — po mrzlih nižinah. Ker so istočasno pritisnili tudi skandinavski ledeniki proti jugu in prignali pred seboj rastlinstvo severnih pokrajin, sta se v osrednji Nemčiji na ozkem nezaledenem ozemlju srečali dve flori, alpska in severna.

Jurij Šubic: Sv. Jakob v nebeški slavi.

Ko je zopet posijalo toplejše solnce in se je led pričel tajati, so se ledeniki krajšali vedno bolj in se navsezadnje poizgubili v gorovju odnosno v krajih, kjer so nekdanje nastali: alpski ledeniki so se umeknili nazaj v Alpe, severni pa so izginiti proti Skandinaviji. Umikajočim se ledenikom pa so iz osrednje Nemčije sledile rastline, kakor so poprej pred njimi bežale. Alpsko rastlinstvo se je vračalo proti jugu in je zasedlo zopet Alpe, nordsko pa se je preselilo nazaj v Islandijo, Skandinavijo in Grenlandijo.

Velesa ali srebrni koren.

Toda zgodilo se je, da so se rastline tudi zmotile: alpske so se napotile proti severu in severne so se pojavile v Alpah. Takrat so najverjetneje prišle na naše planine rastline severnega izvora, katerim prištevamo veleso ali srebrni koren (*Dryas octopetala*) in druge. Vse te rastline živijo danes na severu in v Alpah in pri marsikateri izmed njih je še nejasno, ali ni morda v resnici le alpskega izvora, a je pomotoma zabredla na sever!

Planinska vetrnica ali anemona.

V ledeni dobi je doposlala Alpam celo Amerika nekaj zastopnic, med njimi planinsko vetrnico ali anemono. Njeno potovanje je nadvse zanimivo; to je pravo kolovratenje po svetu z vsemi nevarnostmi in razočaranji.

Planinska vetrnica je namreč evropskega pokolenja, doma v Pirenejah in Alpah. V prvi ledeni dobi se je rešila pred alpskimi ledeniki v srednjenemško gorovje, od koder je ubežala še hujšemu izpadu ledeniških mas v severonemške nižine. V sledečem milem meddobju, ko so se severni ledeniki skrčili in se umeknili v Skandinavijo, jim je — pozabivši svojo pravo domovino na jugu — sledila tja, se kmalu nato naselila tudi v Islandiji in Grenlandiji in se naposled pobrigala za ameriško državljanstvo. Medtem ko je na otokih Severnega morja v prihodnji ledeni dobi zopet izumrla, se je v Ameriki trajno obdržala. Od tam se je preselila po isti poti zopet v Evropo nazaj in poslednji ledeniki ledene dobe so jo potisnili s severa v osrednjo Nemčijo; ko so se trgali izpod neba milejši oblaki in je vrelo ugodje iz solnca in tal, se je vračala domov, počasi in v presledkih, kakor hodi človek, ki se boji. Ko pa je prispela v svojo prvotno domovino, v Alpe in Pireneje, ni zadela na krive ali hudobne poglede. Z radostjo so jo sprejele sestre po večstotisočletni odsotnosti, ker so jo spoznale po velikih belih cvetih, ki so bili razprti kakor v silnem, globokem začudenju.

Planinske rastline v nižjih legah.

Druge izmed terciarnih planinskih rastlin pa so ostale tam, kamor jih je ledenik potisnil. Tako raste na Humu pri Laškem, v Sklendrovčevem jarku nasproti Zagorju, pri Dobrni in v Polhograjskih dolomitih še danes sleč (ravš, *rhododendron*) dostikrat v družbi lepega jegliča ali avrikla. Tudi Bavarska planota se ponaša s tem jegličem, ki so ga prisilili do nje naraščajoči ledeniki ledene dobe.

Način potovanja.

Ledeniška doba je povzročila, da je rastlina potovala in se preseljevala. Toda ko je potovala, se ni izkopala s koreninami ter se napotila v dolino v nizmerni bojazni, da bi je ledenik ne dohitel in po-

mandral. Ne tako! Rastlina je ostala, kjerkoli je rastla iz tal. Toda ona je rodila semena, zarod svoj, in tega je hotela rešiti smrti, ki je bila njej že zapisana. Saj se ledeniki niso priplazili kar čez noč! Počasi so se spuščali navzdol, se daljšali in ob gorkejšem solncu zopet krajšali. Marsikatera rastlina je imela dosti časa, da je rešila svoj zarod. Poklicala je ptice, da so odnesle semena v kraje milejšega podnebja, divjim zverem, ki so bežale pred ledeniki, jih je natresla v dlako, izročila jih je vetrom in vodam, ki so vrele iz hribov in izpod ledenikov. Kjerkoli pa so potujoča semena našla potrebno ugodje, so vzkalila in se razvila v novo rastlino. Ta rastlina-hčerka pa je skrbela za svoje potomstvo na isti način kakor prej mati. — Tako so ušle rastline smrti, prehitete so v svojih otrocih ogromne razdalje in se ohranile do danes.

Narcisovi travniki.

V enem izmed ledeniških meddobij pa je bilo podnebje v naših krajih prav posebno toplo in suho in samo spomladi in jeseni je deževalo. Vse srečno se je pognalo rastlinstvo za tajajočimi se ledeniki. Tako gorko je bilo in prijetno, da so prisperele v gorsko območje celo take cvetice, ki so bile vajene izključno le najnežnejšega podnebja. Naselile so se — uboge zapeljanke — po hribih in obronkih v velikih množinah. Takrat je zabredel visoko v planine in v severnejše kraje južnoevropski narcis in je odel holme, planinske travnike in trate z dehtečo belino svojih cvetov. A pridrl je zopet mraz, ledeniki so se znova razpasli in belo cvetje je izginilo. Samo tu in tam so se ohranili prej tako razsežni narcisovi travniki: pri Radgoni in Maria Zelli na Štajerskem, pri Lunzu na Nižjem Avstrijskem ter v Franciji in posebno v Švicí; eno najbogatejših in najlepših nahajališč pa je gotovo Golica nad Jesenicami in ne moremo si misliti ljubkejše slike kakor je goliški travnik sredi maja, ko je pokrit s snežnobelimi narcisi, med katerimi se gugajo visoke bele vetrnice, sestrice prej imenovane planinske vetrnice ali anemone.

Konec ledene dobe.

Po zadnjem ledeniškem izpadu pa je zavladalo podnebje, podobno današnjemu. Takrat je postalo bivanje prijetno tudi že v gorovju, in rastline, prej pregnane od tod, so romale nazaj v prvotno domovino. Kot prva se je preselila v najvišje višočine Alp in drugih pogorij planinska flora. Njej je sledil smrekov gozd, medtem ko se je naselil občutljivejši gozd listnatih dreves po nižjih pasovih gora. V dolinah in nižinah pa je ostalo rastlinstvo, ki ljubi milo, dolgotrajno solnce brez vetra in neurja.

Po ledeni dobi se v našem rastlinstvu ni več dosti izpremenilo. Vprav čudna doživetja rastlin v terciarni in ledeni dobi pa jasno izpričujejo, kakega velikanškega pomena je za rastlinski razvoj — podnebje.

Pregled slovenske umetnosti.

Viktor Steska.

Wolfova doba.

Jurij Šubic.

Jurij Šubic⁴⁰ je bil rojen v Poljanah, v tisti hiši kakor njegov brat Janez, dne 13. aprila 1855. Ko si je oče nekoliko opomogel, je podrl staro, deloma leseno kočo in postavil na njenem mestu lepo, zidano hišo s prostorno delavnico. Jurij je hodil v šolo v Poljanah in v Škofji Loki, kjer je svoj uk dokončal l. 1867. Že v šoli je izdajal ilustriran list. Iskreno je želel, da bi se dalje šolal, toda oče ga ni pustil, ker je moral starejši sin Janez radi bolehnosti šolo zapustiti. Jurij je bil ves nesrečen in je neprenehoma sanjaril, kako bi se mogel v slikarstvu više povzpeti. Slikarstva se je učil doma pri očetu, drugih vednosti pa iz knjig. Učil se je tudi nemščine in čital zlasti zgodovinske spise. Tudi pesništva se je lotil in izražal svojo nesrečo v pesmih, n. pr.:

Ven po planem sem korakal,
Kjer se križajo cesté,
Solze bridke sem pretakal,
Mislil misli prebridké.

Hud bil na usodo svojo,
Hud na svojce bil sem vse,
Težko butaro ker moja
Dan za dnem nalašč teže.

V resnici pa tako hudo ni bilo. Njegov bratranec Ivan Šubic trdi, da je malokdo s tako vedrim in veselim očesom gledal po tem lepem svetu kakor naš umetnik.

Pri očetu je hitro napredoval v slikarstvu. Posnel je križev pot na Šmarni gori, slikal z Janezom vred cerkev na Žalostni gori, pri Sv. Roku v Starem trgu pri Ložu, na Križni gori in na Olševku, vse leta 1872. Meseca septembra 1872 pa ga je oče izročil v pouk slikarju Janezu Wolfu v Šent Vidu pri Ljubljani. Juriju se je s tem začelo koprnenje srca izpolnjevati. Odprl se mu je nov svet. Wolf je z izredno ljubeznijo in vestnostjo vodil in izpodbujal svojega učenca. Učil ga je slikarstva in vseh pomožnih ved; tudi leposlovja nista zanemarjala. Bili so dnevi, ki jih Jurij ni nikoli pozabil in ki so mu vcepili visoko spoštovanje do mojstra.⁴¹ Wolf sam je med svojimi učenci najbolj cenil »Jurčka« radi njegove nenavadne pridnosti in se ga je pogostoma spominjal. Wolf ga je izpodbujal, naj gre na dunajsko akademijo, in ga priporočil Kranjski hranilnici za ustanovo, da se je mogel leta 1873

udeležiti razstave na Dunaju. Jurij je prišel na Dunaj, prodal povratni vozni listek⁴² ter ostal na Dunaju. Začetkoma se mu je slabo godilo. Slikal je večjo sliko za neko hrvatsko cerkev in nekaj manjših slik za prodaj. V novembru je po Stritarjevi pesmi »Medeji« narisal sličico, ki je na akademiji tako ugajala, da mu je profesorji kar niso mogli prisojati. V tej dobi je slikal svojega sorodnika in dobrotnika poštnega uradnika F. Ferlana in njegovo ženo, na akademiji je pa risal po sadrenih modelih. V decembru so ga sprejeli na akademiji kot gosta, jeseni 1874 pa kot rednega učenca. V tem času je slikal po očetovem naročilu križev pot in za nekega Sodića na Hrvatskem tri slike. Na akademiji je pomagal svojemu profesorju Griepenkerlu pri njegovih zasebnih delih, posebno pri velikanskih slikah, ki jih je umetnik slikal po naročilu grškega mecenata barona Sina za akademijo v Atenah. Zase je naslikal Jurij v tej dobi podobo »Pri vodnjaku«. Slika predstavlja kmečko deklico in fanta v narodni noši, ko slonita in se pogovarjata pri vodnjaku, kjer je voda že napolnila škaf in povsod čezenj teče. To ljubko sliko je podaril že prej omenjenemu sorodniku F. Ferlanu.

Konec polletja 1875 je dobil prvo (Fügerjevo) darilo za kompozicijo tistega prizora iz Schillerjeve »Hoje v topilnico«, ki se glasi: »Der ist besorgt und aufgehoben, Der Graf wird seine Diener loben« (Ta je preskrbljen in pospravljen, grof pohvali svoje služabnike). To leto pa je bil Jurij potrjen v vojake in jeseni je moral oditi v Trst k 17. polku. Ta čas je bil zanj malone izgubljen navzlic temu, da mu je dajal polkovnik kaj slikati in mu dovolil poleg nedelje še po dva delavnika prosta, da porabi ta čas za svojo izobrazbo. Drugo leto je prišel v vojaško pisarno. V začetku l. 1877 je portretiral nekega nadporočnika in njegovo nevesto, učil deco svojega polkovnika risati in začel sestavljati »Rajo« po Stritarjevih pesmih. V juniju je tri risbe odposlal Stritarju, pozneje je napravil še tri. Te perorisbe je objavil Dunajski Zvon leta 1878, in sicer: 1. Na meji (št. 1), 2. Poslanec (št. 3), 3. Begun (št. 5), 4. Junak in dete, 5. Prisega (10), 6. Junak in lastovka (št. 13). V olju izvršeni sliki: Na meji in Junak in lastovka hrani gospa Helena Pavšlar v Kranju. Jeseni je bil vojaščine prost in se je hitro napotil na Dunaj, da bi zamujeno dohitel. Vstopil je kot učenec akademije v specialni tečaj prof. Griepenkerla. Toda zopet je moral delo pustiti in v juliju 1878 odhiteti v Bosno, kjer se je vnela vojska. Do srede septembra ni utegnil kaj risati;

⁴⁰ Dom in svet, 1892, 337, 385, 433. — Ljubljanski Zvon, 1885, 188, 317, 638, 764; 1889, 55 (o sliki na Rožniku); 1890, 618; 1896, 645 (nagrobni spomenik); 1900, 33 (iz pisem Jurija Šubica). — Slovan, 1886, 97, 114, 299, 315; I., 1902/3, 218; II., 1903/4, 8.

⁴¹ Dom in svet, 1892, 378.

⁴² Ljubljanski Zvon, 1900, 576.

potem pa so mu dali predstojniki priliko, da je bil prost navadnih opravil pri kompaniji. Tedaj je narisal: Grad v Travniku, Poulični prizor v Travniku, Slepí Arabec, Prodajalka kave in Bosanska družina iz Dolca. Te risbe je poslal na prigovor nadporočnika Gröberja v dunajski list *Illustrierte Zeitung*. Toda lesorezec je te risbe tako slabo vrezal, da mu je vzel vse veselje. Sam piše: »To ni podobno ne moji skici ne mestu Travniku. Uboge risbe, ko jih dobi tak lesorezec v roke!«⁴³ Pozneje je tudi »Zlata Praha« (1884, šte. 42) objavila dve strani njegovih risb, ki predočujejo naše južne brate v njih slikovitih nošah.⁴⁴ Naposled je dobil dopust in prišel ves bolan domov v Poljane, kjer je počival nekaj tednov, da je okreval, potem pa je odbrzel na Dunaj. Tu je dobil od vlade naročilo, naj slika sv. Roka za neko tirolsko cerkev. Dovršil jo je konec junija 1879. Arhitektu Hansenu je risal razne vložke, za profesorja Niemana pa je izvrševal manjša dela. V avgustu 1879 ga je povabil češki grof Mensdorf Pouilly na grad Preitenstein, da je poučeval mlada grofiča v risanju in slikarstvu. Tu je preživel nekaj prijetnih dni, obenem pa je izvrševal razna naročila tvrdke Benzinger v Einsiedelnu. Iz Preitensteina se je preselil z grofovsko družino na Boskoviški grad na Moravskem. Jeseni je bil zopet na Dunaju, kjer je prevzel večje delo za znanega raziskovavca starodavne Troje dr. H. Schliemann, namreč okrasitev njegove palače v Atenah. V grško prestolnico je došel 27. novembra 1879 ter preživel tu eno leto v zelo ugodnih razmerah. V Schliemannovi palači je slikal na strop s klejnimi barvami majhne figuralne stvari, živali in zatišja, pozneje pa z voskom na stene velike lastne kompozicije, uprizarjajoče razne prizore iz grške mitologije. Na velikem balkonu je ustvaril devet muz v naravni človeški velikosti, na stranske stene pa je postavil štiri elemente in štiri letne čase; na stropu velikega salona je naslikal skupino amoretov z arheološkimi predmeti, dalje olimpijskega točaja Ganimeda, bahanta itd. Slikal je tudi portrete Schliemannove žene, njegovega mlajšega brata, soproge arhitekta Zillerja, njegovega brata in umrle sestre, obenem pa je poučeval risanje pri angleškem rezidentu Courbettu. »Delam pridno in držim paleta v rokah od zore do mraka,« piše 20. marca 1880. Kmalu se je seznanil v Atenah z ljudmi in grški veljaki so ga začeli obiskovati pri njegovem delu, med njimi tudi grški kralj. Ponudili so mu profesuro na novi grški akademiji, če se nauči grščine, a Juriju to ni prijalo. Pisma, ki jih je pisal iz Aten svojcem, kažejo razigrano dobro voljo, dokaz da je bil zadovoljen. Osnutek stropne slike v Schliemannovi palači in risbe za Rajo si je pridobila soproga angleškega rezidenta Courbetta. Jeseni 1880 je s težkim srcem, a vendar vesel, da se vrne v »Evropo«, zapustil Atene

⁴³ Ljubljanski Zvon, 1900, 174 i. d.

⁴⁴ Ljubljanski Zvon, 1885, 188.

in potoval preko Napolija in Marseilla v Pariz, kamor ga je povabil njegov prijatelj Vojteh Hynais. Ta je tedaj slikal za Narodno divadlo v Pragi. Šubic se je pri njem naselil in pol leta slikal po njegovih načrtih. N. pr. Jaro (pomlad), namenjeno kraljevi sprejemnici v novem gledališču.⁴⁵ Leta 1881 je pomagal Vaclavu Brožiku pri veliki sliki »Hus pred cerkvenim zborom v Kostnici.«⁴⁶ Pomagal je tudi slavnemu ogrskemu slikarju Mihaelu Munkaczyju, zlasti pri znani veliki sliki »Kristus pred Pilatom« ter napravil več posnetkov te znamenite slike. Za Charlesa Sedelmayerja, največjega trgovca s slikami v Parizu, je naredil več manjših slik po lastnih izumih in razne posnetke, med temi dve po Murillu za špansko kraljico. Naslikal je tudi sliko »Skupni zajutrek«,⁴⁷ t. j. damo, ki daje pokušat papigi od svojega zajutrka. Prodal jo je na Dunaj g. Weissu.⁴⁸ V »salonu« je razstavil leta 1883 sliko »Pred lovom«. Predmet je zajel v Normandiji, kamor je šel na letovišče. Slika je last ljubljanskega muzeja. V tej sliki je Šubic krenil na novejša pota; pokazati je hotel vpliv direktnih solčnih žarkov na barvo posameznih predmetov.

Začetkoma se mu je v Parizu dobro godilo, imel je dovolj dela in zaslužka.

Leta 1883 je moral priti domov na orožne vaje. Ko je opravil to dolžnost, je slikal v Poljanah veliko oltarno sliko sv. Jurija za Šenčur pri Kranju. Potem je šel zopet v Pariz. Tu je do l. 1885 prebival pri Hynaisu, pozneje pa si je najel bivše Petkovskovo stanovanje Rue Turgot 25. Očetova smrt v juniju 1884 ga je zelo potrla.

Leta 1885 je slikal v Parizu na platno stropne slike za ljubljanski muzej, alegorije: Prirodopisje, Umetnost, Zgodovino, Starinstvo. Pri sestavi se je nekoliko naslonil na simbolične podobe nemškega slikarja Friderika Geselschapa (1835—1898), ki se nahajajo v Berlinu (Ruhmeshalle).⁴⁹ Slike pa so duhovite v koncepciji, krasne v barvah, dovršene v tehniki. Za vsako sliko je zahteval 200 gld., deželni odbor mu je dal še več. Za isto muzejsko stopnišče je naslikal tudi na mokri omet portrete Valvasorja, Žige Zoisa, Vodnika in Herbersteina, za muzej pa dva oljna portreta Andreja in Viktorja Smoleta. Dogotovil je še portrete dr. Ivana Tavčarja, Ivana Hribarja mlajšega, pozneje (1887) soprogo dr. Tavčarja in nekaterih drugih oseb.

Leta 1886 je dobil naročilo, da okraši strop župne cerkve sv. Jakoba v Ljubljani s freskami. Naslikal je v svetišču eno in v ladji tri podobe: Poklic sv. Jakoba med apostole, Izpremenjenje na gori, Smrt sv. Jakoba in v svetišču: Proslavo sv. Jakoba pred kompostelsko

⁴⁵ Ljubljanski Zvon, 1890, 618 i. d.

⁴⁶ Ljubljanski Zvon, 1900, 428.

⁴⁷ Slika v Domu in svetu, 1892, 385.

⁴⁸ Ljubljanski Zvon, 1885, 189.

⁴⁹ Geselschap, von Maks Jordan, 24 i. d.

cerkvijo. Za delo je prejel 2178 gld., in sicer za veliko sliko 850 gld., za tri manjše v ladji po 400 gld. in za neke poprave 128 gld.⁵⁰ Pri slikah v ladji mu je pomagal slikar Anton Jebačin. Delal je od 15. junija do 23. septembra 1886. Po tem delu se je vrnil v Pariz, kjer ga je čakalo naročilo, da posname Munkaczyjevo sliko: Umirajoči Mozart. Za Poljane je to leto naslikal Žalostno Mater božjo.⁵¹ Delo pa ni izvirno, ampak kopija po neki drugi sliki, katere bakrorez je hranil slikar M. Bradaška. V Parizu je slikal križev pot po Führichu za Horjul⁵² l. 1888 in Tržič in portret tedanjega kanonika Andreja Zamejca za župnišče v Horjulu.

Za delo »Die österr.-ung. Monarchie in Wort und Bild« je narisal za Štajersko štiri, za Kranjsko trinajst in za Primorsko dve ilustraciji, in sicer za Primorsko: 1. procesijo na čolnih z Gradeža na Barbano (str. 175), 2. šagro, t. j. narodni ples pod milim nebom (str. 179); za Štajersko: 1. svate (215), 2. pustne šeme (219), 3. zelenega Jurija (221), 4. ročni mlin (223); za Kranjsko: 1. avbo in polhovko (353), 2. kajenje na sv. večer, 3. velikonočni blagoslov (337), 4. procesijo sv. Ahacija v Idriji (359), 5. »ofreht« (361), 6. Belokranjca, 7. sva-tovskega godca, 8. sv. Miklavža (371), 9. Ribničana s siti na hrbtu (372), 10. loškega kmeta (373), 11. poljšjo lov (375), 12. kranjske noše, v barvah (376), 13. ploh vlečejo (377).

Za knjigo Antona Trstenjaka »Spomenik slovan-ske vzajemnosti« je l. 1886 narisal okrasek naslovne strani; za Slovana l. 1886 in 1887 je napravil glavo in brzkone tudi nekaj inicialk. Za Rožnik pri Ljubljani je naslikal Marijino obiskanje in doma tri slike za Osilnico: Marijo pomočnico, sv. Tri kralje in sv. Kozmo in Damijana ter nekaj portretov. V Parizu je izgotovil sv. Cirila in Metoda za Ivana Hribarja in sv. Štefana kamenjajo za Štepanjo vas pri Ljubljani l. 1890.

V Parizu se je prehladil in dobil hripo, ki nje posledic ni mogel premagati. V drugi polovici meseca avgusta 1890 je šel v Raschwitz pri Lipskem, da bi poslikal nekaj grajskih sob svojemu znancu Keesu. Pogoji so bili zelo ugodni: vse prosto, na mesec tisoč frankov in polna svoboda glede dela.⁵³ Toda 8. septembra 1890 ga je v hotelu »Deutsches Haus« zadela kap, ki mu je pretrgala nit življenja. Zdravniki so se izjavili, da je bilo vzrok smrti kronično vnetje srčne mišice.⁵⁴

Razen naštetih slik je Jurij Šubic naslikal še več drugih, n. pr. za Grumlje (ž. Škocijan pri Mokronogu) sv. Jurija,⁵⁵ za tri cerkve v župniji Šenčur pri Kranju: za Luže sv. Janeza Krstnika, sv. Radegundo

(1886)⁵⁶ za Srednjo vas, sv. Jerneja za Voklo (1878), ki jo je pa moral dogotoviti njegov brat Janez, ker je moral Jurij v Bosno.

Narodna galerija je kupila l. 1924⁵⁷ sliko »Ženska glava« in l. 1925⁵⁸ sliko »Sama« ter zbirko osnutkov, risb in slik iz njegove zapuščine. Njegov brat Valentin ji je izročil tri slike: 1. Melanholijo, 2. studijo za portret neke dame, 3. pokrajino z lepim obnebjem, sam pa hrani dve sliki: »Slikar Munkaczy v delavnici« in »Bretonski kmet«. Narodni muzej ima dve sliki: por-

Simon Ogrin: Freska v župni cerkvi v Sostrem iz l. 1922.

tret neke žene in nekega duhovnika; dr. Valentin Krisper pa: Pariškega odvetnika (1890).

Jurij Šubic je bil prava umetniška narava. Bil je brezskrben in lahkoživ, mehkega srca in radodaren. Bil je zelo nadarjen, včasih malomaren, če pa treba, železno vztrajen. Delal je lahko in hitro, risal pravilno in elegantno; za barvo je imel izboren čut. Ker je bil največ zunaj domovine, je velik del njegovih slik ostal v tujini in le manjši v domovini; vendar pa ta dela spričujejo, da spada Jurij Šubic med prve naše slikarje.

⁵⁰ Župnijska kronika.

⁵¹ Slika v Domu in svetu, 1893, 153.

⁵² Pogodba l. 1886 za 700 gld. — Zgod. zbornik, 792.

⁵³ Ljubljanski Zvon, 1890, 618 i. d.

⁵⁴ Dom in svet, 1892, 437.

⁵⁵ P. Bohinjec, Zgodovina župnije Škocijan pri Dobravah, 41.

⁵⁶ Izvestja Muzejskega društva, 1893, 156.

⁵⁷ ZUZ, 1924, 154.

⁵⁸ ZUZ, 1925, V., 180.

Simon Ogrin.

Simon Ogrin,⁵⁹ rojen na Vrhniki l. 1851, se je posvetil najprej podobarstvu in je zato vstopil l. 1867 v delavnico podobarja Avgusta Goetzla v Ljubljani. Po uspešni triletni učni dobi je ostal še nekaj časa kot pomočnik pri svojem mojstru, potem pa je krenil na Dunaj, kjer ga je sprejel podobar P. Ob delavnikih je pridno delal, ob nedeljah pa je ogledoval umetnine po muzejih, galerijah in trgih. Ko je videl Donnerjev vodnjak, Canovov Kristinin nagrobnik in Fernkornovega sv. Jurija, so se mu oči odprle; spoznal je, da kaj takega ne bo nikdar dosegel. Sklenil je, da prične novo življenje. Spomladi l. 1872 je odšel z Dunaja in si spotoma ogledal Gradec in njegove umetnine, nato pa se je doma odločil za slikarstvo. Šel je v Ljubljano k slikarju Janezu Wolfu, ki je vprav tedaj slikal fresko sv. Janeza Krstnika na severni zunanji steni stolne cerkve, ter se mu ponudil za učenca, Wolf ga je sprejel in ga učil do 15. avgusta 1875, ko je Ogrin odpotoval v Benetke na slikarsko akademijo. Tu se je tako vztrajno vadil, da je že l. 1877 dosegel prvo darilo za karton »Viscontijeva smrt v milanskem domu«.⁶⁰ Narisal je s kredo, kako omahuje smrtno ranjeni Visconti v prijateljevo naročje; mörivec z bodalom beži; množica ljudi pa vsa prepadla in razburjena gleda prizor. Karton hrani ljubljanski muzej.

O počitnicah l. 1876 je šel Ogrin v Vipavo Wolfu pomagat pri freskah v župni cerkvi. Skupaj sta oprala stare stropne freske v svetišču. Ogrin je naslikal potem angele v štirih kapah na stranskih stenah, in dva keruba, noseča oblake pod sv. Štefanom; l. 1877 pa tri slike na stranskih stenah: sv. Štefan sprejet med dijakone, sv. Štefan posvečen za dijakona in sv. Štefan deli miloščino. Ko je bilo jeseni 1877 delo dovršeno, je vstopil na Dunaju v akademijo. Tu se je sešel z Janezom in Jurijem Šubicem in se seznanil s frančiškanom o. Aleksandrom Roblekom, ki se je tudi ondi učil. Ogrin je to dobo napravil več kopij za svojega* podpornika Ivana Kotnika, n. pr. Citraša po Defreggerju, in naslikal dve oltarni sliki po naročilu bankirja Pongraza, o počitnicah pa mu je poslikal kapelico pred njegovo vilo na Bledu. V Stritarjevem Zvonu je priobčil 1. maja 1878 (štev. 9) heliotipijo »Kaj pa to?« in l. 1879 več slik.

Leta 1879 je zapustil Dunaj in odšel zopet v Benetke. Potoma je v Ljubljani za Wolfa naslikal sv. Antona puščavnika za Bizeljsko, doma pa Vrhniko in okolico Verda. V Benetkah ni bil dolgo, ampak je odšel dalje v Florenco, kjer je posnel nekaj fresk Andreja del Sarto, ki se nahaja v lunetah hodnika na dvorišču pred cerkvijo Annunziata.⁶¹ Nekaj mesecev pozneje je odpotoval v Rim. Tu je občudoval stare znamenite

mojstre in delal po naročilih iz domovine, n. pr. banderski sliki za Cerknico, nekaj malih slik iz narodnega življenja za Ivana Kotnika.⁶² Ob koncu avgusta 1880 je bil zopet doma. Iz vipavske doline je čakalo obilo naročil. Zato se je kar tja preselil in delal skoro v vsaki cerkvi. Po nekaj letih se je povrnil na dom in si ustanovil lastno ognjišče.

V petdesetletni dobi svojega delovanja je naslikal S. Ogrin toliko slik, da vseh ne moremo naštet. Omenjene⁶³ naj bodo le nekatere: Leta 1882 je poslikal svetišče kapucinske cerkve pri Sv. Križu na Goriškem; l. 1883 pa v Šmarju pri Gorici; l. 1885 oltarni sliki Sv. Duha in sv. Antona za novo cerkev Sv. Duha v Planini; l. 1885/86 svetišče frančiškanske cerkve v Novem mestu; l. 1886 Kotnikovo kapelo na Mirkah in kapelico na Brezovici, oltarno sliko Brezmadežne na Vrhniki in sv. Lenarta za Loški potok. Leta 1887 je napravil tri oltarne slike za Veliko Dolino, božji grob za Godovič, oltarni sliki Sv. Družine in Jezusovega rojstva za Brezovico, sv. Frančiška As. za Boštanj na Dolenjskem. To leto je poslikal na mokri omet svetišče kapucinske cerkve v Lipnici in kapelico pri Petriču na Verdu. Leta 1888 je poslikal al fresco kapelico Matere božje v kapucinski cerkvi v Škofji Loki in župno cerkev v Slavini. Tu je naslikal šest skupin: Zaobljubo ob koleri l. 1855 in pet skrivnosti veselega dela sv. rožnega venca. Pomagal mu je Anton Jebačin. Leta 1889 je naredil bandersko sliko za Šent Lambert ob Savi, božji grob za Libušino na Tolminskem, oltarne slike sv. Florijana za Selce pri Slavini, sv. Notburgo za Rakitnik, sv. Andreja za Koprivnico na Hrvatskem, sv. Mihaela za Šmihel pri Košani, sv. Jožefa in Mater božjo za Polico pri Višnji gori. Leta 1890 je dobil naročilo za pet postnih podob in za bandersko sliko za Šent Jernej na Dolenjskem, za sliko Matere božje na Zaplani, za bandersko sliko na Stari Vrhniki, za postno sliko v Cerkljah ob Savi. To leto je naslikal tudi pet kapelic na poti k Sv. Trojici na Vrhniki. Leta 1891 je poslikal svetišče in kapelico ter oskrbel oltarno sliko sv. Marjete v Borovnici, sv. Antona za frančiškansko cerkev v Ljubljani in oltarni sliki sv. Lovrenca in Nikolaja za Breznico. Leta 1892 je izvršil poslikanje svetišča na Slinovci pri Kostanjevici in pročelja frančiškanske cerkve v Kamniku. Napravil je tudi oltarne slike sv. Frančiška As. in Antona Pad. za Boh. Bistrico ter sv. Frančiška As. za Breznico. Leta 1893 je naslikal štiri podobe za stranske oltarje pri Srcu Jezusovem v Ljubljani, božji grob za Borovnico in za frančiškansko cerkev v Brežicah. Leta 1894 je okrasil gotsko cerkev v Radovljici, napravil božji grob v Sežani in Brezmadežno za Bohinjsko Belo. Leta 1895 je na mokri omet poslikal svetišče v Polhovem gradcu in napravil štiri oltarne slike za frančiškansko cerkev v Karlovcu;

⁵⁹ Zbornik umet. zgod. društva, 1922, 43—56, 135—149.

⁶⁰ Sliko glej v Domu in svetu, 1894, 616/7.

⁶¹ Eno hrani župnik Dažarin v Čemšeniku, in sicer Marijo z Jezuškom in sv. Jožefom (Madonna del sacco).

⁶² Zg. Danica, 1880, 125: Pismo iz Rima.

⁶³ Po slikarjevih zapiskih.

l. 1896 je okrasil cerkev Srca Jezusovega v Ljubljani, oskrbel Brezmadežno za Adlešiče ter sv. Urha in sv. Martina za Zaplano; l. 1897 božji grob za Postojno, sliki sv. Jožefa in Matere božje za Logatec, l. 1898 božji grob za Šmihel pri Nadanjem selu in za Polhov gradec; l. 1899 svetišče v Črnem vrhu nad Polhovim gradcem in božji grob za Vipavo; l. 1900 sliko sv. Družine za Vrhniko, Col in Loški potok, sv. Frančiška As. za Vrhniko, Brezmadežno za Col in sv. Janeza Ev. za Loški potok; l. 1901 svetišče v Senaboru pod Colom; 1902 sliko sv. Mihaela za Brest v Istri in freske v svetišču Gabrje na Goriškem; l. 1903 je ilustriral v Domu in svetu (str. 600—602) Svetličičevo balado »Ukleti graščak« s tremi slikami. Leta 1904 je slikal v cerkvi v Kamni gorici, l. 1906 in 1907 v cerkvi sv. Pavla na Vrhniku, l. 1909 na Brezovici pri Ljubljani, l. 1913

v cerkvi sv. Jakoba ob Savi, l. 1919 v Hinjah, l. 1920 ladjo v Zgornjem Tuhinju in cerkev na Šenturški gori, l. 1922 v Sostrem, l. 1923 kapelo v Lichtenthurnovem zavodu v Ljubljani, l. 1925 romarsko cerkev na Trsatu, l. 1926 pročelno sliko Matere božje v nebo vzete v Čemšeniku in cerkev pri Sv. Vidu nad Cerknico.

Poleg naštetih del moramo omeniti še križeve pote za Vogrsko 1885, Šempeter na Dolenjskem 1885, Dobrnič 1886, Vreme 1887, Sv. Peter na Krasu 1889, Hrušico v Istri 1890, Bovec 1891, Polico 1892, Breznico 1893, Črnomelj 1896, Črni vrh nad Polhovim gradcem 1898, Goričo vas 1901, Vrhniko 1910, Hrovačo 1911, Sv. Heleno 1912, Hinje 1919.

Simon Ogrin je cerkven slikar in ilustrator, dober risar, soliden umetnik, v freskah pa rabi za spoznanje pretemne barve.

(Konec prihodnjic.)

Za Cezarja.

Angleški spisala baronica Orczy. — Z dovoljenjem pisateljice prevel Jos. Poljanec.

Enajsto poglavje.

»Pridite k meni vsi, ki se trudite in ste obteženi, in jaz vas bom poživil.« (Mt 8, 28.)

Boječ glas je zbudil Taura Antinorja iz sanj. »Milostivi gospod, tvoja nosilnica je tukaj.«

Zdrzil se je kot človek, ki se nenadno prebudi iz spanja, in oči so se mu zaprle enkrat, dvakrat, in se zopet odprle, preden so končno obstale na širokem hrbtu, ki je stal sključen pred njim.

»Mislil sem, da milostivi gospod čaka,« je nadaljeval človek, ki je govoril, z istim plahim glasom, »in morebiti ni videl nosilnice v senci.«

»Bojim se, da se mi je sanjalo, dobri Folces,« je dejal prefekt in zavzdihnil, »v resnici nisem vedel, da si tukaj. Ali je Nola pri tebi?«

»Je, milostivi gospod. Čaka tvojega povelja. Tvoji nosači — —«

»Ej, ali ti nisem rekel, da ne bom potreboval nosačev?«

»Pot je dolga, milostivi gospod — —«

»Saj sem ti dejal, da pojdem peš.«

»Ampak, gospod — —«

»Le tiho sedaj,« je dejal nekoliko nepotrpežljivo; »pošlji nosilnico in nosače domov; prinesi mi plašč, kakor sem ti naročil, in vidva z Nolo hodita za menoj.« Starec je nejevoljno slušal.

»Milostivega gospoda bodo noge bolele — pot je dolga in slabo tlakovana — —« je godrnjal napol slišno, ko je stopal proti nekemu gaju lilij, kjer je stala raztresena gruča sužnjev in čakala.

Neutegoma se je vrnil s plaščem iz temne volne. Taurus Antinor se je zavil vanj, se počasi okrenil in odšel po griču nizdol.

Pustivši cesarske palače za seboj, je naglo korakal po tihi, zapuščeni ulici. Izprva se je vila po grebenu griča, obšla veličastni tempelj Velike Matere z vzvišenim stebnikom in krasnimi stopnicami, ki so se izgubile v senci labirintskih stebrišč.

Ulica sama, ozka in netlakovana, je bila mestoma taka, da ni bilo mogoče stopati po njej. Neprehodno so jo delali celi kupi gradiva in smeti, ki so jo zapirali ob vsakem koraku — ostanki ali bodoče potrebščine velikanskih, neštevilnih stavb, katere je prismojeni cesar nadaljeval z ono mrzlično odločnostjo in blazno neumornostjo, ki je označevala vsako njegovo dejanje. Palače tukaj, tempeljni tam, most preko fora, nov cirkus, nove kópeli, neprestano podiranje enega s sopleja, da naredi prostor za zgradbo drugega: vse to delo, započeto in še vedno nedokončano, je spremenilo vso podobo velikega mesta, pre naredilo v divjo goščo silnih tramov in ogromnih kosov nerezane marmorja in kamenja, ki je ležalo vsepovsod.

Toda Taurus Antinor se ni zmenil za grdo, slabo pot. Razlikujoč se od patricijev tistih časov, je mrzel dremavo brezdelno potovanje v nosilnici, in po naporih utrudljivega dneva so bile težkoče slabo tlakanih cest v soglasju s sedanjim njegovim nastrojem.

Ko se je prepričal, da mu hodita stari Folces in Nola tik za petami, je naglo stopal po sedaj strmem griču. Hitro gibanje mu je dobro delo.

Kmalu je imel tudi veliki cirkus za seboj in jel lesti zopet navkreber; pot ga je namreč vodila po obronkih Aventinskega griča. Tišina je bila tukaj večja kot med bivališči bogatinov; tamkaj se je na križpotih zdaj pa zdaj prikazal nočni stražnik, ki je poklical poznega potnika; okrog cesarjeve palače pa je vedno, celo med urami spanja, vladalo neko vrvenje;

posamezni sužnji in straža so vedno čuli; morali so biti pripravljene, da zadovoljijo vsako sitnost, ugodijo vsaki nenavadni misli, ki se je sredi noči pojavila v glavi prismojenega cesarja.

Tukaj pa, kjer ni bilo palač, ki bi jih bilo treba stražiti, nobenega blaznega vladarja, katerega bi bilo treba ščititi, ni bilo nikogar, ki bi vprašal pozne potnike, kam in po kaj gredo; tudi ni nenavadno smenjanje ali veselost prodrla skozi ilovnato zidovje pnižnih bivališč, ki so bila raztresena po obronku griča.

Tu pa tam se je iz nočnih senc prikazalo nekaj kakor velika skala, ki je bila videti zgolj neprodurna tema, silno povečana, kakor se tako često opaža ponoči. Kmalu pa se je pokazalo, da je bila majhna, iz blata narejena kočica s štirimi golimi stenami in ozkimi, proti jugu odprtimi vrati. Notri je bivala in trpela družina človeških bitij — osvobodenci in ženske brez znamenja suženjstva, toda v vsej bedi siromaštva in pogosto popolnega stradanja.

Ponekod je hišico obdajal pridvor — majhen napušč strehe, ki ga je podpiralo nekoliko neotesanih brun — nikjer pa vrt, redkokje kako drevo, ki je dajalo hladno senco ob vročih popoldnevih, ali gruča lilij ali mimoz, osvežujočih zrak, ki je vlažen in smrdeč prihajal od močvar onstran griča.

Noben glas ni kalil nočne tišine; le zdaj pa zdaj je prifrftal netopir in včasih si slišal potajne stopinje, ki so mehko stopale zunaj utrte gazi in kmalu utihnile v temi.

Prefekt je stopal naprej, ne meneč se za okolico. Občutki, ki so ga obhajali, odkar je bil zapustil hišo Kaja Nepota, so ga še vedno navdajali z dvomi in ga mešali. Skoraj ni niti gledal, kod hodi; venomer je upiral oči na nebeški, z oblaki prepreženi oblok nad seboj in se oziral po grebenu griča, ki se je izgubljal v temi.

Zdajci sta se iz teme prikazali dve dvojici rok in se brez vsakega glasu oklenili prefektovega vratu. Dlani so bile drobne, krempljem podobne, nad njimi suhe roke, zgolj kosti, pokriti z nagubančenim mesom, ki je oznanjalo bedo in glad.

Stari suženj zadaj je zavpil od strahu, Nola se ga je prestrašeno tiščala. Obronki Aventina so bili na slabem glasu zavoljo zločincev, ki so zoprvali oblasti edilov in ogražali pota celo podnevi.

Taurus Antinor se je mahoma predramil iz svojih sanj in se brez težave osvobodil suhih krempljev. S hitro kretnjo čvrstih rok se mu je brzo posrečilo potegniti suhe prste z grla; nato je močno stisnil drobne roke, jih iznenada zavil in z glasnim krikom bolečine je prišla dvojica kolen v trden stik z zemljo.

Vse se je zgodilo v malo sekundah. Prefektu je ležalo pred nogami nekaj, kar je bilo podobno svežnju umazanih cunj; on pa je bil videti liki mogočna zver, ki je položila močno šapo na dvoje majhnih podgan.

Drobne roke so se v njegovem silnem prijemu zvijale kot črvi.

»Usmiljenje, gospod! Usmiljenje!« se je slišalo hripavo mrmranje iz svežnja cunj pod njim.

»Usmiljenje? Imam ga obilico,« je osorno odvrnil. »Mar je bilo to usmiljenje, ker sta me skušala zadaviti?«

»Usmiljenje, gospod, moji otroci so lačni...«

»Usmiljenje, gospod, danes nisem imel grizljaja v ustih — —«

»Usmiljenje, gospod!« je ponavljal prefekt in se zarežal posnemajoč bednikove besede. »Umoril bi te bil, da bi bil imel moč.«

Nato jih je izpustil in sunil z nogo umazani sveženj od sebe. Segel je v denarnico in vzel iz nje nekoliko srebrnega denarja. Zmetal ga je posamič na sredo cunj in se sklonil, da bi v temi videl nekoliko obrazov, ki sta se svojevoljno skrivala pred njim, in ust, ki so tako bedno ječale.

Nejasno je razločil orise mrtvaških lic, vdrtih senc, potajnih oči, ki so jih pokrivala tenke veke. Videl je prestrašene, dvomljive poglede, s katerimi sta se nesrečnika ozirala po srebrnem denarju, in slišal pridušene kletvice, pričetek prepira zavoljo razdelitve nepričakovanega plena.

Čudna zmedenost, ki ga je bila obhajala vso to noč, se je izlila v bridko besedo. Vrgel je še nekoliko srebrnega drobja na tla in rekel počasi:

»Tole imata iz usmiljenja in v imenu Njega, ki ga morebiti neki dan spoznata. Umrl je, da bi vi živeli! Pomnita to in razmišljajta o tem! Morebiti najdeta razrešitev te zagonetke. Umrl je zavoljo tega, da bi ljudje, kakor vi, večno živeli... Kadar bosta to razumela in mogla pojasniti vrednost svojega življenja v primeri z Njegovim, pridita in povejta rimskemu prefektu in on vaju bo obsipal z bogastvom, o kakršnem se vama niti ne sanja.«

Nato se je obrnil, ne da bi poslušal ugovore in se zmenil za porogljivi smeh, ki je prihajal od osuplih nočnih roparjev, in nadaljeval prekinjeno pot po obronku griča.

Steza, ali bolje utrta gaz, je kmalu docela izginila. Zdajci se je Taurus Antinor ustavil in poklical Folcesa k sebi.

»Mislim, da moramo biti že blizu hiše,« je rekel.

»Da, milostivi gospod,« je odgovoril suženj, »vprav na desni strani, kakih dvesto korakov odtod. Pot je zelo temna; ali mi dovoliš, da hodim poleg tebe?«

»Hodi, ako hočeš! Tako mi laže kažeš pot, sicer pa prav dobro vidim v temi.«

»Pa milostivi gospod vendar ni videl tistih dveh zločincev, ki sta te napadla?«

»Res jih nisem, Folces, sanjal sem spotoma. Iznenada sta navalila name.«

»In milostivi gospod jih je izpustil. Dva zloglasna zločinca sta bila.«

»Onadva sta dve uganki, dobri Folces. Dala sta mi misliti — in Nebo ve, da sem bil v veliki zadregi, preden sem zagledal ta dva bedna nesrečneža. Morebiti bom neki dan razumel zagonetko, ki sta jo predstavljal njuni zanikrni osebi. Povej mi pa, ali ni to tista hiša?«

Nočni potniki so krenili na desno in napravili kakih dvesto korakov. Ustavili so se pred štirioglato bajto, zgrajeno iz blata, pri kateri pa niso mogli razločevati drugega kot ozka vrata iz neostruganega lesa; skozi razpoke se je svetila medla luč. Dve, tri v zemljo narejene stopnice so držale doli do praga. Taurus Antinor je stopil naprej in močno potrkal na vrata.

Odprla so se in pod sirovo prečnico se je prikazala postava majhnega moža, ki je bil oblečen v dolgo sivo tuniko. Glava, ki jo je sklanjal naprej, da bi bolje videl v temo, je bila malone nenaravno velika zastran obilice las, ki so se mu valili s čela kakor griva, in zaradi dolge brade, ki mu je padala na prsi.

»Ali smemo vstopiti, prijatelj?« je vprašal Taurus Antinor.

Možak je stopil na stran in skozi ozki vhod se je pokazala notranja hiša — lična, štirikotna soba, v kateri je stalo nekoliko lesenih stolov, na zgornjem koncu pa podolgovata miza, pokrita s snežnobelim prtom. Odprtina v steni je po vsej priliki držala v notranjo izbo, ki je morala biti prav majhna, kajti glavna soba je obsegala malodane vso notranjost hiše. S stropa je visela na železni verižici majhna svetiljka, v kateri je brlel plamenček, ki je gorel ob lepo dišečem olju. Plamen je razširjal le malo svetlobe po sobi, tako da se je razprostirala temna senca po kotih.

Ob prefektovem prihodu je iz te sence stopila postarna ženska z gladkimi sivimi lasmi, katere je deloma zakrivala ruta čudne jutrovske vrste, oblečena v temno haljo, ki je bila tuja po kroju in zunanosti, povsem drugačna od onih, kakršne je bilo običajno videti po ulicah rimskega mesta.

Mogočna postava Taura Antinorja je skoraj polnila vso sobo, kakor je bilo videti, sedaj pa je stopil malo na stran, tako da sta se za njim prikazala stari suženj in Nola.

»Tale«, je rekel, ogovorivši žensko, »je tisto dekle, o kateri sem ti pravil. Brez prijateljev je, brez staršev, ampak svobodna. Privedel sem jo k tebi, da jo poučiš v vsem, kar veš in znaš.«

V tem je možak z levjo glavo zaprl vrata za družbo. Nato je stopil živahno naprej, se vzel na prste, položil roke Antinorju na rame in ga z rahlim pritiskom prisilil, da se je sklonil. Nato ga je poljubil na obe lici.

»Pozdravljen, dragi prijatelj,« je dejal dobre volje. »Prav si storil, da si privedel deklet. Z materjo bova dobro skrbela zanj.«

»In jo bosta poučila v vaši veri,« je rekel Taurus Antinor resnobno; »zaradi tega sem jo privedel. Mlada je še in se bo dala poučiti. Razumela bo, kakor razume otrok reči, ki jih trda, nečutna srca ne morejo doumeti.«

»Veš, prijatelj,« je odgovoril gospodar, »ni veliko učiti, ni mnogo razumeti. Ljubezen in vera, to je dovolj... in ljubezen je največja od vsega, kakor nas je učil naš dragi Gospod.«

Prefekt nekaj časa ni odgovoril. Gospodar mu je pomagal sneti težki plašč in sedaj je stal Antinor v vsem sijaju barbarskega veličastja, čudno neprimerna postava v tej sobici, v nasprotju z okolico in prijaznim gospodarjem in žensko, ki sta bila oba oblečena v preprosta oblačila in zmernega, boječega vedenja.

Ženska je prijazno namignila Noli k sebi. Otrok je tiho plakal; bilo jo je malo strah na tem čudnem kraju in povrh tega je bila utrujena od dolge hoje po slabi cesti. Ženska je v tenkočutnem ženskem razumevanju kmalu spoznala, kako je z njo, in tudi doumela, da je deklet, vzgojeno v sužnosti, bilo v strahu vpricho tako visokega gospoda. Radi tega je prijazno oklenila roko krog drobne dekletove postave in jo odvedla iz glavne sobe v stransko izbico, da se malo odpočije.

Možaki so bili sedaj sami. Folces je ždel v temnem kotu in upiral oči v svojega gospodarja. Za dogodke okoli sebe se ni zanimal, ni se zmenil za čudno okolico; njegov gospodar je bil gospod, prefekt rimskega mesta, ki je lahko obiskal, kogar je hotel. Toda Folces je bil liki pravi pes čuvaj, venomer oprezen, molčeč, skoz in skozi nezaupen; pazil je na gospodarja, ostal poslušen in tih, dokler mu ne bi bilo ukazano govoriti.

Hišni gospodar je povabil prefekta, naj sede.

»Odpočij se malo, prijatelj,« je dejal, »da pripravim večerjo.«

Vendar Antinor ni hotel sestiti. Po svoji navadi se je naslonil ob zid in opazoval z resnobnimi očmi vsako gibanje hišnega gospodarja, ki je položil mehko roko na beli prt na mizi in gladil gube na njem. Nato je izginil za trenutek v temni kot, kjer je stala preprosta lesena omara ob steni. Iz nje je vzel hleb dobrega, pšeničnega kruha, vrč z vinom in nekoliko preprostih lončenih čaš. Vse to je postavil na mizo, sklanjajoč se z glavo ob preprostem opravi in zdaj pa zdaj prijazno pogledujoč prijatelja.

Spoznanje, porojeno iz velikega nagnjenja in sočutja, mu je že dejalo, da pri prefektu ni vse v redu. Poznal je vsako potezo neprijaznega obraza, ki se je mnogim zdel tako divji in trd, v katerem pa je on pogosto videl sij vse objemajoče ljubezni.

Ko je Taurus Antinor prejšnje čase obiskoval svojega prijatelja, je imel navado sleči tisti ponosni plašč, pod katerim je v izvrševanju svojih dolžnosti v Rimu vedno skrival svojo pravo osebo. Ljudstvo je govorilo, da je bil prefekt mrk in godrnjav, neusmiljen

pri svojih razsodbah na sodišču, kateremu je bil predsednik. Dejali so, da je bil častihlepen in spletkarski in da si je pridobil ter ohranil Cezarjevo naklonjenost, da bi se sam više vzpel. Toda ta možak in ta ženska, ki sta prišla šele nedavno bivat na Aventin in sta nazivala prefekta rimskega mesta svojega prijatelja, sta dobro vedela, da njegova trda zunanost zakriva srce, ki je prekipevalo od usmiljenja, in da njegova samosvojost izvira odtod, ker je bil njegov duh zaprt v misli na Boga.

Vendar je bil danes prefekt videti ves drugačen. Radostni pogled, s katerim je pozdravil prijatelja, je skoro izgubil in mu pustil na obrazu senco skrite skrbi. In ko ga je hišni gospodar ogledoval preko ozke sobe, se mu je zdelo, da vidi v njegovem krepkem obrazu nekaj, kar je bilo skoraj podobno kesanju.

Ko je opravil svoje priljubljeno delo, je zaradi tega mirno opazoval prijatelja ter sklenil, da mu ne da prestopiti praga svoje hiše, dokler mu ne bi olajšal duše.

»Prijatelj,« ga je nagovoril iznenada, »nocoj imam neko čudno misel. Ji hočeš zadostiti?«

»Ako je v moji moči,« je odvrnil prefekt, zbudivši se iz premišljevanja.

Topla milina mu je za hip razjasnila trdi izraz v obličju, ko so njegove globoke oči počivale na čudni postavi možaka z levjo glavo.

»Kakšna pa je ta tvoja čudna misel?« je vprašal.

»Tam v Judeji sva bila tako malo sama,« je odgovoril gospodar, »in je bilo treba govoriti o tako važnih rečeh, da nisem še nikdar čul iz tvojih ust, kako se je prigodilo, da si slišal našega Gospoda, ko je pridigal v Galileji.«

»Saj sem ti že povedal,« je rekel prefekt, »ko si me prvič prosil.«

»Moja čudna misel in želja je, da bi te še enkrat slišal,« je odvrnil gospodar preprosto. »Vse, kar se tiče našega ljubelega Gospoda, mi je tako zelo pri srcu, in že dolgo je tega, odkar sem govoril o Njem s človekom, ki Ga je videl in slišal. V veliko radost in tolažbo mi je doznati vsak vtisk, ki ga je On naredil na srce njih, ki so doživeli tako veselje, da so videli Njegovo obličje.«

»Ki so doživeli tako veselje, da so videli Njegovo obličje!« je prijazno ponavljal Taurus Antinor. »Da, resnico govoriš, prijatelj, kajti tudi moje življenje je doživelo to veselje, da sem gledal Njegovo obličje. Na poti v Sirijo sem potoval skozi Judejo in Cezar je želel, naj obiščem prokonzula. Tako sem se ustavil za en dan v Jeruzalemu. Ko sem izvršil Cezarjevo naročilo, sem imel še dovolj časa, preden sem odrinil naprej na svojo pot. In prišlo mi je na misel, da bi videl človeka iz Nazareta, o katerem sem že večkrat slišal.«

»Bog te je navdahnul, prijatelj, da si šel in Ga slišal.«

»Bog, praviš?« je odvrnil prefekt počasi. »Da, nemara imaš prav. Torej me je Bog poslal tja. Neki dan sem odšel, preoblečen v preprosta oblačila, in se napotil v deželo Galilejo.«

»In si Ga videl tam?«

»Videl sem Ga, sedečega na nizki gomili, nad Njim se je vzpenjal nebeški oblok, okoli Njega pa je bila zbrana množica, ki je zamaknjena strmela v Njegovo obličje. Govoril jim je o nebeškem kraljestvu, kraljestvu, o katerem se mi na žalost niti sanjalo ni, da obstoji. Toda Njegove besede so mi segle v srce in veličastje Njegove navzočnosti mi je bilo poslej vedno pred očmi. Danes sem si poklical v spomin vse, mili obraz, popolna usta, njih izbrane besede. Nad Njim sinje nebo, v daljavi pa neizmerno obzorje, ki se je zadaj stapljalo z vodo. Še zrak je bil miren in je poslušal Njegovo besedo; izpod razklanih skal so kukali kuščarji in po vejah osehljih, vitkih dreves so obstale ptice. Tedaj se je zgodilo, da so se okrog Njega začeli kakor panterji plaziti krvosledniki, ki so Ga skušali ujeti v Njegovih besedah. Prerili so se blizu Njega in govorili v medenih besedah in s spretnim napeljevanjem o vdanosti, zvestobi in davku, ki gre Cezarju. Stal sem nedaleč proč in slišal, kaj so govorili. Srce mi je zastajalo, kajti ali niso njihova vprašanja obsegala vso zagonetko mojega življenja? Bog in Cezar! Ali naj se jaz, Cezarjev služabnik, ki sem prejel obilne darove iz njegovih rok, odpovem Cezarju in grem za Jezusom iz Nazareta?«

»Ali si slišal tudi, kaj jim je On odgovoril, prijatelj?«

»Sem! Slišal sem. In danes, ko so govorili izdajavci, se mi je zdelo, kakor da bi bil On stal blizu mene v senci. Iznova sem videl tisto pusto deželo, koščene roke drevja, sinje nebo nad seboj, videl množice preprostega ljudstva okoli Njega in izkušnjavce, ki so ga gledali po strani. In nad pijanim rajanjem sem nocoj zopet čul glas, ki mi je velel dati Cezarju, kar je Cezarjevega, in Bogu, kar je božjega.«

Gospodar je vzdihnil od radosti in zadovoljnosti.

»Hvala ti, prijatelj, da si mi to povedal. Veselje te je poslušati, ko govoriš o Njem. Tako dolgo je že tega, kar sva se pomenkovala o tej reči. In — še enkrat mi povej — si bil v Jeruzalemu, ko je On umrl?«

»Stal sem na Golgoti,« je dejal prefekt počasi. »dan pred judovsko pasho, sedem let je tega. Zopet zavil v temen plašč sem stal med množico in zrl z očmi, o katerih sem menil, da ne bi nikdar mogle gledati nič drugega. Videl sem, kako mu je bil potrpežljivi obraz oškropljen s krvavimi lisami, Bogu podobna glava venčana s trnjem, in kako so se mu oči — še vedno prekipevajoče od ljubezni — počasi zapirale v smrtne boju. Zgoraj je godrnjalo nebo, svetli bliski so švigali po nebeškem obloku, ljudje okoli mene pa so se rožali in norčevali, ko je Njegova

božja duša odhitela v nebo k Bogu. V tistem trenutku, prijatelj, mi je bilo, kakor da sem pozabil, kdo sem. Jaz — prav jaz sam — sem postal cela množica. Nisem bil več sam svoj, ampak sem bil cela množica njih, ki so gledali, slišali in videli, a vendar ne razumeli... Cela množica je gledala skozi moje oči... cela množica je slišala skozi moja ušesa... bil sem množica siromakov, nebogljjenih sužnjev, bil sem ves rimski patricijat. Bil sem barbar in Italec, Britanec in Rimec vse hkratu... in moj glas je bil glas vsega sveta, ko sem iznenada zaklical proti Njemu: 'Ne smeš umreti sedaj in nas pustiti zapuščenih!'

Rezki glas mu je prešel v močno ihtenje, ki je prihajalo iz globin preobteženega srca. Stopil je nekoliko naprej in se počasi spustil tik ob mizi na kolena; sklenjene roke so mu počivale na prtu, čelo pa je bilo pogreznjeno v rokah.

Gospodar ga je bil poslušal molče in potrpežljivo in srce mu je navdajalo ono nežno razumevanje tuje bolečine, katero mu je vtisnilo njegovo poslanstvo. V tem razumevanju je stopil h koncu mize, kjer je klečal bogati, mogočni prefekt rimskega mesta, Cezarjev prijatelj, vsemogočen v deželi, z glavo pogreznjeno v rokah, odpirajoč oči, iz katerih so mu vzlic trdni volji vrele vroče solze in se niso dale udušiti.

Prijazno je položil roko prijatelju na sklonjeni hrbet.

»Ali mi hočeš povedati, kaj ti dela skrbi?«

Taurus Antinor je segel z roko preko čela, kakor da bi si hotel pregnati žgoče misli. Vstal je in hvaležno stisnil roko, ki ga je zdramila.

»Ne, prijatelj,« je dejal, »tega ne storim. Tvoje prijateljstvo je predragoceno plačilo, da bi ga pripravljaval v nevarnost s tem, če bi ti razodel, kako črna je moja duša.«

»Ne govori brez glave,« je odgovoril gospodar odločno; »moje prijateljstvo se ne prikaže in ne izgine kot mimooidoče solnce na zimski dan. Podaril sem ti ga taisti nepozabljivi dan, ko sem te videl samega na gori po odhodu množice in ko smo Ga mi, ki smo Ga ljubili, sneli z Njegovega križa.«

»Moja samotnost te je torej genila?«

»V tebi sem videl človeka, ki ima vero,« je dejal gospodar preprosto. »Takrat sem te prijateljski prijel za roko, ne da bi bil vedel, kdo si. Ko sem doznal, sem šel za teboj v Rim, zakaj potreboval sem tvoje pomoči. Moj Gospod me je poslal semkaj. Vršim Njegovo delo, ki ga je naložil vsem svojim učencem. Tvoja zaščita in tvoje prijateljstvo, mogočni prefekt, mi je bilo v neskončno pomoč. Tvoja prijaznost in dobrotà je obvarovala bede vse one številne učence Kristusove, ki so bili radi Njega primorani vsemu se odpovedati. Prosim te, razodeni mi vse, kar ti teži dušo, da bom nosil breme s teboj in ti ga morebiti olajšal.«

»Bog te blagoslovi za te besede!«

»In tvoje breme, prijatelj?«

»Ne zahtevaj, da bi ga delil z menoj — tiče se izdajstva.«

»Izdajstva? ... Čigavega izdajstva?«

»Mojeга.«

»Tvojeга? ... Ne verujem ti... Ti da bi bil izdajavec... zoper Cezarja?«

»Ne.«

»Zoper koga pa potem?«

»Zoper Njega, čigar smrti sem bil pred sedmimi leti priča.«

»Teга ti ne verujem! Bogokletno je tako se šaliti.«

»Šaliti?« je dejal Taurus Antinor in se hripavo nasmejal. »Šaliti! Ko je bila moja duša en dan in eno noč na mučilnici in so se porogljivi zlodeji posmehovali mojim mukam? Šaliti! Ko...«

Nenadno je umolknil in se resno ozrl v prijatelja.

»Ako bi mi kaj več povedal, bi si olajšal dušo,« je dejal gospodar preprosto.

Prefekt je molčal hip, dva. Roka mu je počivala na prijateljevi rami, oči pod globeko nagubanim čelom so se mu upirale v prijazni obraz, ki ga je vabil, naj mu zaupa.

»Sedem let,« je zdajci izpregovoril in nadaljeval prav počasi, »ko sem služil Cezarju, so se vse moje misli v bedenju in mnoge moje sanje obračale do onega dne v Jeruzalemu in do onih treh ur smrtnega boja, ki sem mu bil priča na Golgoti. Včeraj je neka ženska prekrizala mojo pot — in moje misli so sedaj samo pri njej.«

»Kdo je ta ženska?« je vprašal gospodar.

»Iz hiše Cezarjev je, čista in krepostna kot lilija na mojem vrtu v Ostiji; ponosna in nedostopna kot zvezde...; njeno srce je zaprta knjiga, v kateri še nihče ni bral...; odkar pa so se mi njene oči porogljivo nasmehnile, je moje srce privezано v njeni službi in drugega ne vidim kot njene ljubkosti.«

»Kvišku se ozri, človek! Goreč križ vzemi tvojim očem vid, da ne bodo videle drugega kot Njega.«

»Mar nisem zrl,« je dejal prefekt in globoko vzdihnil, »da so me oči bolele, ko sem skušal zreti ono, kar mi je bilo nekoč tako jasno? Toda sedaj vstaja med menoj in svetim spominom, ki se mi je vtisnil v dno duše, vedno prikazen dekleta, vitkega, nežnega kot lilije, oblečenega v belo kot one. Ona stoji med menoj in spominom, in oči mi postajajo utrujene in motne, ko skušam videti za njo prikazen, kličeč si v spomin podobo tistega križa, s trnjem venčane glave, prebodenih rok in nog. Ona stoji med menoj in spominom in mi zapira s smejočimi se očmi, da je ne vidim; jaz gledam, gledam in prikazen križa postaja vedno medlejša, a ona stoji tam jasna, bela, molčeca, in se s svojimi modrimi očmi smehlja mojemu izdajstvu, ki taji Boga in Kristusa. Iz hiše Cezarjev je, je nevedna in se smeji moji veri, zametuje vsako misel na Boga, jaz pa čutim v svojem srcu usmiljenje do nje in poklekam v tem usmiljenju pred njo. In ves ta čas

mi vpije tisoč vragov porogljivo na ušesa: 'Izdajavec si — izdajavec svojega Boga — zakaj samo, da bi ti pomignila, bi šel do nje, pozabivši vse — svojo neumrjočo dušo, svojega križanega Boga...!' Tako se mi rogajo zlodeji, v moji duši postaja vedno temnejše in vedno večje postajajo tajne, kajti moje srce, strto, bedno dvomeče, šibko, ne vpije vdano ne potrpežljivo, ampak v srdito upornem duhu: 'Bog, Bog! Zakaj si me zapustil?'

Vzdignil je roke proti nebu, kakor da bi se hotel v poslednjem obupu obrniti do Njega; sedaj ni več klečal, ampak je stal poleg prijatelja osramočen, in vendar ponosen, in v očeh mu je gorel pogled, kakor človeku, ki vidi prikazen, ki je neznansko krasna in ljuba. Tovariš je videl ta pogled in v prijaznem odpuščenju, ki ga je bil učil vzvišeni Učitelj, se mu je smilil v srcu in ga je ljubil. Še enkrat je položil suho, nagubano roko prefektu na ramo in v drobnih očeh mu je žarela popolna vera in upanje, ko je rekel:

»Ne preskušaj sedaj nobene tajne, prijatelj, dan je bil dolg in ti si utrujen in žalosten. Pridi, prisedi k meni za mizo; moja mati se nama pridruži in tudi Nola, pa človek, ki je tvoj suženj, ako dovoliš. Skupaj bomo razmišljali o onem dnevu v Judeji pred sedmimi leti, in lomili bomo kruh in pili vino in vse to bomo storili v Njegov spomin — ne da bi skušali razumeti skrivnostne reči.«

Taurus Antinor je nekoliko časa molčal. V krepkem obrazu je vsaka poteza pričala o silnem viharju v globinah njegovega srca.

Tovariš poleg njega pa je polahko izpregovoril najbolj izbrane besede, kar jih je bilo govorenih mučeni duši:

»Pridite k meni vsi, ki se trudite in ste obteženi, in jaz vas bom poživil.«

Glava se je Tauru Antinorju povesila na prsi. Zaprl je oči, kajti niti prijatelj ni smel videti, da so bile solzne. Toda celo medtem, ko mu je okrutna roka strasti trgala srčne žile, je bilo videti, kakor da bi čarobne besede, pravkar izgovorjene, vtisnile duši pečat neskončnega miru.

Brez vsake besede je stopil prefekt počasi naprej k mizi.

Na gospodarjev klic je pridrobnela starka, volnati čevlji niso delali nobenega šuma po lesenih tleh. Za roko je držala Nola, ki je bila videti potolažena in izpočita. Prefekt je namignil Folcesu, ki ga je molče slušal in prišel k mizi.

Nato je vseh pet sedlo za mizo in mirno uživalo večerjo; sedeli so drug poleg drugega, učenec iz Judeje s svojo materjo, oba sužnja in prefekt rimskega mesta. Kristjani so sedeli ob poganih, mogočni gospod poleg svojega sužnja, in so v Njegov spomin lomili kruh in pili vino...

(Dalje prihodnjč.)

Stolna cerkev v Mehiki.

Po okrogli zemlji.

Meksika, dežela političnih vstaj in verskih preganjanj.

Spisal dr. J. D.

»Mi smo pa meksikajnarji!« Tako se je pričevala neka pesem, ki smo jo otroci slišali peti pred kakimi petdesetimi leti; peli so jo možje — skoro v vsaki župniji je bil kateri —, ki so se bili spomladi leta 1864 kot vojaki-prostovoljci odzvali klicu bivšega avstrijskega nadvojvode Maksa, brata cesarja Franca Jožefa I., ter se odpeljali z njim čez morje v daljno Meksiko, da bi mu tam kot novoizvoljenemu »meksikanskemu cesarju« varovali in stražili prestol in življenje. Res so srečno dospeli v glavno mesto Meksiko (12. junija 1864), toda prestola in življenja mu naši »meksikajnarji« — bili so pa iz vse bivše Avstrije — niso mogli ohraniti, ker jih je bilo premalo: od zaveznikov (Špancev, Angležev in končno tudi Francozov) zapuščenega so domači meksikanski vstaši ujeli ter ga v mestecu Queretaru ustrelili (19. junija 1867). Brez njega so se njegovi vojaki vrnili. Vojaško suknjo so po vrnitvi slekli, a nekaj so še vedno s ponosom nosili — čevlje »meksikajnarske«. Bili so to visoki škornji, ki so med peto in visoko boto imeli posebno lepe gube. Fantiči smo jih občudovali in si jih želeli imeti; dobro se spominjam, da sem očeta prosil, naj mi dajo napraviti take »meksikajnarje«. — Neumni otroci nismo nič vedeli, nič slutili, kako je žalostna usoda tega cesarja strla neko mlado življenje tam v gradu Miramare pri Trstu, življenje mlade soproge Charlotte (izg. Šarlote), ki je v skrbi za usodo svojega soproga zblaznela. Živela je po njegovi smrti še kakih 50 let na nekem gradiču v Belgiji, duševno vedno zmedena; da je bil njen mož ustreljen, ni nikdar zvedela. — Škornjev »meksikajnarjev« takrat nisem dobil, pač pa sem te dni dobil od urednika Mladike poziv, naj o Meksiki (ali pravilneje: Mehiki) za njegov list kaj napišem, karkoli.

Povod, da me je g. urednik pozval, naj napišem člančič o Mehiki, vam je pač vsem znan. Tu zraven (str. 426) vidite sliko stolne cerkve v Mehiki. Pričeli so jo zidati leta 1573; zidali so jo nekaj desetletij. Je pa to najlepša cerkvena stavba v vsej

Ameriki. Dne 31. julija 1926 pa je ta cerkev (in z njo vse ostale katoliške cerkve v Mehiki) doživela nekaj, kar se ji ni pripetilo vseh tristo let, kar stoji: ta dan je dal sedanji predsednik mehikanske zvezne države stolnico (in vse katoliške cerkve v državi) zapreti in zakleniti z razglasom: da ostanejo cerkve tako dolgo zaklenjene, dokler mehikanski nadškof (in z njim vred vsi ostali škofje te države) ne pride predsednika prosit dovoljenja, da se sme v cerkvi opravljati služba božja. Da ne bi katoličani morda s silo vdrli v cerkev, jo je obkobil in zasedlo vojaštvo (in tako tudi vse druge cerkve). Zgodilo se je nekaj, kar se od časov cesarja Nerona ni. Dočim Kristus pravi: »Kakor je Oče mene poslal, tako jaz vas pošiljam...« in spet: »Niste vi mene izvolili, ampak jaz sem vas izvolil in postavil...«, pravi sedanji prostožidarski predsednik Mehike katoliški duhovščini svoje države: »Jaz vas bom izvolil, kateri duhovniki smete maševati; jaz vas bom izvolil, koliko vas bo smelo maševati v tej ali oni cerkvi. Dokler ne pridete predme s prošnjo za dovoljenje, ostanejo cerkve zaprte.« Po navodilu svete stolice mehikanska duhovščina takih pogojev ni smela sprejeti; zato so cerkve ostale zaprte. Tekla je medtem kri katoličanov, ki so hoteli braniti svoja svetišča, zakaj vojaki so imeli povelje, streljati na ljudstvo; padlo je na stotine žrtev (vladno časopisje je skušalo število žrtev utajiti in zmanjšati) pod bratomornim svincem. (Točne podatke o vsem tem protiverskem početju je prinesel list »Osservatore Romano« v Rimu letos štev. 184.) In zakaj to sovraštvo zoper katoliško vero? V svoji okrožnici na urade in ljudstvo je predsednik — Calles mu je ime — zapisal: »Katoliška cerkev ni v vseh treh stoletjih, odkar je absolutno vladala nad mehikanskim ljudstvom, nič storila, da bi ga modernizirala; ni storila najmanjšega koraka, da bi usodo tega ljudstva zboljšala.« Strašna obdolžitve! Pa ko bi samo tisti veliki trg pred stolnico, ki ga na sliki vidimo, mogel govoriti, bi že on sam ovrget to krivično obtožbo. Na tem prostoru so se namreč godile najstrašnejše človeške žrtve, kar jih človeška zgodovina sploh pozna. Zatrli pa jih je vprav katoliška cerkev.

Pa pogledjmo malo v temno dobo pred odkritjem Mehike, t. j. preden jo

je Španec Fernando Cortez (izg. Korts) l. 1519 po Kr. našel in odkril!

Ko je dne 12. oktobra l. 1492 Krištof Kolumb prvič stopil na ameriška tla (imenoval je tisti otok San Salvador), je našel ondaj ljudi, nage divjake, stanujoče v siromašnih kočah. Imenoval je te ljudi Indijance, misleč, da je priplul v Indijo; to mnenje je bilo zmotno, ime »Indijanci« pa je prvotnim prebivavcem Amerike le ostalo do danes. Bili so torej že pred Kolumbom ljudje v Ameriki, in sicer so bili ondaj že davno, davno pred Kolumbom. To nam dokazujejo izkopanine, ki jih na raznih krajih ameriški starinoslovci sedaj z veliko marljivostjo izkopavajo: na dan prihajajo lončene posode, kovinasto orožje, dragoceni okraski, ki so stoletja pred Kolumbom prišli v zemljo in bili pokopani ter poteptani. Zlasti znamenite so izkopanine v bližini mesta Mehike. Država Mehika vsa je čuden svet: to je dežela ognjenikov (13 jih je, od teh jih 9 še dandanes deluje!) in potresov. In kakor je bilo v Italiji l. 79 po Kr. mesto Pompeji zasuto s pepelom ognjenika Vezuva in je zasuto ostalo do srede 18. stoletja, pa nam danes, ko ga izkopavajo, priča, kakšna je bila kultura v prvem stoletju po Kristusu, kakšne so bile hiše, kakšna slikarska umetnost itd., tako v Mehiki pri mestecu Kuikuilko (indijansko ime!) blizu glavnega mesta razkopavajo kar celo goro ognjeniške lave, pod katero so našli zasuto nekakšno piramido s stopnicami, vrh katere je pred zasutjem stal najbrž žrtvenik, razen tega pa so izkopali lepo opisane lončene posode, iz kamena izklesano človeško glavo i. dr. Ameriški geologi in paleontologi (t. j. učenjaki, ki preiskujejo starost raznih zemeljskih plasti) so mnenja, eni, da je ognjenik tisto lavo izbljulom najmanj že 6000 let pred Kristusom, vsi pa se strinjajo v tem, da je stara najmanj 2000 let in je bil torej tisti kraj zasut vsaj že ob času Kristusovega rojstva: že takrat so torej ljudje bivali ondaj, in sicer že večji lončarstva, kiparstva in stavbarstva. Odkod so bili tisti ljudje, tisti rodovi, prišli v Ameriko? Kolumb je prišel z ladjami in potreboval več ko dva meseca, da je priplul iz Španije do prvih otokov (Male Antille) pred Mehiko; kako so prišli pa oni starodavni rodovi? Po večini mislijo učenjaki, da od severa doli, torej iz zapadnih krajev sedanjih Zedinjenih

držav. Odkod pa spet v te kraje? Neki znaki civilizacije kažejo na sorodnost z rodovi Hindu v Aziji. Prišli bi bili torej iz Azije. Prihajali pa so vedno novi rodovi od severa doli proti jugu, proti Mehiki in dalje v Južno Ameriko.

Nas najbolj zanima rod t. zv. Aztekov, t. j. Indijancev, ki so kakih 300 ali 200 let pred Cortezom prišli od severa doli ter zasedli glavno mesto Mehiko, podjarmivši si starejše prebivavce. Azteki so bili na primeroma visoki stopnji izobrazbe: ker so umeli izdelovati papir in znali pisati (njih pisava so bili nekakšni hieroglifi, kakor pri starih Egipčanih), zato marsikaj vemo o njih življenju, o njihovih šegah in navadah. Njih poglaviti živež je bila koruza. (In to je še dandanes pri njih potomcih v Mehiki.) Pridelovali so pa tudi tobak in kakao. (Obe ti imeni sta indijanskega izvora.) Domačih živali so imeli malo; konja niso videli do Cortezovega prihoda. Posebno izvedeni so bili v lončarstvu. (Še dandanes prinašajo njih potomci, stanujoči na kmetih, svoje lončene izdelke na trge v mesta.) Tudi verstvo Aztekov poznamo precej dobro. Častili so več bogov, posebno pa enega, ki so ga smatrali za zaščitnika svojega plemena in ga zvali Uicilopohlti, boga vojne. (Verovali so, da se duša padlega vojaka spremeni v ptiča kolibrja in prebiva v kraljestvu solnca. Ker se v mehikanskem jeziku kolibrju reče uicicilin, a »grozen, strašen« pa se pravi opohlti, je tisti njih bog imel ime Uicilopohlti.) Tam, kjer zdaj stoji stolna cerkev, je imel ta bog svoje največje svetišče; tam, kjer je zdaj trg pred cerkvijo, pa je stal žrtvenik, na katerem so darovali svojemu maliku ljudi. Darovali so mu sužnje, in sicer tiste, ki so hoteli pobegniti, ali pa, ki so postali za delo nesposobni; razen sužnjev pa tudi vojne ujetnike. Zgodovinarji trdijo, da morda na nobenem kraju zemlje ni padlo toliko človeških žrtev kakor tukaj. Samo dne 19. februarja leta 1487 — torej malo let pred prihodom Fernanda Corteza — so Azteki ob posvečevanju svojega največjega svetišča v Mehiki zaklali 20.000 nesrečnih žrtev. Ostudno klanje je trajalo štiri dni. Razen pred velikim svetiščem so jih žrtvovali še na 12 drugih krajih mesta. (Ker so imeli čudovito natančen koledar, vemo iz njih listin za datum.) V njihovih obrednih knjigah je popisan tudi ves tisti strašni obred. Skala, en meter visoka, obsekana v obliki zgoraj odsekane piramide, je služila za oltar. (Zvala se je

»tehatl«.) Nanjo so položili človeško žrtev tako, da so glava, roke in noge čez visele in so bile prsi vzbočene. Šest žrecev je sodelovalo pri vsaki žrtvi: pet jih je držalo glavo, roke ter noge, šesti je vršil krvavi obred. Ko je opravil neke molitve, je zgrabil za nož (iz ostrega kremenca), ga z vso močjo zasadil v prsi, pa segel z roko v rano, da je živemu nesrečnežu iztrgal srce, katero je, še trepetajoče, držal proti solncu, nato ga pa vrgel k nogam malika Uicilopohltija. Cele grmade človeških lobanj je bilo videti pred njih svetišči. Zgodovinar Weiss piše (Weltgeschichte, 4. knj., str. 70), da so Španci pred enim samim takim svetiščem našli 136.000 lobanj, hranjenih v čast bogu vojne. »Krvave daritve ljudi so bile pri tem narodu tako množične in obenem tako grozovite, da jih zgodovinar ne bi verjel, ako ne bi bile s čisto gotovimi in neovrznimi dokazi izpričane,« piše o Kamilo Crivelli iz mesta Pueblo (v Mehiki) v knjigi: Christus, Manuel d'histoire des religions, Paris, 1923, str. 120).

Krščanstvo, ki je prišlo s Cortezom in misijonarji, je napravilo konec tej grozoti malikovanja.

(Konec prihodnjič.)

Prisovnik, ne Prisójnik.

Narodna govornica je najboljša, najzanesljivejša vodnica pri določanju krajevnih imen. Če se držimo nje, ne moremo zaiti v oblike besed, ki prav nič ne soglašajo s pristno narodno izreko. To nam potrjuje ime Prisójnik za goro pri Kranjski gori. Ko bi bili tisti, ki so izumetničili to obliko, kolikaj pozorno poslušali domačine, stare može Borovce — to so prebivalci Kranjske gore —, bi bili iz njih izgovorjave imena te gore zaslišali Prisovnk, to je knjižno Prisovnik. Sam naglas na p r v e m zlogu in glasnik v bi jih bila napotila na obliko Prisovnik. Osnova temu imenu je solno, odkoder je izveden deminutivum solnce. Solno je tudi podlaga Osovniku, gori nad Medvodami in Škofjo Loko, in gori v ribniškem okraju, razlika med obema je samo ta, da ima škofjeloški Osovnik naglas na p r v e m zlogu, ribniški pa na s r e d n j e m. Osnova solno je ohranjena še v slovenščini v besedi solnovrät = solnčica, zlatica (v Pletersnikovem slovarju), v srbsčini v besedi sunovrat, v ruščini v besedah solnovshod, solnopek, soľnosjad.

Da bi v narodni izreki ustanovljeni v opustili ter pisali in govorili prvotni l, ne kaže, ker bi preveč izpremenili domačo izgovorjavo. V krajnih imenih moramo biti konservativni.

Kaj pa Prisank? Nekateri zagovarjajo to obliko, a tudi ta ne velja, čeprav je direktno nastala iz razrahljane, nemarne izreke, t. j. Prisovnk. To je spaka, ki jo moramo docela zavreči in opustiti.

Glasi naj se torej odslej ime veličastne gore le P r i s o v n i k, ne Prisójnik ali Prisank, in ime škofjeloške Osovnik, ne Osojnik! Glasilo Slov. planinskega društva, »Planinski Vestnik«, pa naj utrdi pravilni imeni!

Anton Mikuš.

Narodni pregovori in reki.

Zapisal J. š.

b) Dolenjski iz št. Lovrenca.

Kako se kruhi skrivajo ljudem (pravijo o tem, ki sili v revščino, n. pr. kdor se ženi na proste roke).

Kakršen je mojster, tako je delo.

Kar se revežem da, nič v skrinji ne manjka.

Katera se omoži, se v križe položi.

Kdor ima dosti medu, lahko po steni maže z njim.

Kdor ne uboga, sam sebe tepe.

Kdor veruje, mu tekne.

Sv. Klemen (23. novembra) zaklene (zemlja zmrzne), sv. Katarina (25. novembra) grušta (pripravlja za sneg in zimo), sv. Andrej (30. novembra) pa pokriva (zemljo s snegom).

Kmet ne bo na polju plevela ustrelil (za kmeta ni lov).

Kobilar: Matija, kje si bil? — Matija: Lan sem sejal. — Kobilar: Matija, pa si falil, mar bi ga bil sadil.

Kolikor ima ovca o sv. Jedrta jesti, toliko krava o sv. Juriju.

Kolikor (dni) kuka kukavica po kresu, toliko bo (drugo leto) pred sv. Jurijem (se vrnila).

Kota gospodar — sam lahko obsedi.

Krpa grad drži (tudi zakrpana obleka je še dobra).

Kukavica začne kukati (se vrne), ko se ovs nazoblje (ko oves ozeleni).

Lačna vrana sito pase (siromak bogatina podpira).

Sv. Lavreneč že v rokavicah mašuje (nastopi hladno vreme).

Les je les (trtni les = vino), če ni kruha vmes (samo vino brez jedi ni dobro in zdravo).

Mačka gospodinjno brihta (učí, opominja, da na vse pazi).

Malega travna je za vsakim grmom dež in solnce.

Megla ajdo polni.

Močnik do vrat, ješprenj pa do tnala.

Možiti se je dosti tri dni pred smrtjo (da človek ne trpi predolgo).

Mož, jejte repo, da boste imeli ženo lepo. — Mož: Če snem tudi kad in obroče, me nobena vzeti noče.

Na debeli četrtek se mora iz treh piskrcev večerjati. V enem mora biti juha, v drugem žganci, v tretjem pa svinjska glava z zeljem. — Drugi pa pravijo: v enem mora biti zelje, v drugem luskavi žganci, v tretjem pa svinjska glava, ki nima nobene pameti. Ti gospodar pa, ki imaš pamet, pa prinesi bokal vina na mizo.

Najboljša služba je pasja mati, najslabša pa še imena nima (vsaka služba je težka).

Ne kaži mi meseca v luži, ko ga vidim na nebu.

Očetu luč, sinu ključ.

O preluba sv. Neža, daj mi Sitarjevega Matevža, je rekla šentvidska dekle, ko je buhala z glavo v bukev pod Kumom, da bi ženina dobila.

O sv. Gregorju (12. marca) najvišji gorjanec na drvo potrka (z otko na plug potrka — o sv. Gregorju tudi že v najvišjih legah orjejo).

Po svojem snopu sme vsakdo tolči.

Poštenega mlinarja klobuk ozdravi vsako bolezen.

Prestopno leto veliko obeta, pa malo da (ker je rado nesrečno leto).

Pride mesec okoli, pa ima krava tele (pri tistih, ki vlečejo prvega mesečno plačo).

Priložnost vse stori.

Prvi (otrok) v zakonu je igračka, drugi je čačka, tretji šele je otrok (navadno puščajo starši prvim otrokom preveliko prostost).

Psi so zato pri hiši, da lajajo.

Pusti ga, vsaj se ga ne prime drugo ko blato.

Pustna nedelja pod okno (pred hišo, zunaj), velika za pečjo.

Roji čebel, ki uidejo, gredo v Ribnico. (Zato pripovedujejo, da je nekje v ribniški okolici veliko skalovje, v katerem je toliko medu od divjih čebel, da se v vročini kar cedi po skalah.)

Sama kuha — prazen lonec.

Se eno dere, se drugo bere.

Se postavlja kakor petelin na gnoju.

Spanec je bolj ko žganec.

S slabim se dobro čuva.

S starim se novo hrani.

Stari piti kupi, mladi pa palico ljubi (če ima mlada žena starega moža, se razumeta, če ima pa mlad mož staro ženo, jo pa pretepa).

Starost ni rada sama (ker jo spremelja rada bolezen).

Sta si (sovražna) kakor burja in veter.

Sušec jajce na kolu znese (sušca še rado sneži).

Sušec šenico po prahu valja (je rad suh).

Sušec vodo kali.

Sušec z glavo maje, ali z repom miga.

Se Bog bi druge volje bil, če bi vino pil (vino človeka večkrat premoti).

Šenica devetkrat barvo spremeni, preden dozori.

Šenica pravi: deni me v blato, te bom dela k zlatu.

Šimon in Juda se snegom prebuda.

Špot ne gre dalje, ko od ust do nedrij.

Tako sem dobre volje, da bi dal us za kravo.

Tiha voda zmerom več odere ko deroča.

Toliko časa je boter, dokler je bokal moker.

Tri mačehe so bile dobre: ena se je o sv. Jakobu na ledu ubila, ena je na peči zmrznila, eno so pa o Božiču muhe ujele.

Sv. Valentin (14. februarja) ima ključ do korenin (na sv. Valentina dan je dobro trte rezati).

V cerkev gre človek, kamor hoče, in v malin lahko nese, kamor če.

Včasih grda baba lepo (dobro) kosilo skuha, včasih pa tudi lepa baba grdo kosilo skuha (včasih je vreme

zjutraj grdo, opoldne in popoldne pa lepo, včasih pa je zjutraj lepo, popoldne pa grdo).

Velika maša je samo enkrat na leto.

Veliko biti, malo užiti (če se otrok preveč pretepa, ne bo dosti prida iz njega).

Veliko tepeža — malo užitka.

Ves moj trošt je šel v boršt.

Sv. Vida meglica pride po vince in šenico.

Vino ni rado samo.

V kompaniji še pes crka.

Voda ni nikoli tako čista, da se ne bi skalila; pa tudi ne tako kalna, da se ne bi učistila.

Vsaka nesreča vodi k sreči.

Vsak ogel sliši, vsak grm vidi.

Zakaj pa ima kovač klešče (zakaj bi človek vse sam storil, če ima koga, ki more namesto njega delati).

Za vsako delo roke, za vsako jed zobe (mora človek imeti = v sili in potrebi se mora lotiti človek vsakega dela in biti z vsem zadovoljen).

Z dobrim se hudo povračuje.

Zdrav ko hren.

Zelje in fižol najbolj kri množi.

Zima in gosposka ne prizanese.

Žena, ki nima rada mačke, tudi za moža ne mara.

Ženi se pri ognjišču (čim bliže moreš, da boš ženo poznal), botre išči na sejmišču (čim dalje moreš, da boš imel mir pred njimi).

Žganci streho predero, štruklji pa po svetu poženo (predobra hrana hišo ujé).

Prireditev arabskih strelcev.

V Biskri, ob robu Sahare, so ameriškim in angleškim izletnikom za dobro plačilo priredili Arabci veselico strelcev.

Drobtine.

Telefon v brzovlaku.

V Nemčiji so iznašli to pripravo. Že dolgo časa so se bavili s tem, kako bi bilo moči z vlaka govoriti v oddaljene kraje. Pač se jim je posrečilo, da so utegnili dobiti telefonsko zvezo — a le tedaj, če je bil vlak pri miru, ko pa se je jel pomikati, je odpovedal telefon radi sunkov in tresljajev, ki so motili aparat. Zdaj so pa v Nemčiji že tako daleč, da so odpravili tudi vse te motnje. Sediš v vlaku, hočeš s kom govoriti, ki je kdo ve kje daleč od tebe, pa stopiš v za to pripravljeno celico, pozvoniš in govoriš s človekom, ki si ga zaželel. Če pomislimo, da je preteklo šele sto let, odkar smo dobili prvi vlak, da je pred sto leti vse drevilo skupaj in občudovalo to ogromno in zagonetno napravo — potem res ne vemo, kaj nam bo dano še v bodočnosti, če smo danes tako daleč, da moreš z brzovlaka govoriti s človekom, ki se istočasno pelje z drugim brzovlakom. K.

O malenkostnih tatvinah in nepoštenostih.

Prvi kazenski zakonik nima paragrafov, ki bi z njimi sodil in obsojal take malenkostne vsakdanjosti. Pač pa ima vsak človek v svoji vesti tak zakonik. A kakor ima sleherni kazenski zakonik različne izjeme in izpremembe in olajšave, tako pozna tudi človeška vest vse polno olajšav in spregleda zdaj to, zdaj ono. Kakor se v kazenskem zakoniku razlikuje prestopok od zločina, tako tudi človeška vest izpregleda marsikaj. Saj ima sleherni človek takorekoč dvoje vesti: ima široko vest in tenko vest. S tenko vestjo se ne pričkam radi, široko vest pa kaj kmalu pregovorimo, ker imamo izbornega zagovornika — to je: sami sebe. Pa si oglejmo nekaj primerov:

Ali nisi že kdaj dobil pisma v roke, ki na znamki ni bilo poštnega pečata? In nisi odlepil znamke in jo kdaj prilepil na kako svoje pismo? O nekem bančnem ravnatelju pripovedujejo, da si je prihranil na tisoče denarja s tem, da je svoja pisma oddajal kot »službena, poštne prosta«. A kaj se je zmenila njegova vest za tako malenkost!

Ali pride kdo na seje in vidi ondi pripravljene svinčnike za opazke in odnese lepo svinčnik s seboj. Če je več sej — je več svinčnikov. A kdo bi govoril o tem, da je to tatvina!

Včasih dobiš kak denar, ki ni več veljaven, toda s kakšnim veseljem ga

oddaš, če ga le moreš, in kako uživaš pri tem!

Ali se pelješ s tramvajem in je dosti ljudi, tako da si prej na kraju, kamor si namenjen, preden ti utegne dati sprevodnik karto. Pa izstopiš brez karte, ne da bi bil plačal, in — vest ti ničesar ne očita.

Če si prišel lačen v gostilno in te je pri plačevanju sram, da bi povedal, da si pojedel pet »kruhov«, — pa lepo zamolčiš enega ali celo dva.

Poznam prav poštene in izvrstne gospodinje, ki kar tako tebi nič meni nič vtaknejo še kako jabolko v torbico...

Ali druge pridejo v trgovino po drago blago in zaprosijo z najljubeznivejšim smehljajem: »Pa dobro merite.« In ne da bi si kaj očitale, vzamejo po nekaj centimetrov blaga več. Niti oddaleč ne slutijo, da so okradle trgovino.

Koliko pa je tistih kuharic in gospodinj, ki brez vsake srčne bolečine spravijo kakega »kovača«, če se je branjevka ali kmetica zmotila in jim preveč ven dala!

Znano je, da ne vračamo izposojenih knjig in si mislimo, da bo posodnik kmalu pozabil na knjigo. Če nas opomni, pa se začudimo in pravimo vsi užaljeni: »Bog ve, komu ste posodili knjigo. Takih »šundov' še ne berem ne.« So ljudje, ki menijo, da je vsaka knjiga njihova last, čeprav si jo izposodijo. Jo pomažejo, pišejo opazke vanjo in se tudi podpišejo nanjo ali pa iztrgajo knjižnični znak. Kdor ima knjižnico, si je gotovo knjige izposojal. »Sicer je ne bi imel...« — pravijo.

Tudi najpoštenjši in najboljši ljudje imamo nekaj takih nepoštenosti v sebi in jih izvršujemo, ne da bi nam kaj očitala naša vest. To je nekaka skrivnost, ki je že v naši naravi sami.

Pravijo, da živali niso nepoštene. Pa opazujte kakega psa, kako izmika in izmakne kos mesa in kako se vede, če ga zalotimo: zdeha se mu, kakor bi hotel reči, da ni imel gobca odprtega zaradi mesa, ampak zaradi zdehanja.

Kameleon je znan, da je največji prekanjenec in slepar. Ni politika in ne ministra, ki bi tako naglo menjal svoje barve kakor jih ta preprosta živalca.

Torej ni niti ena stvar na svetu poštena do dna in je človek pošten le radi kulture. Le ena poštenost je, ki nekaj velja — in to je: da si pošten s am v sebi. Potem boš pošten tudi v družbi svojih bližnjih.

M. K.

Nove knjige.

Mirko Pretnar: **V pristanu.** 1926. Izdala in založila Tiskovna družba v Ljubljani. Cena broš. knjigi 24 Din.

Prav zaradi tega, ker so zbirke čiste lirike zadnja leta pri nas prava redkost (vzrokov je seveda več), smo veseli vsake, ki izide, naj si je potem na višku ali ne. Tudi Pretnarjeva zbirka »V pristanu« ni na višku, saj so to njegovi prvenci, pa smo je vendar veseli. Nežna erotika in globoko občutenje utripov narave tvori glavno snov Pretnarjevim pesmim. Zaporedno ponavljanje snovi in to vedno opevanje ljubezni na ne kaj izviren način se človeku upira. Manjka snovi. Tudi oblikovno so nekatere pesmi še neoglašene. Pretnar s to prvo svojo pesniško zbirko sicer še ni »v pristanu«, želimo mu pa, da čimprej res dospe v pristan, ki jadra vanj. M. M.

Erjavec Fr. - Flere P.: **Starejše pesnice in pisateljice.** Izbrani spisi za mladino. Z risbami okrasili Iv. Kobilčeva in R. Klein-Sternenova. V Ljubljani, 1926. Natisnila in založila Učiteljska tiskarna. Str. CXXXVI+293. Cena vezani knjigi Din 80.—

Po daljšem presledku je izšel XIV. zvezek zbirke »Slovenski pesniki in pisatelji«, ki jo izdajata v Učiteljski tiskarni Fr. Erjavec in P. Flere. Ta zvezek obsega »starejše pesnice in pisateljice«. Čeprav je namenjena knjiga v prvi vrsti mladini, zlasti ženski, bo vzbudila gotovo veliko pozornost tudi pri odraslem občinstvu, posebno med ženstvom; saj je tu v naši literari zgodovini prvič izčrpno obdelano delovanje slovenske žene v našem slovstvu. Obširni literarni uvod v knjigo izčrpno razpravlja o Hausmannovi, Turnograjski, Pesjakovi in Pajkovi, vendar se dotakne tudi vse druge dolge vrste, ki se je kakorkoli pojavila na našem slovstvenem polju, tako da imamo sedaj res popoln pregled ženskega literarnega dela v preteklem stoletju. Nanizanega je v tem uvodu ter v tolmaču toliko doslej še popolnoma neznanega gradiva, da lahko mirno rečemo, da sta nam podala šele Erjavec in Flere izčrpno sliko navedenih slovstvenic. Tudi antologija, v kateri je objavljenih nekaj doslej sploh neznanih spisov in s katero so postale naše starejše pisateljice spet dostopne širšemu občinstvu, je izbrana samo iz del Hausmannove, Turnograjske, Pesjakove in Pajkove.

Zbirka je radi svoje res lepe opreme znana že od poprej, le to naj še omenimo, da je ta zvezek tudi ilustriran

od dveh žensk, namreč Iv. Kobličeve in R. Klein-Sternenove, najvažnejših zastopnic starejše generacije naših upodabljalnih umetnic. Prihodnji zvezek, ki nam ga obetata prireditelja, bo obsegal »Pokrajinske pesnike in pisatelje«. Zbirko in posebej še ta zvezek seveda vsem toplotno priporočamo.

Josipa Jurčiča Zbrani spisi. IV. zvezek. Uredil dr. Ivan Prijatelj. Izdala in založila »Tiskovna zadruga« v Ljubljani.

Kritična izdaja Jurčičevih zbranih spisov počasi, a vztrajno napreduje. (Grafenauerjeva bolj poljudna izdaja je že zaključena.) Pred kratkim je izšel že IV. zvezek. Dolg uvod v začetku in še daljše opombe ob koncu knjige nam pričajo o velikem delu, ki ga ima z izdajo urednik dr. Ivan Prijatelj. Pričujoči IV. zvezek prinaša same povesti: Golida, Hči mestnega sodnika. Nemški valpet, Dva brata, Božidar Tirtelj, Kozlovska sodba v Višnji gori, Črta iz življenja političnega agitatorja, Sin kmetiškega cesarja in Sosedov sin, ki je ena izmed najlepših Jurčičevih povesti sploh. Kdor se hoče malo natančneje seznaniti s postankom in ozadjem omenjenih povesti, naj vzame v roke to Prijateljevo izdajo in si poleg teksta prebere tudi urednikov uvod in pripombe. Naše ljudstvo še Jurčiča, tega svojega največjega pripovednika, vedno premalo pozna in bere, dasi so posamezne njegove povesti že večkrat izdane. *M. M.*

Iz mojih spominov. I. del. Spisal Franjo Šuklje. V Ljubljani, 1926. Založilo Katoliško tiskovno društvo. Natisnila Jugoslovanska tiskarna.

Naši literarni in kulturni zgodovinarji so nam sicer že skoraj do podrobnosti natanko opisali prezanjivo dobo našega narodnega preporoda, zlasti g. prof. dr. Ivan Prijatelj v svojem obsežnem delu »Janko Kersnik, njega delo in doba«, a »Spomini« Fr. Šukljeta prinašajo vendar še toliko novih in podrobnih zanimivosti, da jih človek z užitkom prečita. Napisal jih je pač mož, ki je vse to tudi sam doživel, stoječ »v prvih vrstah naših narodnih borcev«.

Prvi del Šukljetrovih »Spominov« obsega dobo njegovih detinskih let pa do leta 1889. — Med pripovedovanje svojih lastnih doživljajev vpleta Šuklje čisto prav lepe karakteristike za našo politično in kulturno zgodovino zanimivih mož, kakor so: Levec, Kersnik, Jurčič, Dežman, Vošnjak, Tavčar, Winkler, Hribar itd. Literarni zgodovinar bo našel v knjigi marsikaj zanimivega.

Knjiga je pisana prav živahno in v prijetnem slovenskem jeziku. Edino oni zastareli »uže« namesto »že« včasih nekoliko moti. Vsak Slovenec, ki se hoče učiti iz preteklosti za sedanjost, bo knjigo s pridom uporabljal. V dodatku še priobčuje pisatelj par zanimivih pisem in nekaj člankov.

Lepo opremljeno delo je okrašeno tudi z avtorjevim portretom, ki ga je izdelal umetnik Ivan Vavpotič. Razen tega prinaša še krasno izdelane fotografije naših in čeških politikov: Janka Kersnika, Frana Levca, Karla Kluna, grofa Hohenwarta, dr. Mattuša in Fr. Riegra. Cena je 70 Din. za knjigo (166 strani in dodatek 46 strani).

Franu Šukljetu v spominsko knjigo je drobna brošura kot odgovor in zagovor Ivana Hribarja na očitke, ki jih je Šuklje o njem napisal. Dva stara borca — ki vsak po svoje čustvuje, v svoji luči gleda. Precejeno usedlino bo razbral šele kesnejši, povsem objektivni zgodovinar.

Ameriška zgodovina. Po najboljših virih priredil za Slovence L. J. P. Cleveland, Ohio, 1926.

Ni sicer popolnoma točno, da bi Slovenci v Zedinjenih državah doslej še »ne imeli prilike čitati zanesljivo in točno knjigo o ameriški zgodovini« in da bi omenjena knjiga bila »prvo delo te vrste med Slovenci, bodisi v stari ali novi domovini«, kakor pravi v predgovoru uredništvo »Ameriške Domovine«, ki je knjigo izdalo. Trunkova knjiga »Amerika in Amerikanci«, ki jo je že l. 1912 izdala Mohorjeva družba v Celovcu, sedanjost že omenjeno celo v marsičem prekaša (po vsebinski in zunanji obsežnosti, po jeziku, opremi, izvedbi slik itd.). Kljub temu bo tudi letos v Ameriki izišla »Ameriška zgodovina« marsikomu dobrodošla, zlasti pri pouku v šolah, ker je v njej opisana, dasi precej nepregledno in zgodovinsko nesistematično, še celo brez kazala, samo res ameriška zgodovina, brez obravnavanja raznih drugih vprašanj, kakor je recimo vprašanje o Slovencih v Ameriki itd. Tudi o duševnem, socialnem in gospodarskem življenju Američanov izvemo iz knjige prav malo. Njen glavni cilj je opisati bolj politično zgodovino Amerike, torej pokazati nastanek sedanjih Zedinjenih držav. Slovenščina je mestoma slaba (veter ga je zazibljal v spanje — namesto zazibal, zaposljen — namesto zaposlen, ladja je plovila — namesto plula, načeljeval je četi — namesto načeloval itd.), slike pa so izvedene še slabše, dasi papir ni slab. Kdor izmed Slovencev v domovini se hoče natanč-

neje seznaniti z ameriško zgodovino, naj vzame rajši v roko Trunkovo knjigo »Amerika in Amerikanci« (Mohorjeva družba jo ima še v zalogi), ker mu ta nudi več. *Matiya Munda.*

Jeronimska pučka knjižnica je za l. 1925 izdala med drugimi tudi še knjige: Petar Grgec, Stare Slave djedovina, hrvaško zgodovinsko pesmarico, ki vsebuje od različnih avtorjev različne hrvaške domoljubne pesmi. — Dr. Rudolf Vimer, Isus Krist, življenjepis našega Odrešenika. Knjiga ima več zgodovinskih (ne zmeraj dobro posnetih) slik iz Kristusovega življenja. Prihodnje leto izide še drugi del. — Dr. Velimir Deželić st.: Hrvatske slave sjaj, ki vsebuje povest iz prve dobe hrvaškega kralja Tomislava in ima slike Otona Antoninija. Povest je namenjena ljudstvu in se gladko bere. *Km.*

Ribe. Navodilo za okusno pripravo rib in zbirka receptov. Sestavil M. V. (Vdovič). Reklamna izdaja. Ljubljana, 1926. Izdala in založila tvrdka »Riba« v Ljubljani.

»Čitateljem!« takole pričinja avtor g. Vdovič. »To knjižico sem sestavil po naročilu firme 'Riba', specialne trgovine z ribami v Ljubljani, ter je edina specialna kuharska knjiga za ribe v Jugoslaviji in nemara še kje drugod.« Dalje pravi: »Ribe pri nas niso takozvana ljudska hrana, ker so boljše ribe predrage, cenene pa preslabe, oziroma jih večina ne zna niti užiti, kaj šele okusno in prav pripraviti.« — Dalje: »Ljudem, ki o kuhnji in kuhanju sploh nimajo pojma ali le prav malo, ta knjižica seveda ne bo mogla služiti, kajti kuha ni le umetnost, temveč tudi znanost; spretnim kuharjem in kuharicam (ki ne kuhajo samo mehanično), pa želim, da bi dobro došla, in upam, da tudi bo.« In je pričujoča knjižica polna različnih najboljših receptov za pripravljanje okusnih rib in vemo, da se bodo z njo okoristile naše kuhinje. Take knjižice smo bili prav potrebni. In tudi glede jezika moramo reči, da je besedilo prvovrstno in je g. Vdovič prav mojstrsko obdelal to snov. S tem so naši kuharski izrazi obogatili in je jezik sam pridobil dokaj pristnih izrazov, ki jih doslej nismo uporabljali. Čeprav dotični bravec ni kuhar ne kuharica, vendar bere knjižico z užitkom že radi lepote jezika samega. Slog je tako prijeten, da so posamezni odstavki kakor lične leposlovne črtice. Zato knjižico kar najtopleje priporočamo in prav tako tvrdko, ki je izdala to knjižico. *Km.*

Mladim in starim »trudoljubivim peresnikom«.

Polje lirike, zlasti erotike, je najbolj priljubljena in seveda tudi najbolj nevarna lešina poezije za začetnike. Ljubezenski nagon v človeku je izredno močan. Pri človeku, ki še ni imel nobene skrbi za kruh, ki ni okusil še nikakih grenkosti življenja (razen očetove šibe), se ob telesnem dozorevanju oglasi tajni klic po ljubezni. Redno mlad človek, če ni izkvarjen, niti ne ve, za kaj gre. Toda zavest ima, da se godi v njegovem telesu in srcu nekaj velikega, nekaj skrivnostnega, nekaj takega, da bi — po njegovem mnenju — moral biti ves svet pozoren nanj. Umišlja si, da je njegovo srce, tem bolj, če je že obviselo njegovo oko na »izvoljeni osebi«, prava os, okoli katere se vrtil vesoljno življenje, ves svet. To dobo prehodi vsak človek, bolj ali manj intenzivno, kakor je pač njegov telesni stroj. Kaj čuda, da ta doba vsakega sili, naj bi to skrivnostno »srečo« ali »nesrečo« razodel človeštvu. Ob tem mu zavzvene prvi verzi, dasi redno strašno nebogljeni, on piše, »izliva« čustva na papir, brni mu po ušesih vse, kar je dotlej bral erotičnega, stika s slastjo za čtivom, ki redno še ni zanj, in se na tak način oplaja, da poraja snetjave in piškave plodove, sebi sicer v tolažbo, vsem drugim pa v nepokoj, kvečjemu v zabavo. Če te piškurje obira samo »izvoljenec« ali »izvoljenka«, naj jima tekne. Saj pride dan, ko se bosta oba od srca smejala tej mladi bolezn. Toda, kadar kdo muči s tem uredništva, morda celo javnost, je pa stvar drugačna. Treba je že nekaj avtokritike, ali je vredno ali ne, da tak otročiček hodi po svetu prosjačit milosti in delat »čast« svojemu očetu. Zato bi rad ugotovil vsaj nekaj glavnih, občeveljavnih misli o liriki.

Ustvarjajoča sila lirike črpa vedno iz tal gorkega občutja in neposredne sedanjosti. Ona zgrabi begotni trenutek, ga uveže in mu da večnostno vrednost. Izrazi pa to hipno zavretje notranjosti z istodobno vročino svojega srca, seveda umetniško očiščeno in v ritmu, ki poje in odmeva tako, kot velewa trenutek. V teh treh osnutkih je temelj lirike: v trenutnem, vzvalovljenem čustvu, v zajetju najčistejše pene z vrhunca tega vala in v besedi.

Dati sedanjemu trenutku večnostni pomen! To je zrno. Dočim epos pripoveduje in slika preteklost, drama uprizarja sicer sedanjost, ki se pa tik pred našimi očmi snuje, zapleta in razpleta v prihodnost, skuša lirika ujeti vedno samo sedanjost in dati trajno življenje hipnemu čustvu, trenutku. Toda kakemu trenutku? Ob tem zadenemo na isto, kar smo govorili drugod. Vsak je vreden, če je le resničnega življenja plod, če ni narejen, neresničnost in nedoživet. Ves mora biti tako gorko občuten, da verz karsamodsebe zdrkne iz peresa, trdi Župančič pri Obiskih.

In pravi verz, prava beseda? Recimo, da tudi glasba sama na sebi že utegne utešiti razpaljeno čustvo. Vendarle pa je struna, lira, v nekem pomenu nepopolna, dokler se ji ne pridruži beseda, ki še moten čar strune ožari in se šele z melodično besedo duša »navriska in napoje«. Trdijo, da je bila prej struna kot beseda ob njej. In spet danes resnična pesem, prava lirika, kar izziva strunarja in noče biti samo brana — hoče biti peta.

Vendar pa utegne biti pravo lirično izražanje najtežje. Veliko laže dobi izraza epik in dramatik. Lirika zahteva kratkost, stisnjenost, ljubi vso lepoto pesniških prisodob (trope), kljub temu pa mora biti silno preprosta v izrazu. Čar lirike je pač v tem, da rajši mnogo skrije kot razodene — da le na pol prikaže. Celo posamezne slike, ki so orisane bolj v podrobnostih, morajo biti za domišljijo čitateljevo tako podane, da je glavni užitek v tem, kar ni bilo izgovorjeno. Lirika ljubi kratke stavke, sovraži zapletene periode. Lirična pesem je čarovnica: spočetka ne veš, kam in kako. En sam stavek — morda sklepen — se zabliska kot raketa in vse ti je jasno, ves si nasičen, užitek je velik in pravimo mu, da je trajen. Kajkrat beremo resnične umetnine — vedno z istim, da še z večjim užitek. Nalašč naj navedem tu Župančičevo Belokranjsko.

Tihi veter od morja —
pala rosa z javora,
vzdramila se ljubica,
lepa moja Mandica.

Vzdramila se ljubica,
vzdramile se rožice.
»Dobro jutro, Mandica!«
jo pozdravi rožmarin,
a rudeči nagerlin
nagne se ji prav do ust.

Da sem jaz ta nagerlin!

Ko sva s pokojnim pesnikom Medvedom brala to pesem, je Medved ob zadnjem verzu planil kvišku, udaril z dlanjo po steni kakor da bi hotel pribiti lepoto te preproste pesemce: zadnji verz ga je dvignil, ki nas tako iznenadi in očara obenem, da je ugodje popolno.

Iz dosedaj navedenih osnovnih načel sledi samoposebi, da mora biti vsak lirik res otrok svoje dobe. Vsako stoletje čustvuje po svoje, vsako ima svoj poseben obraz. Stvari same, srca, ljudje — vse to je pravzaprav vedno eno in isto. V stvarih ne tiči nobena novost: solnce sije kot je sijalo, cvetje vonja kot nekdanj, človek trpi in se veseli in ljubi — vse kot nekdanj! Novo je samo to, kako kaka doba pojmuje stvari, kako doživlja resnice, kako sprejema vtiske. Še več: vsak človek zase je doba, ki je čisto njemu svojska. Zato ima vsak lirik svojo struno, toda samo eno, ki poje in izpoje svojo pesem — in utihne. Če bi torej lirik danes čustvoval kot Horac ali kot Dante — ne bi brali njegovih pesem, ker bi nam bile tuje. Zato se tudi prav nikjer tako hitro ne izsledijo posnemanje kot pri liriku in nobena stvar ni tako zoprna kot pesnik, ki mu iz vseh verzov gledajo glave preteklih, odličnih mojstrov in jih sam — kovač — prekuje v spake.

Končno še to. Če smo trdili, da liričen pesnik ujame trenutek in mu da večnostno življenje, ni rečeno, da lirik to čustvo strasti, ljubezni, bolečine itd. — recimo — fotografira. Vsaka strast (besedo rabim v splošnem, ne v slabem smislu) mora iti skozi sito pesniškega ustvarjanja. Pesnik ujame trenutek, toda mine morda desetletje, preden stke iz niti lastnega srca umetnino. In ker mora vsaka umetnina biti otrok pesnikovega srca, je lirika pravzaprav duša vsake umetnine, prav posebno pa še oko pesništva. Vsak pesnik, naj je lirik, naj je epik, naj je dramatik, mora biti lirik, čeprav ni niti ene pesmi zložil. Kak lirik je Dante, kak Shakespeare, kak Cankar v prozi! Druga resnica pa je, da lirik v ožjem pomenu redno ne more biti epik ali dramatik.

Te misli o liriki naj bi bile samo v pobudo mladim, da bi se začeli baviti tudi s studijem estetike in poetike. Res da ne bo zaradi tega nihče postal

pesnik, toda marsikdo si bo izbistril pogled in dosegel spoznanje sebe samega in bo nepotrebno ter brezplodno verzificiranje opustil.

Vsem, ki bodo še vnaprej pošiljali pesmi v oceno, povemo, da smo za bodoče leto naprosili mladega pesnika, ki tesneje živi s sodobnostjo, da bo ocenjal in pismeno ter osebno skušal priti v stik z vsemi, ki res kaj obeatajo.

F. S. F.

Naše slike.

De Vigne: **Sirota**. Ubogo dekle, samo na svetu, si služi bornega kruha s svojo vijolino. Tudi nocoj je hodila od hiše do hiše, od gostilne do gostilne, a skupiček ni bil tako velik, da bi si mogla najeti dobro prenočišče. Trudna je sedla na kamenito klop nekje na trgu ali v mestnem parku, glava ji je omahnila na trdo naslonjalo, levica se ji je povescila ob telesu, desnica se oklepa vijoline, in tako bo spala, dokler je ne prebudi prijazno solnce, dokler ne pride novi dan in z njim stare skrbi... Ta kip je dober vzorec idealističnega »akademičnega« kiparstva. Umetnik ga je nazval za nežno besedo Poverella, Sirotica, in hoče že z njo pobuditi naše usmiljenje. Samotna deklica, ki se potika po brezsrčnem svetu brez tovariša in prijatelja, brez strehe, brez obuvala, ki pa ima gotovo eno samo veliko ljubezen in obilno tolažbo — svoje gosli; še sedaj počivajo v njenem naročju in desnica jih še v spanju rahlo objema. A bolj značilen nego predmet sam, ki izziva sočutje, je način, kako ga je kipar upodobil. Sirota naj se nam prikupi tudi s svojo zunanostjo. In zato to ni zanemarjena potepinka, marveč vitko in visoko dekle lepega obličja, zelo bogatih in prav skrbno počesanih las, skladne postave, lepih rok, po klasičnem pravilu oblikovanih stopal, čeprav bi človek pričakoval, da bodo široka, razhojena, ne v bogati, a vendar lepi in zelo slikoviti obleki, spričo katere se jasno oblikuje pred našimi očmi dekliška vzorna postava, spričo katere pa je težko razumeti, kako da si Sirota ni mogla najti primernejšega prenočišča. Kipar je hotel poveljati še to skrajno revščino človeškega bitja, ki nima niti strehe nad glavo, in zato dekleta ni posadil na kako trhlo klop pod drevesom ali v slamo kakega gostilniškega hleva, marveč na umetniško izklesan marmornat sedež, ki je klasičnih form, če ni morda prava antična umetnina. V tem kipu je notranje nesoglasje. Delo stoji v muzeju v Bruxellesu.

Mladika 1926.

Slovniški in slovarski brus knjižne slovenščine.

I. Koštičič.

vzpešen * uspešen (predponka u- + glagol speti).

vzpodbuditi * izpodbuditi.

vzrujati (shrv.) * razburiti, razvneti.

vzrujen (shrv. -an!) * razburjen, razvnet.

z (predlog) pred nezvočnimi soglasniki (c, č, f, h, k, p, s, š, t) * s.

zabavljati čez... * zabavljati na koga, čemu, na kaj.

zablodelo jagnje * izgubljeno jagnje; jagnje, ki je zablodilo (glagola zablodeti ni).

zadej * zadržati (rodilnik besede zad = zadnja plat + j).

začuditi koga: »Ta okolnost me je začudila * tej okolnosti sem se začudil (ta okolnost me je osupnila).

zadovoliti * -ljiti (od prislova dovolj).

zagotavljati koga, da... * komu.

zagrižen * zagrižen.

zahvaljati (se) * zahvaljevati (se).

zaimki osebni 3. osebe: a) množ. tožilnik za vse tri spole (za predlogi) njih * nje; — b) množ. orodnik z njim * ž njimi.

zaimki oziralni: kar, mestn. pri čimur * pri čemer; or. s čemer, s čemur * s čimer.

zaimki vprašalni: kaj, mestn. pri čim * pri čem; or. s čem * s čim.

zakasneti se * zakasneti se ali pa zakasneti (zakesneti), brez se.

zakriviti komu obsodbo * nakopati.

zalizci * zalizki (od lizati). Shrv.: zalisci, rod. zalizka.

zamorem * morem.

zanikaven * nikalen ali zanikovalen.

zanjga * zanj; za njeja.

zanjka * zanka (iz za mka, od mknōti = zapreti).

zaoriti * odjekniti, odglasiti se, razlegniti se. Shrv. je: zaoriti se.

zapretje * zapora, zapor.

zapropaščenje * osuplost, groza; n. pr. k njihovemu zapropaščenju * v (na) njihovo grozo.

zaran * zarana.

zasanjen * zasanjan.

zasterem * zastrem.

zavičaj (shrv.) * dom, domači kraj.

zavidati koga * zavidati komu kaj ali zavoljo česa; tudi: dekle je zavidalo svoji prijateljici bogatega ženina.

zbok (predlog) * zbog. (V severni Istri se govori: zboga, tako po Miklošiču tudi v Ribniški dolini.)

zbrati, zbirati (iz množice reči ali ljudi) * izbrati, izbirati.

zbrati skupaj * zbrati (saj predponka z- že izraža pojem »skupaj«).

zdehati * zehati.

zgodujejo se sence * zgoščujejo se.

zloradost (shrv.) * škodoželjnost.

zlostaviti, -vljati (shrv.) * grdo ravnanati, trapiti, pestiti.

zloženske po nemškem, turškem in madž. vzorcu * se morajo nadomeščati večinoma z nezloženimi samostalniki v zvezi s pridevniki; n. pr. atlas-črevljički * atlasovi črevljički; Meinl-kava; Rif-Kabili * rif(ov)ski Kabili; lepoform-tablete, Gaumont-filmi, Congo-država; presbiro (!) * tiskovni urad; panama - slannik * panamajski slannik; Dukla-prehod * Dukljanski prelaz; trikò-majica * trikojev (trikotov) životec; guerilavojna * praskarska vojna; genreslika * žanrska (ali genrska) slika, slika iz življenja; filc-klobuk * klobučinast klobuk; Jelen-milo, soda-voda * sodovica.

zmožen slovenščini * slovenščine.

zmeniti se: ne zmeneč se * ne meneč se.

zmírjati * zmerjati.

znati v pomenu »mogoče je« * utegniti, moči, lahko; n. pr. domači zrak bi znal zbuditi v psu divjost * bi utegnil, mogel zbuditi, bi lahko zbudil; domneval je, da se zna ljudstvo upreti * utegne ali se lahko upre; znabiti * morebiti, morda; cigani nas znajo še zapaziti * lahko zapazijo; sicer vas zna zadeti nesreča * utegne zadeti, lahko zadene.

zoperstaviti se, -vljati se * upreti se, ustaviti se, upirati se, ustavljati se. Zoper je samo predlog, ni pa predponka.

zvalnik (klicalknik, vokativ) * imenovalnik; n. pr. starče, stotniče, Iztoče * stavec, stotnik, Iztok!

zviškega * zviška (z viška).

zvonenje * zvonjenje.

žalibog * žal (da), na žalost.

ženoč (nemški) * gorčica (od prid. gorak = grenak).

ženska kot pridevnik sklanjano * kot samostalnik; n. pr. pet ženskih, pri ženskih, z ženskimi * pet žensk, pri ženskah, z ženskami.

ženski spol v glagolski dvojini na -vi, -ti * na -va (-ve), -ta (-te): mi dve svi * sva (sve); vi dve bereti * bereta (-te).

žensko sovraštvo (Na Žerinjah, stran 126) * sovraštvo do žensk (kakor kaže vsa zveza). Žensko sovraštvo pa je tisto, katero čutijo ženske.

žganjica * žganica (iz deležnika žgan z obrazilom -ica).

žigosati, ožigosati * pečatiti, opečatiti, vtisniti pečat; zaznamovati.

živitev * preživljanje, prehrana.

življenje: pri življenju * živ; n. pr. kar je bilo pri življenju * živo.

GOSPODAR IN GOSPODINJA

O lepem vrtu.

Dalije.

Inž. Ciril Jeglič.

Med čebulnicami in gomoljnicami so si dalije ali georgine pridobile največji sloves. In težko bi našel hvaležnejšo cvetico-trajnico, ki bi zahtevala tako malo nege ter leto za letom po cele mesece — od kresa tja do pozne jeseni — razvijala tolikšno bogastvo cvetja in brezkončne barvne lepote kakor dalija, ki ji naše ljudstvo po pravici pravi »regina« (= kraljica).

Prvotne sorte georgin imajo često nekaj hladnega in starikavega v sebi, povešajo cvetoče glavice kot preplahšene stare gospodične, a v modernih krasoticah se pretaka nova, plemenitejša kri s prečudno energijo: to so krepkoplečljate sorte z neusahljivo mladostjo in neutrudnim nagonom cvetenja, ki se kar nič ne sramujejo svoje žive, jasne in vesele lepote ter s čarobnim žarom grejejo in se smejejo še v pozni jesenski čas, dokler jim mrzla slana ne umori njih zlahtnega cvetja.

Dalije je dobila Evropa šele pred dobrim stoletjem iz Amerike, a njih novejša oblika že v marsičem prekašajo ali pa vsaj lahko tekmujejo z divnimi orientalskimi rožami. Obedve krasotici, roža in dalija, si trumoma pridobivata vedno več navdušenih ljubiteljev ter dajeta v družbi ostalih trajnic (peren) življenju vrtov čisto nov obraz čudovito krepke in veselo-cvetoče moči. Anglija, Holandska in Nemčija ter Amerika imajo največ zaslug in so dosegle krasne uspehe pri vzgajanju in izpopolnjevanju dalij, ki so danes v tisočeri sortah in oblikah razširjene po svetu. V Nemčiji so si prijatelji dalij ustanovili posebno »društvo dalij«, nekatere velike vrtnarske trvdke kultivirajo večinoma samo dalije in na letošnji veliki jubilejni vrtnarski razstavi v Dresdenu, ki se je pravkar zaključila, so v veličastnih barvnih skupinah paradiral tisoči in tisoči dalij.

Dalije razlikujemo po višini, po velikosti in barvi cvetnih glav, glede oblike posameznih venčnih (petalnih) listov in po tem, ali so glave robo-cvetne (enostavne dalije) ali pa napolnjene (pitane). Vsaj tri skupine moramo razlikovati:

1. Starejše oblike georgin. Semkaj spadajo navadne georgine s kroglasto glavo, visoke in

nizke, in takozvane pomponke ali dalije liliputanke, katerih kroglaste glavice obsegajo v premeru 3 do 6 cm. Zlasti med pomponkami imamo nekatere sorte, ki se s svojo srčkano krasoto brž vsakemu priljubijo, n. pr. jantarnobarvna *Elektros*, bledorumenkasta (šamoá) *Chamoisröschchen*, temnoškrlatna *Magda* in dražestno živahna *Gretchen Heine*, ki se ti že koncem junija tako rdeče nasmeje s svojim belim in karminasto nadahnjenim cvetjem. Ako si bil letos na vrtnarski razstavi v Ljubljani, si videl mehke blazinice, zale okvire pri slikah itd., napravljene iz samih pomponk.

2. Kaktovke ali »plemenite« dalije. Ta skupina obsega, kar se tiče barvnosti in gradbe cvetov, ki spominja na gradbo cvetov pri kaktajah, najodličnejše oblike izmed novodobnih dalij. Našim ljudem se kaktovke zde sploh najbolj imenitne in moderne. Za primer omenimo nekaj najboljših sort iz te skupine: nežno-rožnato *Fürstin von Donnersmark*, oranžasto *Goethe*, lososno-rožnato *Andrej Hofer*, belo *Samariterin* in rdečo *Herzblut*.

3. Razni hibridi (križanci), pri katerih je po križanju nastal često zopet popolnoma nov tip odlične gradbe cvetov in drugih znamenitih lastnosti. Pri hibridih opazimo večjidel še krepkejšo rast in širše petalne (venčne) liste, tako da je njih lepota še uglednejša. Omenjamo peonijam podobne dalije, potem dalije, ki glede gradbe cvetnih glav spominjajo na vodni lokvanj. Obilo veselja ti bodo pripravile, če dobiš iz te skupine n. pr. te sorte: belo *Adler* in njej podobno *Ave Maria*, krepkorožnato *Delices* in lososnobarvno *Salmonea*, jantarnozlato *Aureole*, divni velikanki *Hohes Licht* in *Mrs. Carl Salbach*, lila *Erwachen* in *Porthos* i. dr.

Mnogi, ki ljubijo cvetice, so zelo kočljivi, a v dalijah je toliko čudotvorne krvi in neizčrpnih možnosti, da si tudi največji izbirčnež lahko najde med njimi svojo izvoljenko po srcu. Opozarjam, da se novosti zadnjih let komaj dajo primerjati s starejšimi, manjvrednimi sortami, kakršne so po naših krajih še največ razširjene. Seveda so pa te novodobne krasotice tudi precej dražje; sedaj jih moramo naročati še večinoma iz Nemčije in

Holandske, ker jih premalo imajo naši domači vrtnarji (pri nas ima največjo izbiro dalij, nekatere prav lepe, *Džamonja* v Mariboru). Danes stane en gomolj, ki je včasih prav majhen gomolček, n. pr. *Fürstin v. Donnersmark* okrog 15 dinarjev, *Andrej Hofer* 30 Din, *Ave Maria* 50 Din in pri nekaterih novostih iz Amerike, kakor je n. pr. *Mrs. C. Salbach*, stane tudi preko 100 dinarjev gomolj.

Toda kdor je enkrat doživil lepoto modernih dalij, je ne bo mogel nič več pogrešati na svojem vrtu. Ponos in čistost nedotakljive lepote je v teh cveticah; nič ne drhte od sramežljivosti, vse mlade in jasne so od same majniške jutranjosti, ki se čudežno preliva v mračnost jesenskega vrta. Ustvarjajo novo vigred pod izgoreva-jočim jesenskim solncem. Si že poslušal muziko septembrskih dalij, njih jutranjico in pesem večerno? Z glasom fanfare bude v nas čustva, ki se še niso zavedla, in v blaženih slutnjah vzdrhtiš tudi ti, ki nikjer ne najdeš utehe... Žareči barvni magnifikat, kakor ga prepeva mogočna *Salmonea*, te mora presuniti, če imaš srce še tako hladno. Pa greš po ulici ali sediš v mračni pisarni: in še tam se spomniš na rdeči smeh drobne *Marjetice Heine*.

Kdor je tako srečen, da zna umevati lepoto cvetic, mi bo pritrdil: dalija je božja poslanka, ki nedosegljivo dviga duševnost in domačnost vrtov. Dalija je milost nebeška za vrtnarsko srce. (Konec prihodnjč.)

* * *

Ali ste že presadili sadno drevje in izkopal jame za spomladno saditev; začeli snažiti sadno drevje in mu gnojiti; spravili z zelenjadnih gredic zalogo za zimo? Špargljem je treba steblovje odrezati tik pri tleh ter sežgati, da uničimo morebitne škodljivce, ter pred zimo vso površino zemlje prekopati. Sedaj je najpripravnejši čas, da vrt pognojite s hlevskim gnojem in vse prazne grede preštihate ali globoko prekopljete, da zemljo v sirovih grudah predela zimski mraz. Prekopljite kompost, očistite ves vrt. Rože položite k tlom in pripravite odejo; ko pritisne hud mraz, jih pokrijte. Nizke rože prisujte z zemljo. Zavarujte vse občutljive rastline, ki ostanejo čez zimo zunaj. Spravite na varno gomolje dalij, čebule gladij ol itd.

O prehrani.

Piše dr. Anton Breclj, zdravnik
v Ljubljani.

11. O rudninah,

Razmerje kislobnih in lugastih snovi v hranivih.

Proučevanje vsega onega vršenja, ki tvori pravšno ali napačno prehrano, je silno napredovalo v zadnjih dveh desetletjih. Izkazalo se je, da je poleg zadostne množine ter pravega razmerja telo- in silotvornih snovi, poživil in dopolnil treba še **rudninskih snovi**, sicer nastajajo prav huda motenja, ki povzročajo mučne in dolgotrajne bolezni, časih celo s smrtnim izidom.

Te stvari niso tako enostavne, kakor smo si jih predstavljali do nedavnih časov. Že od nekdaj je znano, da vsebuje krvno rdečilo železo in da je pri **bledici** (kakor imenujemo krvno bolezen klorozo po naše) tega rdečila in tako tudi železa premalo v krvi. Pri dojenčih zares nastopi bledica, ako dobivajo predolgo časa samo mleko, ker v mleku ni železa dovolj, od matere podeljena zaloga železa pa se potroši; ta dojeniška bledica izvira mnogokdaj zares iz nedostajanja železa v hrani. Toda pri dekletih in mladih ženah nastopajoča bledica ima drug izvor, saj je v navadni hrani, kakršno običajno uživamo, železa stokrat več, kolikor ga je treba.* Prav tako je z **rahito** ali **angleško boleznijo**, ki se javlja z omehčanjem okostja in drugimi motnjami. Iz kosti se gube kalcijeve soli, ki dajejo kostem pravšno togost, pa ne morda zategadelj, ker ni dovolj kalcija v hrani, saj ga ima vsako mleko dovolj, ampak zato, ker ne more telo kalcija presnavljati; kemično presnavljanje kosti pa je moteno iz drugih vzrokov (nedostajanje solčnih žarkov in dopolnil, nezdravo bivališče, morda tudi dedni činitelji).

Omenjen je bil že vpliv **klor**a na telo (ko je bila v razpravi kuhinjska sol), splošno znan je vpliv najneznatnejših množin **joda** za postanek golšavosti, učenjaki se bavijo s proučevanjem še drugih rudnin (kalija, natrija, magnezija, fosforja), kakšen pomen imajo za naše zdravje in življenje. Toda te stvari ne spadajo več v naše razmišljanje o prehrani, zato došča nam znanje dejstva, da nam

* Delovanje krvnih žlez je odločilnega pomena; odkar ženske ne nosijo več tesno oklepajočih modrcev in se več gibljejo na prostem, je bledica malone izginila.

RUDNINSKE SNOVI V HRANIVIH

Vrsta hraniv	Razmerje kislobnih in lugastih snovi	odstoletik (%)
Govedna pustla		70:30
Slanina		57:43
Riba		69:31
Jajce (brez lupine)		73:27
Sir		54:46
Presno maslo		56:44
Margarina (umetna mast)		57:43
Beli kruh (brez soli in mлека)		72:28
Prepečenec		67:33
Testenine		61:39
Ovseni kosmi		59:41
Pšenična moka groba		58:42
Kruh iz enotne moke		54:46
Riz		73:27
Rožno zelje		67:33
Leča		62:38
Fizol (beli)		55:45
Grah zrel		53:47
Brusnice		70:30
Lešnik		52:48
Kakao v prahu		52:48
Goveja kri		37:63
Kravsje mleko		47:53
Koleraba		42:58
Krompir		37:63
Koren		30:70
Redkev črna		26:74
Pesa rdeča		22:78
Spinacia		46:54
Zelje belo		44:56
Cebula		41:59
Drobňjak		36:64
Kumara		36:64
Glavnata salata		45:55
Paradižnik		45:55
Fizol v stročju		38:62
Jagoda		42:58
Jabolka		37:63
Cešnja		24:76
Kosmušja (agrev)		27:73
Figa suha		26:74
Citrona		31:79
Goba		43:57
Tršni slakon (sirvi)		19:81
odstoletik:		

nudijo malone vsa naravna hraniva v izobilju one rudnine, ki jih je treba našemu telesu za pravšno sestavo in nemoteno delovanje.

Važnejša pa je druga zadeva, tičočja se rudnin, zadeva, ki je bila do najnovejše dobe neupoštevana tudi od učenjakov, in širša javnost komaj kaj sluti o njej, dasi je za zdravje izredne važnosti, vprašanje namreč, kako uredimo svojo prehrano, da dobimo **rudninske snovi v pravem razmerju**, zakaj prav od tega razmerja je odvisna pravilna presnova v našem telesu, torej tudi zdravje.

Hraniva, dasi tako različna, so sestavljena iz prav majhnega števila kemičnih prvin. Tudi naše telo, ki ima tako mnogovrstne sestavine svojih to-

gih, poltekočih in tekočih delov, je zloženo od prav majhnega števila kemičnih prvin. Vseh kemičnih prvin je doslej znanih okoli sto, le neznaten del teh prvin je zastopanih v našem telesu ali v hranivih, približno poldrugi tucat.

Seveda, prvin človek ne uživa, izvzemši kisik, ki tvori glavno zmes v zraku, uživa le spojine kemičnih prvin, in še te v najrazličnejših tvorbah in zmesih. Raznovrstne spojine, ki jih človek sprejema v obliki hraniv, ne prehajajo naravnost v sestavine njegovega telesa. Vse te raznovrstne spojine telo najprej razkrajja in pretvarja, potem pa te kemične drobce sestavlja v nove spojine in tako presnovane spojine šele sprejema vase.

To kemično delo, ki je neprestano in ogromno, imenujemo prisnavljanje. Presnova in prisnova se vrši v prebavilih in pridruženih organih, posebno važna so jetra, ki so po svojem delu velika in mnogostranska kemična tovarna. Hraniva so sirovine, ki jih naše telo samo predeluje v svoje namene, nekaj v sestavine telesa, telotvorne snovi, nekaj v silotvorne snovi, ki dajejo moč za razno življenjsko delo. Silotvorne snovi vzdržujejo življenjsko obratovanje tako, da se njihova v kemični obliki izražena mirujoča ali speča sila pretvarja v kako delovno moč (toplotno, mehanično, električno, svetlobno ali morda še katero drugo). To pretvarjanje snovi, ki daje delovno moč, se vrši večinoma z okisavanjem, spajanjem snovi s kisikom. Kakor v parnem stroju daje kurivo, ko gori — se spaja s kisikom — toploto, toplota pa delovno moč, tako se okisavajo hraniva v našem telesu s kisikom, ki ga dovajamo v telo z dihanjem, in to okisavanje ali gorenje hranivnih snovi je podlaga vsemu življenjskemu vršenju. Seveda, v našem telesu se vrši gorenje bolj počasi kakor v parnem stroju, brez svetlobe in brez visoke vročine.

Kemične prvine se dele na dve veliki skupini, na kovine in nekovine. Nekovinske prvine, ki sestavljajo naše telo in hraniva, so znani plini (vodik, kisik, dušik), solitvorci (klor, brom, fluor in jod) in ogljik, žveplo, fosfor in silicij. Kovinske prvine pa, zastopane v hrani in telesu, so naslednje: kalij, natrij, kalcij, magnezij, aluminij, železo in mangan. **Nekovine**, spajene s kisikom, dajejo kisline, ki imajo kisel okus in različno močen razdevajoč vpliv na druga, zlasti živa telesa, kovine pa tvorijo, spajene s kisikom, osnove ali luge z lužnatim okusom in svojevrstnim razkrajajočim vplivom na druga telesa. Ako pridejo kisline v stik z osnovami, nastajajo soli, njih okus je slan, njihov vpliv na druga telesa je zelo različen, soli lahkih in srednjetežkih kovin, ki so zastopane v našem telesu, so neškodljive, soli težkih kovin (svinec, cin, kositer, baker, srebro, zlato, živo srebro) pa imajo sila močan vpliv, zato jih ni med rednimi in pravnimi sestavinami hrane ali telesa.

Hraniva, ki nam nudijo telo- in silotvorne snovi, so beljakovine, sladkornine in tolšče. Beljakovine sestojijo iz dušika, ogljika, vodika, kisika, žvepla in fosforja, sladkornine iz ogljika, vodika in kisika, tolšče iz istih sestavin, seveda v drugačnem razmerju.

Prvine, ki sestavljajo našo hrano in naše telo, so vseskozi **nekovine**, ki tvorijo pri izgorevanju vseskozi — **kislinae**. Samo iz ogljika, ki ga uživamo v hranivih — vsa hraniva so ogljikove spojine —, se nam napravlja v teku enega dneva ogromna množina ogljikove kisline (pri odraslem človeku 400 do 500 litrov ali 800 gramov do 1 kilograma ogljikovega dvokisla!), koliko pa še iz drugih prvini!

Dasi se tvorijo v našem telesu velike množine kislin, vendar naše telo v navadnem zdravem stanju ni kiselasto, marveč lugasto. Kri, sokrveca in vsi telesni sokovi (izvzemši želodčni sok, ki je v posebne namene celo zelo kisel) so lugasti, ker telo vse nastajajoče kisline ali naravnost izloča ali pa sproti veže z osnovami v soli. Velike množine ogljikove kisline izdihavamo, nekaj nam je izpuhteva tudi skozi kožo; druge kisline pa telo sproti družijo z osnovami, ki so vse kovinske spojine, in jih izloča v obliki soli s pomočjo obisti. Ako telo nima dovolj kovinskih osnov na razpolago, da z njimi spaja škodljive kisline v neškodljive soli, tvori za silo organske osnove iz beljakovin, ki so ponajveč amonjakovega zloga. Tako zasilno in nepopolno nevtraliziranje kislin, kakor se imenuje spajanje kislin z osnovami, pa je telesu v dvojno škodo: na eni strani ima telo veliko več kemičnega dela, a na drugi strani brezuspešno trati znatne množine hranivnih snovi, ki gredo v žlindre odpadke namesto v prid telesu, torej več dela ob nepopolnem izkoriščanju hraniv!

Ako nima telo ob zadostni hrani na razpolago dovolj rudninskih snovi, nastajajo motenja v presnovi, ta motenja se javljajo kot hude bolezni, telo se okisuje, kisline pa vplivajo na telo kot strupi. Dolga je vrsta bolezni, ki izhajajo iz napačnega presnavljanja in okisavanja telesa, protin v sklepih in drobju, sladkorna bolezen, zamaščenost in še katere druge.

Odkod pa dobivamo za pravilno presnovo potrebne rudnine?

Znamenit vir rudninskih snovi je **pitna voda**. Dobra pitna voda, in taka je samo studenčnica ali podtalna voda, vsebuje raznovrstne rudninske snovi, kakršne so pač hribine, ki se po njih vodo pretaka. Dobra pitna voda je trda, kar pomeni, da so v njej znatne množine kalcijevih, magnezijevih in drugih soli. Kraji, ki morajo rabiti mehko vodo za pitje (deževnico, snežnico ali rečnico), so v zdravstvenem pogledu mnogo na slabšem, ko kraji s trdo vodo že zaradi nedostajanja rudnin v vodi.

Važnejši vir rudninskih snovi pa so nam hraniva, znana kot **zelenjave** ali **vrtnine** ter **sadje**. Dasi ima vsebina te vrste hraniv zelo malo hranilnih snovi, vendar je resnična vrednost zelenjav in sadja izredna, ker zelenjav in sadja ne moremo pogrešati že zaradi dopolnil, še bolj pa zavoljo rudninskih snovi.

Ako pregledujemo in pazno proučujemo doslej priobčene razpredelnice o sestavi in vsebini pri nas običajnih hraniv, spoznamo, da je izmed živalskih hraniv mleko edino popolno hranivo, ki nam daje vse, kar potrebujemo: hranilne snovi, dopolnila in rudninske soli v pravem razmerju, vsa druga živalska hraniva pa, rastlinsko semenje (žito, sočivje i. dr.), razne tolšče in sladkor, torej izdatna, kalorij bogata hraniva pogrešajo dopolnil in rudnin, ostala rastlinska hraniva, gomoljnice, zelenjave in sadje, imajo dovolj dopolnil in rudninskih snovi, pičlo pa hranivnih snovi.

Pričujoča razpredelnica nam pred očja najnavadnejša hraniva glede na razmerje kislobnih, t. j. kislinotvornih, in lužnatih, t. j. lugotvornih, sestavin. Razvidno je iz nje, da močna, zgoščena hraniva, ki nas zalagajo s hranilnimi snovmi, dajejo v našem telesu pretežno kisline, v gomoljnicah, zelenjavah in sadju pa imamo na razpolago lugaste spojine. Ker mora v našem telesu trajno prevladovati lugasti vpliv, ako se hočemo obvarovati nevarnih motenj, moramo dajati telesu zadostne množine rudnin v obliki gomoljnic, zelenjav in sadja. Zgoščena hraniva, kakor so mesnine, tolšče, moke in sladkor, nam dajejo telesne sestavine in delovno moč, da pa se izognemo škodam okisavanja, moramo uživati hkrati rastlinje že zaradi dopolnil in rudninskih snovi, da sproti pretvarjajo škodljive kisline v neškodljive soli. Le z lugastimi snovmi, ki nam jih nudi rastlinje, se ohranja naše telo v kemičnem ravnotežju, ki omogoča pravilno presnovo in nemoteno delovanje.

Odraslemu zdravemu človeku, ki se ne more hraniti trajno samo z mlekom, je rastlinska hrana nujno potrebna. Nemogoče je trajno živeti le ob živalski hrani, mogoče pa je in celo koristno živeti samo ob rastlinski hrani, saj nam rastlinje nudi vse, kar je telesu treba, v obilni meri in najboljši obliki. Zato je z zdravstvenega vidika priporočljiva, če ne že izključno rastlinska, pa vsaj pretežno rastlinska hrana! Koliko bolehanja in prezgodnjega hiranja se da preprečiti samo s pravilno hranitvijo po opisanih smernicah!

V tem pogledu je treba delavskim in meščanskim slojem našega naroda, da temeljito premene svoje napačno naziranje in razvade glede prehrane sploh. Tudi pripravljanje hrane naj se v marsičem predrugači, kakor orišem v naslednjem poglavju.

Rastlinje, seve, pa je bogato rudninskih snovi samo v prirodnem stanju. Vso hrano uživamo večinoma z vročino pripravljeno, ali skuhano ali pečeno ali praženo ali cvrto; presno uživamo včasih samo mleko, redno sadje in nekaj zelenjav v obliki solate. S pripravljanjem pa se hraniva izpreminjajo, dostikrat izgubljajo rudninske snovi in s tem tudi svojo poglavitno vrednost.

Kako slasten je n. pr. pečen krompir že sam na sebi, brez vsakršnih dodatkov! Res, da daje pečena ali pražena skorja neke prijetne poživilaste snovi, kakor je bilo omenjeno pri poživilih, vendar ima tudi sredica pečenega krompirja ves drugi okus kakor pri prekuhanem krompirju, ki postane plehek, praznega okusa, da ga navadno solimo. (Nevarnosti soljenja so opisane v poglavju o poživilih. Torej dvojna izguba ali škoda pri kuhanju.) Običajno kuhanje v vodi je izpiranje rudninskih snovi ali izluževanje, prav posebno, ako vodo, ki se je nasitila rudninskih snovi, odlivamo. Navadno kuhanje zelenjav pomenja pravzaprav zametavanje dragocenih in nujno potrebnih rudninskih snovi! V pravilno urejenih kuhinjah napravljajo krompir in zelenjave drugače, kuhajo jih namreč v pari, nastale z rudninami nasičene vode ne odlivajo, marveč z njo polivajo zelenjave, da jim vračajo odvzete rudnine.

(Konec prihodnjic.)

Mati.

Otrokovo spanje.

Za otroka je zadostno spanje še bolj važno kot dobra prehrana. Čim manjši je otrok, tem več potrebuje spanja. Novorojeni dojenček spi noč in dan, izvzemši čas, ko dobi hrano. Tako dete spi po 20 ur. Polagoma se skrči doba spanja na 11 do 12 ur, potem se zniža, se spet poveča v jutranjih urah in se potem naglo konča — otrok se prebudi. Ko otrok najbolj spi, je njegova koža gorka in vlažna; deloma se tudi potí. Koliko potí izloča speče dete, se ravná po tem, kako dobro spi. Zato naj bodo otroci v začetku, ko zaspijo, manj odeti, pozneje, ko že trdno spijo, pa jih odevaj bolj in bolj. — Dokler otrok ne začne

hoditi v šolo, časih tudi še dlje časa, je potrebno, da spi tudi popoldne. Dosti otrok pa že ne potrebuje tega spanja, ko dosežejo 5. leto starosti. — Pri majhnih otrocih se že kmalu pokaže, da imajo večerno spanje, to se pravi, da zgodaj zaspijo in se zgodaj zbudijo. Nekateri pa imajo jutranje spanje, to se pravi, da gredo pozno spat in pozno vstajajo. A to ne zavisi vedno od vzgoje; saj opažamo pri otrocih iste družine, da imajo nekateri večerno, drugi pa jutranje spanje. — Otroci naj spijo v temi! Da se bojijo teme, je gotovo sad napačne vzgoje. Na vsak način naj zaspí otrok v prijetnih mislih. Zakaj, v spanju se razvija tudi otrokova duša; zemlja, iz katere vzkali ta razvoj, pa bodi pognojena z ljubeznijo in veseljem.

Kosmetika.

Piše Lea Fatur.

Oko.

Prešeren in Pesjakova Lujiza sta imela modre oči — ta barva zelo pristojna zamišljenim pesnikom —, a Gregorčič je imel črne oči in Pavlina Pajkova rjave. Shakespeare je imel rjave oči, Napoleon, Milton, Scott, Byron, Wellington sive. Splošno velja pravilo, da imajo severni narodi bolj svetle oči in lase kakor narodi na jugu.

Slovinci radi presojava človeka po očeh in po pogledu. Poznamo hude, špičaste, škilaste, zablujene, krmežljave, krvave, srepe, krotke, mile, divje, zbegane, nesramne, zvite, lisicje, golobje, ptičje, navihane in kdo ve še kakšne oči. Vsi ti pridevki se pa ne nanašajo pravzaprav na oči kot take, ampak na to, kar izražajo oči s pogledom.

Način, kako gledamo, izdaja naš značaj, našo dušo, naše trenutno razpoloženje. Jezen človek gleda »belo« ali »s koncem oči«; skrit človek »izpod čela«, »ne dá oči«, dočim gleda odkritosrčni naravnost v oči, kakor zahteva tudi omika. Zakrit pogled, pravi dr. Klenke, kaže samopašno in zavistno dušo, miren pogled duševno stalnost, begajoči nestalnost, neznačajnost, zaspan pogled duševno brezbriznost, top pogled duševno nezmožnost in priškiljeni zatajeno privist.

Plemenitost duše odseva najbolj iz mirnega pogleda. Ako hoče obraz z gibanjem ust in obrvi pojasniti izraz pogleda, izgubi oko svoj pomen. Čim bolj duševno je človek razvit, tem več zna povedati s samim pogledom in se pogovoriti s sorodnimi dušami brez besed. Pogled nam je lahko vprašanje, odgovor, prošnja, obsodba, potrdilo,

odrešenje, povest trpljenja. Največkrat se razumeta dve duši s tihim pogledom.

Trepavnice in obrvi krasijo ali izpopolnjujejo lepoto oči. »Obrvice kano pijavice« se črtajo tenke v nežnem loku nad očmi. Obrvi, ki so prekošate ali prerredke, ki so kremele v barvi, zmanjšujejo učinek pogleda in škodijo lepoti obraza. Obrvi so bolj značilne za značaj kakor barva oči: vse osebe s krepko voljo imajo močno začrtane, goste obrvi. Kjer sta volja in pogum posebno razvita, sili konec obrvnih črt ob sencih navzgor.

Preblede obrvi si počrtné ženske z barvilom; to barvanje obrvi spada na vzhodu k potrebi omike in lepote. Nekateri narodi si z barvanjem večajo obrvi, zopet drugim pa veleva njih čut lepote, da si izpulijo obrvi. Goste in zmedene obrvi naredo obraz nekam divji. Na čelu strnjene obrvi niso pri Slovencih priljubljene, pravijo da take žene ne vzgoje otrok.

Lepe so dolge trepavnice. Izza njih strelja dekle z očmi... Oko ni lepo, če ni obrobljeno s trepavicami. Kosmetika skuša pomagati temu nedostatku z raznovrstnimi sredstvi, toda dr. Klenke zanikuje, da bi kako tako sredstvo komu drugemu pomagalo kakor izdelovavcu dotičnih pripomočkov. Da je tako malo lepih trepavic, je nemara krivo to, ker je tako malo popolnoma zdravih oči; solze in druge mokrote iz oči, so jedke in mogoče škodujejo vejicam. A trepavnice tudi rade izpadajo.

Ker zahteva lepota, da imaš dolge in črne trepavnice, so si jih barvale ženske že v starem veku in si jih barvajo še danes. Iz haremov Turkinj se je zanesla po Evropi vest o »koholu« ali »burmi«, s katero si mažejo trepavnice, da so videti bolj dolge. Po dr. Klenkeju je to barvilo narejeno iz žveplenega antimona in je jako škodljivo, ker izpadajo po njem trepavnice radi obolenja žlez in škoduje pogosta uporaba kohola tudi očem. Istotako izpadajo obrvi radi barvanja in ker je vedno manj dlačic, je treba vedno več barve.

Debele, zatekle veke in rdeč znojni rob okoli oči je prava nagrda. Lepotice si kupujejo v takem primeru draga mazila, ki imajo pogostoma strupeno primes, ki pokvari vid. Takih mazil ni jemati brez zdravnika. Neškodljivo pa je umivanje s toplim kamiličnim čajem ali z rožnatim medom.

»Kakor sveča gori« morajo biti svetle lepe oči. Želja po lepoti daje ženskam marsikaj v roko, kar je nevarno za oči. Tako si napravljajo svetle oči

z vkapanjem strupa, ki razširi čez malo časa punčico in jo napravi temnejšo. Sčasoma otrpnejo žilice v očesu po takem ravnanju in lepota postane sirota. Če hočeš, da so oči svetle, je najbolje redno spanje in redno življenje v čistem zraku. Tobakov dim in kajenje škoduje očem prav posebno. Dr. Klenke priporoča: Zjutraj izmivaj zaprte oči z mlačno boraksovo raztopino (pol žličke na liter vode) in potem jih splakni s hladno vodo. Mrzla voda ni dobra za oči, posebno za vroče ne.

Je dosti primerov, da so oslepele osebe, ki so si umile vroče oči s premrzlo studenčnico, še več jih je pa, ki so dobile radi tega vnetje oči.

Dragocen biser je solza. Stare in nove pesmi so polne solznih in ob jokanih oči, v pravljičah se raztopi celo junakinja v solzah in postane studenec. Mnogo oseb pa je izgubilo vid radi preoblega pretakanja teh bisserov.

Lepe so oči, ki jih ovlaži v plemenitem genotju solza, niso pa lepe rdeče in od joka zatekle oči. Dr. Klenke trdi, da je treba jokati po pravilih kosmetike prav samo z očmi. Navadno se pa kremži ženska z vsem obrazom in solze »kakor grozdne jagode« ji polzijo po licih in ga kvarijo. Taka jokajoča ženska je pravi strah za moške, zato grozi dekle fantu, ki jo zapušča, z najhujšim: »Točila boš bridke solze«; in kar neverjetna je fantova hladnokrvnost, ko odgovarja na tako grozljivo: »Toči jih ali pa ne.«

Solzna tekočina sestoji iz nekaj beljakovine, sledu fosfornokislega natrija in precej soli — zato so solze slane, žgoče in grenke. Solze ne prihajajo, kakor se zdi, iz globlin punčice, ampak iz solzne žleze, ki je med zrklo in vekami. Dokler kaj ne razburi duše ali dokler ne razdraži zunanji pritisk žlez, oddajajo samo toliko mokrote, kolikor je potrebno, da ostaja punčica vlažna, opolzla in svetla. Solze izpirajo oko, da ni prahu in drugih majhnih stvari v njem, navadno se odteka v drobno luknjico v kotu ob nosu, od tam gredo po tenkem kanalčku v nosnico. Kadar pa se nabere toliko solza, da jih ne more kanalček sproti požirati, tedaj poplavijo solze oči in bridka povodenj se ulije po licu. Zgodi se, da se zamaši kanalček in voda ne more redno po svoji poti. Zato biva oko preveč v mokroti in dobi nekam voden lesk. Kanalček ali luknjica se zamaši, ker zbolijo žleze; prehlad povzroča večkrat to obolenje. Ob mrazu in vetru se rade solzijo oči, če niso solzne žleze v pravem stanju. (Konec prihodnjic.)

Kuharica.

Juha iz korenja in krompirja.

V kozi razgrej za drobno jajce sirovega masla in mu prideni debel, osnažen in na listke narezan rumen koren, nekaj koscev čebule in dva debela olupljena in na kosce zrezana krompirja. Kozo pokrij in vsebino duši pol ure, vmes pa polagoma prilivaj $\frac{1}{8}$ litra vode, osoli in večkrat premešaj. Nato pa prilij $1\frac{1}{2}$ litra peteršiljevke ter počasi kuhaj eno uro, prideni, če imaš, žlico paradižnikovega soka. Kuhano in odejeno korenje in krompir dobro stlači in odejeno juho prilij zopet, vse skupaj dobro premešaj, prideni žlico kisle smetane, in ko prevre, stresi juho v skledo, v katero si dejala eno kuhano seseklano jajce in eno pest krušnih, v masti precvrtih rezin.

Koštrunovo meso s korenjem.

Pol kile koštrunovega mesa, n. pr. prsi ali »krmenateljce«, zreži na kose kakor za gulaš in jih stresi v kozo, zraven pa prideni eno zrezano čebulo in eno žlico masti, osoli, pokrij in duši, da se nekoliko zarumeni. Nato zalij z gorško vodo toliko, da je meso pokrito; potresi še za velik ščep popra in kuhaj skoraj do mehkega. Posebej pa kuhaj za en krožnik osnaženega in na listke zrezanega korenja v osoljeni vodi tudi skoraj do mehkega. Nato vzemi korenje iz vode ter ga prideni mesu. Ko vse vkup še četrť ure vre, prideni žličico moke, zmešane z žlico kisle smetane, in naj še nekaj minut vre. Stresi korenje v skledo in ga obloži z mesom in omako; zraven daj olupljen, kuhan in na kosce zrezan krompir.

Lovski zrezki iz ostankov divjačine.

Zreži in sesekljaj $\frac{1}{4}$ kg ostankov od srne ali zajca, n. pr. dušena rebra, vrat, glavo ali kaj sličnega. Razgrej v kozi za pol jajca sirovega masla ali masti, potem prideni od kosti odbrano ter na drobno zrezano meso, ščep popra, prav drobno zrezane limonove lupine in nekaj žlic juhe; ko dobro prevre, osoli, prideni še 1 do 2 žlici kisle smetane in naj vse skupaj prevre. Razreži za prst debele rezine kruha ali žemelj in jih prav naglo ocvri v vroči masti ali maslu ter jih namaži z opisano sekanico in vrh sekanice deni na vsako rezino pol žličice kisle smetane. Pokladaj rezine drugo poleg druge na pleh ali plitvo kozo, prilij nekaj žlic juhe in postavi rezine za nekaj minut v pečico, da se nekoliko zmečajo in da zarumeni smetana na rezinah. Postavi rezine kot samostojno jed na mizo.

Ostanki divjačine v smetani.

Deni v kozo za drobno jajce sirovega masla ali žlico masti, prideni eno drobno zrezano čebulo, žlico drobno sesekljane prekajene slanine ter žlico moke; ko se moka nekoliko zarumeni, prilij $\frac{1}{4}$ l juhe, žličico kaper, ščep popra, vejico timeza, košček limonovega olupka in pol lovrorjevega lista. Ko četrť ure vre, osoli, prideni nekaj žlic kisle smetane, in ko še prevre, pretlači in stresi nazaj v kozo in prideni $\frac{1}{4}$ kg na majhne kosce zrezane pražene divjačine. Ko vse skupaj še dobro prevre, postavi jed z dušenim rižem ali makaroni na mizo. To jed lahko pripraviš iz dušenih reberc, vratu ali podobnega.

Kostanjev štrukelj.

Skuhaj $\frac{1}{2}$ kg kostanja, olupi mu obe kožici in ga sesekljaj kakor je debela sladkorna sipa. Nato vmešaj 12 dkg sladkorja in 12 dkg sirovega masla, prideni drobno zrezane lupine četrť limone ali nekoliko vaniljevega sladkorja, tri rumenjake, $\frac{1}{4}$ l goste sladke smetane in primešaj sneg treh beljakov. Namaži s tem nadevom razvlečeno testo, ki si ga pripravila iz $\frac{1}{2}$ l moke, enega beljaka, mlačne vode, malo soli in za oreh masla ali masti. Po nadevu potresi kostanj, ki mu primešaj za veliko prgišče krušnih drobtin in za prav malo prgišče zrezanih mandljev ali lešnikov. Štrukelj narahlo zavij, položi na pleh, ki ima ob kraju robove in si ga dobro namazala s sirovim maslom, in postavi v pečico. Ko se nekoliko dvigne, ga polij s $\frac{1}{4}$ l vročega mleka in speci do dobrega. Preden postaviš štrukelj v pečico, ga tudi utegneš pomazati s smetano.

Jajčni paprikaš.

Prereži papriko, jo iztrebi in zreži na rezance. V kozo deni masti, prideni nekoliko drobno zrezane čebule in zrezano papriko, pokrij jo in praži, da se zmečča in nastane pravi gulaš; prideni kumne, popra, soli in končno za mali krožnik paprike ter nekaj raztepenih jajc in mešaj, da jajca zakrknijo. To jed postavi zelo vročo s kruhom, krompirjem ali polento na mizo.

Janeževe zvezdice.

Mešaj deset minut 8 dkg sirovega masla, 8 dkg sladkorja, 2 rumenjaka in žličico drobno stolčenege janeža. Nato stresi testo na desko in pogneti s 16 dkg moke, razvaljaj za pol mezinca na debelo, razreži z obodcem (v obliki zvezdice) in zloži zvezdice na pomazano pekačo. Ostanke zloži skupaj, jih izreži ter speci s prvimi v srednje vroči pečici. M. R.

Š A L E I N U G A N K E

Za smeh.

Lep začetek.

Hudodelec (ki so ga v ponedeljek peljali na justifikacijo):

»No, ta tedn se je pa zares lepo začel!«

Pri zdravniku.

»O, že vidim... Dobro... Povejte mi, gospod, ali dobro spite?«

»Kakor polh.«

»Kakšen imate pa tek?«

»Izvrsten. Jem kakor volk.«

»Hm. Ali kaj pijete?«

»Kakor kanja.«

»E?... Ali ne čutite včasih kakih slabosti?«

»Jaz? Nikoli. Močan sem kakor bik.«

»Morda pa imate včasih mōten vid?«

»Nikdar ne. Vidim kakor ris.«

»Ali imate nemara kdaj težke noge?«

»Tečem kakor zajec.«

»No, potem Vam pa ne morem drugega svetovati, nego da se obrnete do kakega živino-zdravnika.«

Pri slikarju.

»Rada bi se dala slikati, toda usta mi morate napraviti manjša.«

»Gospa, če želite, Vas za isti denar napravim popolnoma brez ust.«

Naivnost.

»Moj mož je najradodarnější človek na svetu.«

»Res?«

»Res. Za god sem mu kupila za-bojček cigar, ki sem jih prav sama izbrala. On pa je pokadil eno samo, vse druge je razdal prijateljem.«

Pri domačem koncertu.

»Kaj ne, gospod, da ima moja sestra velik talent? Ona napravi s klavirjem, kar hoče.«

»Ali ga tudi lahko zapre?«

Iz previdnosti.

Gost: »Včeraj sem našel v juhi črn las in danes zopet.«

N a t a k a r : »Oprostite, gospod, to se ne bo zgodilo več. Danes je gospodar sprejel v službo kuharja, ki je popolnoma plešast.«

Ž e n a oponaša možu: »Vse je moje, da veš: perilo, oprava, hiša! Le kaj si imel, preden si me vzela, to bi rada vedela!«

M o ž : »Mir.«

Nespečnost.

Star sodnik železnega zdravja pride k zdravniku.

»Kaj pa Vi tukaj, gospod svetnik,« vzklikne zdravnik začudeno, »kakšen čudež se je pa zgodil?«

»Zdravje mi nekaj naĝaja.«

»In kaj Vas boli? Glava? Želodec? Srce?«

»Ne, vse to je v redu. Ampak, kadar 'sedim' pri razpravah, ne morem več spati.«

Vzrok za ločitev zakona.

Pred kratkim je neki znani ameriški gledališki igravki, ki je poročena z bogatim industrijalcem v Kansasu, padlo v glavo, da bi se ločila od svojega moža, in je šla k odvetniku.

»Gospa,« je rekel odvetnik, »kakšne vzroke pa imate za ta korak?«

»Najino mišljenje se v zelo važni stvari ne ujema več, kar je menda dosti povoda za ločitev,« odvrne igravka.

»In kaj bi to bilo?«

»Jaz se hočem ločiti, moj mož se pa noče.«

Dobra poraba.

E m a : »Kaj praviš k tej mrzli jeseni, ki jo imamo letos?«

R o z a : »Nič ne dě. Jaz dobivam toliko ljubavnih pisem, da si lahko vsak dan z njimi zakurim.«

Katedrska cvetka.

»Po smrti Ludovika Pobožnega je visela država Karla Velikega na enem samem lasu, in ta las je bil Karel Plešasti.«

A, tako!

»Vidiš tistega gospoda tam?«

»Vidim.«

»Jaz ne poznam človeka, ki bi bil že toliko neumnosti napisal kakor on.«

»Torej je gotovo kak pisatelj?«

»Ne. Skupščinski stenograf.«

To zadostuje.

U č i t e l j i c a : »Peterček, povej mi tri dokaze za to, da je zemlja okrogla!«

P e t e r č e k : »Prvič stoji to v zemljepisu, drugič trdite to Vi, in tretjič je istega mnenja tudi moj oče.«

Posebno znamenje.

»Oh, gospod komisar,« prileti vsa zbegana gospa Brihta na policijo, »mojega moža že dva dni ni, gotovo si je kaj naredil.«

»Ali bi mi ne mogli povedati kako posebno znamenje, po katerem bi ga spoznali, ako najdemo kje njegovo truplo?«

»Lahko, gospod komisar: jeclja.«

Čarodejev kotiček.

Goreč robec.

Vzemi fin in tenek žepni robec in ga dobro namoči v čisti vodi. Nato ga dobro izžmi in ga pomoči narahlo z vñmskim cvetom. Ako ga zažgeš, bo gorel brez škode.

Šivanka, ki plava na vodi.

Napolni kozarec vode do roba. S suhimi prsti primi nato suho šivanko in jo položi rahlo in vodoravno na površje vode, tako da oba njena konca ležeta istočasno nānjo. Šivanka ne utone, ampak plava na vodi.

Uganke.

Urednik: Peter Butkovič-Domen,
Zgonik, p. Prosek, Italija

1. Goska.

(Plašnik, Škofja Loka.)

2. Povratnica.

(Miroljub, Kočevje.)

p e s e m
+ + + +
+ + + +
+ + + +
+ + + +
+ + + +
p e s e m

3. Posetnica.

(Miklavič Oskar, Livek.)

Obid Benjamin
sodar

(m-n)

Znan pregovor o sodu.

4. Križanica.

(Miroljub, Kočevje.)

a	č	e
e		k
m	r	u

Razvrsti črke v debelo obrobljenem liku tako, da dobiš štiri besede, a na to postavi v obrobne kvadrate še črke: a, a, a, a, o, p, s, š tako, da dobiš zopet štiri nove besede!

5. Spomenik.

(Stric Jože, Bloke.)

6. Besedna uganke.

(Rihteršič Boris, Celje.)

Brat, Ezav, popotnik, tujec, Ninive,
meter, Dunaj.

Po dve črki iz vsake besede dasta pregovor.

7. Človek.

(Plašnik, Škofja Loka.)

Rešitev ugank v 10. številki.

1. Podobnica. V sredi: **Beri besede od desnega konca.** Na robu: **Kjer lju-bezen vlada, ni treba mnogo postav.**

2. Posetnica: **Naročnik Mladike.**

3. Skrit pregovor: **Vosek, mlo, jug, dijak, hlev, svet, govodo, predor.** Pregovor: **Vsi ljudje vse vedo.**

4. Črkovnica. Začneš pri N in čitaš počez: **Največ sveta otrokom sliši Slave.** (Prešeren.)

5. Čarobna podobnica: 1-13 večer, 2-14 aleja, 3-15 lovec, 4-16 idila, 5-9 točaj, 6-10 Odesa, 7-11 sever, 8-12 Unija.

6. Zvezda:

Ko uživati začneš sadove truda, zagrne zemeljska te gruda.

(D. Jenko.)

7. Ptiček. Vzemi najprej črke pod najvišjima dvema zrcnema, najprej pod črnim, potem pod belim, in tako naprej. Beri najprej prvo črko pod črnim, potem prvo črko pod belim zrcnom; nato drugo črko pod črnim in pod belim. Razbereš:

**On, ki ptice pod nebom živi,
naj vam da srečne, vesele dni!**

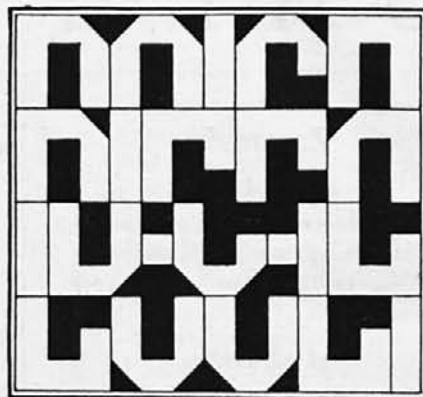
8. Razvalina. Ključ: Razvalina ima 7 vrhov, črk tudi 7 skupin. Začneš na sredi s prvim K in bereš prve črke vseh srednjih, levih in desnih skupin. Nato istotako druge črke:

**Kar storiš za se, to že s tabo izgine;
kar storiš za narod, ostane vselej.**

(Gregorčič.)

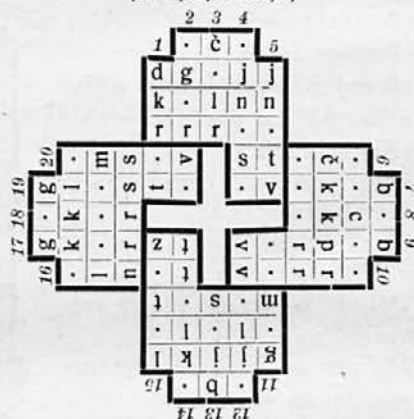
8. Mozaik.

(Miroljub, Kočevje.)

9. Črkovnica.

(Miroljub, Kočevje.)

Besede od številki proti sredi naj značijo: 1. posodo, 2. moško krstno ime, 3. del drevesa, 4. rudarsko mesto, 5. mesto v ljubljanski oblasti, 6. del glave, 7. vodno žival, 8. domačo žival, 9. del posode, 10. del soda, 11. zločinca, 12. morsko žival, 13. lunino izpremembo, 14. rudnino, 15. odtok, 16. del noža, 17. predvečer, 18. domačo žival, 19. geometrično telo, 20. moško krstno ime. Namesto pik postavi primerne samoglasnike. Črke pod številkami povedo pregovor.

Razpis nagrad.

Prva nagrada: za pravilno rešitev vseh devetih ugank zadnjič neizžrebano zlato nalivno pero; druga nagrada: za pravilno rešitev šestih ugank Obrtni slovar, vezan.

Ako bo več rešitev, določi žreb.

Vse rešitve — tudi iz inozemstva — je treba poslati vsaj do 20. novembra 1926 v zaprtem pismu na naslov:

Uprava „Mladike“, Prevalje.

9. Zlogovnica:

M u l j a v a
z a s l u g a
P o d g o r a
J a n e ž i č
G l a s n i k
J e l a č i č
M l a d o s t
S m e t a n a
K s e n i j a
e t e r n i t
S t r i t a r
t r i k r a t
o s e b i l o

Jos. Jurčič, Deseti brat.